

XOCOLATES

ELS MÉS VELLS D'ESPANYA

*Casa fundada l'any 1800
127 anys d'èxit creixent*

Xocolates des d' 1'50 a 4 ptes. els 400 grams

DEMANEU-LOS ARREU

L'ART I LA LITERATURA ANECDOTICS

PIER X, Y i Z.

Dupont i Courbet

Fa poc que la ciutat de Corneilles-en-Parisis ha consagrat un monument a la memòria de Pierre Dupont, poeta i cantaire francès, conegut sobretot pels seus "dos bous blancs amb taques roges". Tots els seus retrats són rars, i recentment un membre de l'Acadèmia Goncourt, per tal de fer un estudi sobre Dupont, escriví a un confrare demanant-li si en coneixia algun, el qual li donà alguns indicis: N'existeix un d'excellent, fet per Courbet, però aquest retrat, en una venda judicial al Palau Drouot, fou venut per 395 francs, ara fa cinquanta anys, a un col·leccionista de l'altre Rin. Aquest quadro es troba encara a Alemanya.

Un "record"!

El museu Tolstoi, inaugurat a Moscó, té l'obligació d'aplegar tot allò que s'hagi escrit, sigui en la llengua que sigui, respecte al patriarca d'Iasnaia-Poliana.

En l'actualitat, l'esmentat museu ja compta en vint-i-tres mil obres sobre Tolstoi i cinquanta sis mil periòdics que han parlat de l'autor de *Guerra i Pau*!

A la memòria de Korolenko

Veritablement, aquest any, Rússia s'és lliurada completament a jubileus i commemoracions.

Després d'haver commemorat el 60 aniversari de Gorki i els seus 36 anys de vida literària, festejà el centenari de la naixença de Tolstoi. Després, heus aquí que els revolucionaris

també celebren el centenari de Nicolau Tchewsky, el "pare espiritual del moviment revolucionari rus".

Així mateix hom s'aprepara per tal de commemorar el 75 aniversari de la naixença de Vladimir Galactionovich Korolenko, l'autor del *Músic cec*, mort a Poltava l'any 1921.

Aquell que s'anomenà durant la seva vida el darrer dels realistes russos, fou qui gaudi de la més gran popularitat. Al seu enterrament, més de cent mil persones seguien el cotxe mortuori.

LE COURRIERE DE LA PRESSE

"LIT TOUT"

"RENSEIGNE sur TOUT"

CE QUI EST PUBLIE
DANS LES JOURNAUX
ET PUBLICATIONS
DE TOUTE NATURE
ET EN FOURNIT
LES EXTRAITS SUR
TOUS SUJETS ET
PERSONNALITÉS

Ch. DEMOGEOT, Directeur

21. BOULEVARD MONTMARTRE
PARIS (2e)

Avui l'avi ha portat **Ovomaltina**

La joventut creu que el gaudi de bona salut és una cosa ben natural; els vells, en canvi, saben apreciar-la. Perxó les persones experimentades donen Ovomaltina a llurs fills o a llurs nets; car volen veure'ls sans i forts i ben armats contra les vicissituds de la vida. L'home fort és optimista i estima la vida que és la dot dels qui tenen bona salut.

El nombre de les persones de constitució malalissa és ben petit, comparativament al d'aquelles al-

tres qui malméten llur salut per una alimentació impròpia o un gènere de vida irregular. "Ens emmetzinem amb metzines cares, per curar-nos amb altres metzines", digué un literat. Si, enlloc d'aixó, preneu Ovomaltina, aquest fortificant natural concentrat a base d'ous, llet, malta i cacau, us permetrà de suportar la vostra tasca diària, per feixuga que sigui sense fatiga, mantindrà l'equilibri de les vostres forces i us preservarà de malalties persistents.

Una fassa

d'

OVOMALTINA

al desdèjuni

crea sang, múscles i nervis.

Llaunes de 250 i 500 grams a les farmàcies i droguereries.

Fabricants: Dr. A. Wander, S. A. - BERNA (Suïssa)

CALEFACCIÓ IDEAL

**Estufa
J. M. B.**

S. A. M. MÁS BAGÁ

VALENCIA. 346

TELÉFONO 73016

EDITORIAL BARCINO

LES SEVES GRANS COL·LECCIONS:

ENCICLOPEDIA DE CATALUNYA

ELS NOSTRES CLASSICS

COL·LECCIÓ SANT JORDI

BIBLIOTECA POPULAR

CARRER PORTAFERRISSA, 17

CAMBRES DE BANY I LLURS ACCESSORIS

BANYERES - LAVABOS - WATERS - BIDETS - DUTXES
AIXETES - ETC.

PREUS REDUITS

ENRIC CARDONA

BARCELONA

Carrer Vergara, 1

Comte Asalto, 39 a 43

BRILLANTS
TOTS TAMANYS I QUALITATS

J. ROCA

RAMBLA DEL
 CENTRE, 33.
 Passatge Bacardi, 2.

Gaseta de les Arts

Número extraordinari dedicat a la famosa
COL·LECCIÓ PLANDIURA

Director: **MARIUS GIFREDA**

Art modern: **RAFAEL BENET** * Art antic: **JOAQUIM FOLCH I TORRES**

En _____

se subscriu a GASETA DE LES ARTS a partir del 1.er d'octubre 1928

Carrer _____

Població _____

Trameti's aquest cupó a Via Laietana, 37, quart.
 Preus de subscripció. — Barcelona: un trimestre, 6 ptes.; un any, 17 ptes. — Península: un any, 18 ptes.

NOTA. — Els qui se subscriguin a partir del primer d'octubre, els trametem el número extraordinari dedicat a la COL·LECCIÓ PLANDIURA (48 pàgines de text amb 134 gravats), el qual es posarà a la venda al preu de 4 ptes.

Banc de Catalunya

Rambla dels Estudis, 10

BARCELONA

Banca

Borsa - Valors

Cupons - Girs - Comptes

corrents - Canvi de moneda

Cambra cuirassada - Compartiments de lloguer - Caixa d'estalvis

Agència de préstecs per al Banc

Hipotecari d'Espanya - Dipò-

sit de valors en custòdia

Subscripcions a

emprèstits

SUCURSALS A

Madrid, Girona, Lleida i Tarragona

Agència a Badalona

les obres

de

joan rebull
josep obiols
josep granyer

e. bosch · roger
rafael barradas
f. camps · ribera

julian castedo
jaume guàrdia
jaume mercadé

marquès · puig
e. r. ricart
josep · f. ràfols

en la

sala joan merli

dins de les

galeries laietanes

del

carrer de corts, 613. barcelona

Monografies d'Art

PINTURA, ESCULTURA, ARQUITECTURA
DIBUIX, CARICATURA, ARTS APLICADES

VOLUMS PUBLICATS

PINTURA. *Marquès-Puig*, per Carles Riba. *Torres-García*, per Josep F. Ràfols. *Rafael Benet*, per J. M. López-Picó. *Jaume Guàrdia*, per Rafael Benet. *Francesc Vayreda*, per J. M. Capdevila. *Joaquim Sunyer*, per J. M. Junoy. *D. Carles*, per Josep Pla. *Jaume Mercadé*, per Alexandre Plana.

ARQUITECTURA. *A. Puig Gairalt*, per Joan Sacs.

ARTS APLICADES. *Jaume Mercadé*, per Joan Sacs. *Antoni Badrinas*, per Rafael Benet. *Tomàs Aymat*, per J. Llorens Artigas. *Santiago Marco*, per Joaquim Folch i Torres.

VOLUM DE PUBLICACIÓ IMMEDIATA

ARQUITECTURA. *Joan Bergós*, per Carles Cardó, prev.

EDICIONS JOAN MERLI
Carrer Corts, 613 - BARCELONA

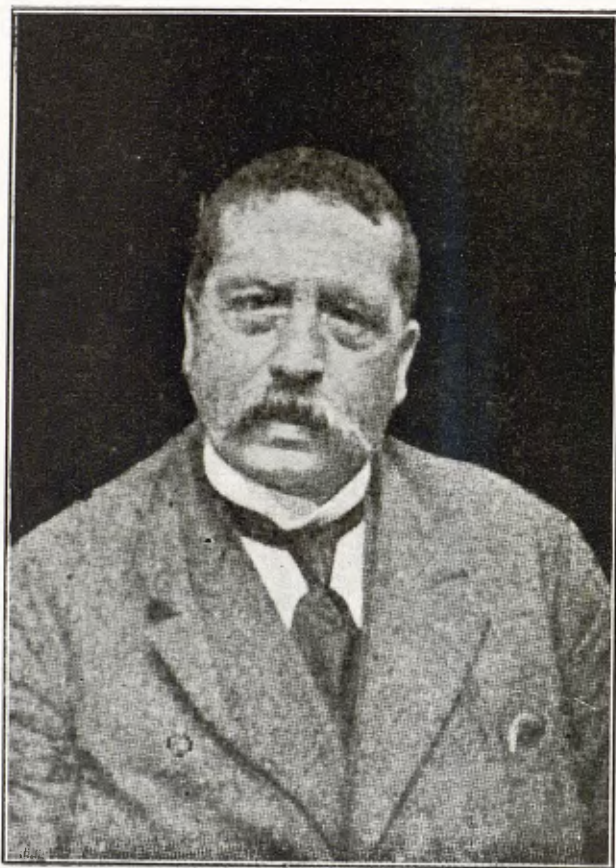
LA CASA

ROCA

Call, 18

vesteix la gent més elegant. Compreu, doncs, en aquesta Casa i us acreditareu com a tal

ESDEVENIMENT LITERARI

ENTRE FLAMES

per JOAQUIM RUYRA

En Ruyra no ha escrit gaire. Però qui no considera la seva obra com un tresor? És un màgic de la nostra llengua, deia En Carner. Passen els anys, i cada dia la seva obra es més fresca i saborosa.

És natural, doncs, que només l'anunci d'una obra nova d'En Ruyra ja sigui una festa pels amadors de la nostra llengua.

I aquesta obra és variada: paisatges de Blanes i de la Costa, pàgines de bon humor, de tendresa, de tragèdia, de gran fantasia... És d'En Ruyra, és la obra d'un gran artista de la prosa.

COL·LECCIÓ DE CONTES I NOVEL·LES

EDICIONS DE LA NOVA REVISTA
PORTAFERRISSA. 26. 1.ª - BARCELONA

EN PREMSA

J. Roig i Raventós

SANG NUA

NOVEL·LA

Prudenci Bertrana

NOVES PROSES

NARRACIONS I CONTES

Alfons Maseras

LA RATLLA

NOVEL·LA

COL·LECCIO DE CONTES I NOVEL·LES
Edicions de la NOVA REVISTA

PORTAFERRISSA, 26 - BARCELONA

albert

sastre
PELAYO 44

M O B L E S

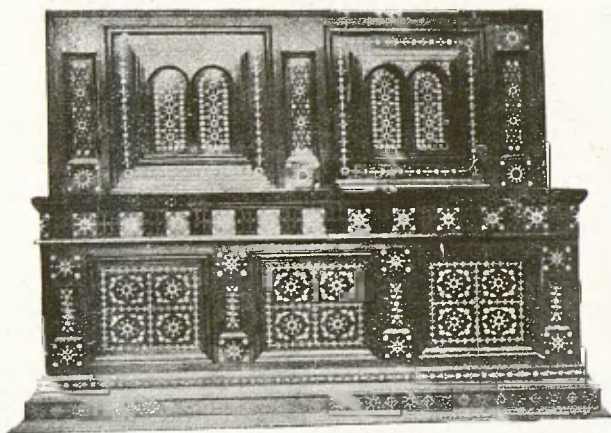
B U S Q U E T S

DECORACIO

PASSEIG DE GRACIA, 36 - BARCELONA

G. HOMAR

CANUDA. +

Mobles - Làmpares - Decoració - Antiguitats

JAUME MERCADÉ

JOIER

BARCELONA

Passeig de Gràcia, 46 Telèfon 15704

ESDEVENIMENT EDITORIAL

O B R E S

DE

G. K. CHESTERTON

TRADUCCIÓ CATALANA INTEGRAL
SOTA LA DIRECCIÓ DE PAU ROMEVA

HA SORTIT EL 1.er VOLUM:

HERÈTICS

UNA DE LES OBRES MESTRES
MÉS SENSACIONALS DE L'AUTOR

EN PREMSA el 2.^{on} volum:

EL QUE NO ESTA BE

Edicions de LA NOVA REVISTA

PORTAFERRISSA, 26 - BARCELONA

LA PINACOTECA
DE GASPAR ESMATGES

MARCS I GRAVATS
Exposicions permanents

P. GRACIA, 34 - Tel. 13704 - BARCELONA

*Una màquina
per a tota la vida*

Underwood

GUILLEM TRUNIGER. S. A. - Balmes, 7 - Barcelona

BADRINAS

MOBLES MODERNS

Agencament d'habitacions

Ceràmica - Catifes - Vidres

Teles-estampades - Porcellanes

Diagonal, núm. 460

Telèfon 73963

Entre P. de Gràcia i R. de Catalunya

Tallers :

Neptú, 2. i Dr. Rizal, 36 (G.)

BARCELONA

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

PÀGINES ANTOLOÒGIQUES ⁽¹⁾

CONVENI AMB EL REI DE GRANADA

Muntaner escrivint la seva crònica

E tantost con ell fo e'l regne de València trobà missatges del rei de Granada (qui li vengueren ab grans joies e grans presents), que li requeseren treva per part del rei de Granada. E lo dit senyor rei En Pere, pensant que son propòsit havia bon començament, atorgà-los la treva a cinc anys. E segurament que açò era cosa que per res ell no fera si no fos ço que ell tenia en cor de fer: la venjança del rei Manfré, e del rei Corralí e del rei Eus. Mas açò lo féu acordar la dita treva a fer. E així féu 10 crida per tota sa terra, de la dita treva.

3 requesren, requeriren

¹ Extret de la *Crònica*, de R. Muntaner, un dels joiells de la "Collecció Popular" de la benemèrita "Editorial Barcino".

Josep Maria Capdevila, en uns breus paràgrafs d'introducció, parla de l'estil de Muntaner d'una manera definitiva i exemplar:

"L'estil de la *Crònica* és planer, viu, acolorit i franc. Us conta les coses com en una

E con açò lo fet, ell veé que era complit lo primer profit del propòsit seu, ço és, que es tenia per segur que de neguna part no podia venir damnatge a la sua terra, d'on podia començar lo viatge que en son propòsit se havia posat.

5 *E pensà's que el segon propòsit complís, ço és a saber, de aplegar moneda. E per totes ses terres ell aemprà sos vassalls que li ajudassen de moneda per ço com ell entenia a fer tal viatge que seria creiximent gran d'ell e de tots sos sotmeses. E les sues gents savien-lo de tan alt cor e de tan bo que ben pensaven que no es movia debades. E cascuns atorgaren-li tot ço*
 10 *que ell demanava; així que metia sises e d'altres ajudes per tots sos regnes e terres, qui muntaven a tant que era una infinitat. E de tot eren pagats sos sotsmeses.*

Ara lleixaré estar aquesta ajuda qui es fa e es cull per totes ses regions sues, e tornaré a parlar del rei Carles.

EL PODER DEL REI CARLES

15 *Veritat és que con lo príncep de Taranto fo partit de les vistes de Tolosa, que anà tant per ses jornades que fo ab lo rei Carles, son pare, que li demanà novelles de la vista. E ell dix-li tot ço qui li era esdevengut, ne com lo rei de França e el rei de Mallorca li havien feta molta de honor*
 20 *mas lo rei d'Aragon per res no s'era volgut ab ell en res consolar, ans hi era estat brau e jelló, d'on lo rei Carles ne fo molt despagat e conec que aquella espina tenia e'l cor que ell se pensava e de què ell se dubtava. Em-*

6 aemprà, emprà, sollicità
 10 sises, classe de tribut

21 se dubtava, es temia, sospitava

conversa. Però quina conversa! Una conversa tinguda en el "pus bell catalanesc". En Muntaner no posa estudi en l'estil; diríeu que dicta; no hi posa estudi que el torturi, però li dóna fluència narrativa, es complau en l'harmonia de la llengua com sovint s'esdevé en els contadors de poble. Mentre diu les coses es complau, d'instint, a dir-les delitosament. I això li dóna el bon estil, el millor, el més útil. Perquè una literatura decau de seguida que s'allunya de la vida de la llengua parlada. Tant i més val per una llengua que tingui qui la parli bé, que no qui l'escrigui amb elegància. En Muntaner no ha d'arrodonir periodes, no té un pensament subtil; és expansiu, calmos, serè; les seves màximes i opinions tenen el caient de dites de poble; no té ni l'abundor ni la inventiva verbal d'un Ramon

però ell se fiava tant en la sua bona cavalleria e e'l gran poder que havia, que posà en son cor que no hagués dubte ell; e segurament així s'ho podia pensar que en si havia quatre coses que no havia altre rei e'l món qui les hagués. Primerament que ell era tengut lo pus savi príncep e el mellor d'armes qui e'l món fos après la mort del bon rei En Jacme d'Aragon; e l'altra 5 que era lo pus poderós rei del món, que en aquella saó ell era rei e senyor de tot quant lo rei Mansfrè solia haver; après era comte de Proença e d'Anjou; après era senador de Roma e vicari general de tota la part guelja de Toscana, de Llombardia, de la Morea; après era vicari general de tota terra d'Oltramar e cap e major e senyor de tots los crestians qui de lla mar eren, 10 així de les ordes del Temple, e de l'Espital e dels Alamanyes e de totes les ciutats, castells e viles e altres nacions de crestians que hi fossen ne hi venguessen. Après havia en sa mà lo sant pare apostoli e tota la santa romana Esgleia així con d'aquell feien compte de gamfanoner e de regidor. D'altra part havia la casa de França per ço com son frare, lo rei Lloís de França, morí e lleixà rei lo rei Felip e el recomanà carament a son frare lo rei Carles: e així feia compte de son nebot lo rei Felip de França així com faera si el rei Lloís, son frare, fos viu.

Doncs, segurament que esguardant aquest poder seu poc lo calia dubtar del rei En Pere d'Aragon: e així ell posà en son cor aquest poder e no pensà al poder de Déu. E així qualque sia qui es fii més en son poder que en lo poder de Déu pot fer compte que Déus mostrarà sobre ell lo seu poder, a donar entendre a tot lo món que res no és mas solament lo poder seu. E d'aquesta raon, d'aquest poder de Déu, he tant parlat davant que no me'n cal pus parlar. E així estec-se en sa esperança e en la força de son poder. 25

3 que en si, car en si
18 faera, hauria fet

19 dubtar, témer

Llull; té un lèxic gairebé pobre on abunden els mateixos verbs, els mateixos adjectius; mes sota aquesta simplicitat hi sentim la vena viva de la llengua. L'expressió és àgil, s'adapta al sentit del que vol exprimir; l'harmonia hi és sòbria, els lligaments la fan dúctil, té blanques finíssimes que no li lleven la virilitat, una harmonia tota expressiva sense violències, d'una naturalitat agraciada. És un autor en el qual podem aprendre a desdir. La seva Crònica hauria de veure's a mans de tothom en els països de llengua catalana. Caldria que hi fos d'una lectura seguida. I el seu mateix aire narratiu, planer i familiar, escau per dir-nos en el to més íntim de cada dia les nostres glòries antigues, per fer-nos assaborir com ningu la nostra vella història."

*E estant en aquesta volentat tan alta ell hac tals oficials meses per tota la illa de Sicília que no fäien ni deien sinó mal e sopèrbies e no los paria que e'l món fos altre Déus mas lo rei Carles, sí que es desconeixien de Déus e de hòmens e faien tant que meravella era com los sicilians no els degolla-
5 ven abans que no ho soferissen.*

LES VESPRES SICILIANES

*E entre les altres malvestats esdevenç-se un dia, que eren festes, e a Palerm ha una esgleia que és ves lo pont de l'Almirall, e en les festes de Pasqua ix tota la ciutat de Palerm a perdonança e majorment les dones de Palerm hi van totes. E aquell dia anaren-hi algunes gentils dones entre les
10 altres, qui eren molt belles dones, e els sarjants franceses eixiren de fora e trobaren aquelles dones que anaven acompanyades de bons jóvens, llurs parents. E per ço que a les dones poguessen metre la man on se volguessen en llur persona, cercaren los jóvens homes si portaven armes, e con veeren que no en portaven dixeren que a les dones les havien comanades, e escor-
15 collaren les dones, e per les maneres ells los metien la mà, e les pessigaven, e metienlos les mans a les mamelles així mateix. Així que los jóvens qui anaven ab les dones, qui veeren açò e veien que batien ab vergues de bou aquells e aquelles qui d'açò s'esquivaven, e cridaren a Déu: ---Pare Senyor, tanta de sopèrbia, qui la porà soferir?---E en aquell punt davant Déu
20 vengren aquelles clamors en tal manera que volc que d'aquelles sopèrbies e de moltes altres allí es fos feta venjança. Sí que imflamà lo cor d'aquells qui en aquell lloc veien la sopèrbia, e cridaren: ---Muiren, muiren!*

*Així que en tal punt començà aquell crit, que a pedra seca mataren tots aquells sarjants. E con los hagueren morts, entraren per la ciutat de Pa-
25 lerm e tuit cridaren, hòmens e fembres: —Muiren li francesqui!—, e tantost tothom se pres a les armes e tots quants francesos se atrobaren en Pa-*

l'erm tots moriren. E tantost llevaren per capità e per comun misser Alaneip, qui era dels rics hòmens e dels honrats de Sicília.

E con açò fo fet, host feta, anaven lla on franceses havia, en així que per tota Sicília anà la veu, e aitant con la veu anà aitants ne mataren. Què us diré? Que tota Sicília se rebellà contra lo rei Carles a colp, e mataren 5 tots quants franceses pogueren trobar així que anc un que fos en Sicília no escapà. E açò esdevenc per sentència de Déu, que Nostre Senyor ver Déus sofreix lo pecador, e con veu que no es vol esmenar dels mals, tantost tramet sobr aquells la espaa de justícia; e així la tramès sobre aquells malvats 10 superbioses qui així devoraven lo poble de Sicília, qui eren obedients e bons a tot ço que fer devien envers Déu e envés llur senyor, e així ho són vui en aquest dia, que no creu que pus lleials gents ne mellors haja e'l món con són estats e són e seran als senyors que puis han haüts, e han encara, segons que per avant entendrets.

E con açò fo fet [e] lo rei Carles sabé aquest damnatge que hac pres, 15 molt mogut de gran fellonia aplegà grans hosts, e per mar e per terra venc assetiar la ciutat de Messina, e venc ab tant poder que disset mília prouendes de cavall donava així qui disset mília hòmens a cavall, e de gent de peu sens nombre, e bé cent galees a sobre una ciutat qui no era llavors murada: paria que encontinent se pogués e es degués pendre, mas aquell po- 20 der era no-res al poder de Déu, qui guardava e defenia a bon dret los sicilians.

E així lleixar-vos he estar lo rei Carles, qui té setge sobre Messina, e tornar-vos he a parlar de la casa de Tunis en ço que s'hi esdevenc.

ELS AFERS DE TUNIS

Veritat és que con lo rei Mirabussac fo creat rei de Tunis per mà del 25 senyor rei En Pere d'Aragon (així com davant havets entès), que son ger-

mà Boaps se n'anà a Bugia e a Costantina, ell se alçà contra Mirabussac e es coronà rei de Bugia. E cascuns d'aquests dos germans estegueren en llurs realmes. E per avant morí Boaps rei de Bugia e de Costantina, e lleixà rei de Bugia Mirabossecri fill seu, e senyor de Costantina, Bucaró. E con açò fo fet, lo dit Mirabossecri volc desheretar e pendre, si pogués, lo dit Bucaró. E lo dit Bucaró sabé açò e veé que no es podia a ell defendre si no ho feia per mà del senyor rei En Pere de Aragó; e ordonà sos missatges que tramès al dit senyor rei En Pere d'Aragon e que li faïa a saber que ell havia volentat que es tornàs crestian en mà del senyor rei d'Aragó, e
 10 que el senyor rei d'Aragó vengués a Alcoll, qui és port del dit lloc de Costantina, e con ell seria a Alcoll que pensàs de anar a Costantina, que ell li retria la dita ciutat de Costantina qui és la pus forts ciutat del món, e que es faria crestià e li retria tota quanta terra ell havia; e que es faria son hom e son fíiol e son vassall; e que li requeria de part de Jesucrist que ell açò
 15 degués reebre: en altra manera, si no ho feia, que Déus li ho demanàs a la ànima e al cors.

E con lo senyor rei En Pere d'Aragó oí aquesta missatgeria que li venc de part d'En Bucaró, senyor de Costantina, llevà les mans envés lo cel e dix: ---Senyor ver Déus, llaors e gràcies vos faç de tanta gràcia e de mer-
 20 cè que em fets. Plàcia-us que si açò deu ésser ne venir a honor vostra ne a ben de mos regnes, que venga a bon acabament.---

E los missatges eren dos cavallers sarrains, molt savis hòmens, que faeren semblant que per catius a reembre fossen venguts. E així digueren tan secretament aquella missatgeria que no fo hom e'l món qui en sabés res
 25 sinó lo senyor rei. E el senyor rei, ab dos mercaders molt savis e prohòmens, féu-los carregar una nau de mercaderies. E anaren-se'n al port d'Alcoll ab les dites mercaderies, e los dos sarrains anaren-se'n ab ells ab deu catius que hagueren comprats qui eren d'aquelles encontrades. E ordonà lo senyor rei ab los dos mercaders que con serien a Alcoll que ab partida de
 30 mercaderia que muntassen a Costantina e que es veessen ab En Bucaró e qué sabessen si era ver ço que aquells missatges havien dit.

16 cors, cos
 17 venc, vingué
 20 fets, feu

23 reembre, redimir
 29 partida, part

E així descobrí lo dit senyor rei lo fet als dits dos mercaders qui eren prohòmens e naturals seus, e manà'ls en pena de la persona e de tot quant havien que açò no descobrissen a neguna persona. E així con ell ho manà, se féu e es complí. E con foren a Costantina parlaren ab En Bucaró e trobaren que així era veritat con los dos missatges havien dit, e conformaren ab En Bucaró tot lo fet, en tal manera que el senyor rei tenc lo fet per ferm, e En Bucaró atretal.

PREPARATIUS A LA COSTA CATALANA

E tantost lo dit senyor rei pensà de fer naus, llenys, galees i terides per cavalls a portar: així que per tota la costera se féu gran navili e gran aparellament de tot ço que fo mester al passatge, sí que totes les gents de son regne se meravellaven del gran aparellament qui es faia: que, primerament a Coplliure, los ferrers on se faïen àncoras, e los maestres d'aixa, tots quants n'hi havia en Rosselló, eren venguts a Coplliure e faïen naus, llenys, terides, galees; [a] Roses atretal; a Torrella e a Palamors, a Sent Feliu, a Tossa, a Sent Pol des Maresma. A Barcelona no us en cal parlar que infinitat s'era la obra que s'hi feia. Puis a Tarragona atretal; a Tortosa, a Peníscola e a València e per tota la costera de les marines. E en les ciutats qui són dintre terra se faïen ballestes, cairells, crocs, llances e dards, cuiraces, capells de ferre, gamberes, cuixeres, escuts, paveses, gates, manganelles. A les marines trabucs, e pedres de ginys a les pedreres de Muntjuic e a d'altres llocs. Així, que tant eren los jets grans, que per tot lo món anà la nomenada.

R. MUNTANER

8 lleny, vaixell lleuger
8 terides, embarcacions de càrrega

18 ballestes, etc., peces d'armes
20 giny, peça d'artilleria

REMARQUES SOBRE L'ART D'AVANTGUARDA

TOTES les escoles artístiques dites d'avantguarda no pretenen altra cosa, fet i fet, que l'exaltació pura i senzilla del jo. Si alguna excepció cal fer, és la del cubisme. Contràriament al futurisme i a tots els seus derivats, com el sobrerrealisme de què hom parla tant en aquests darrers temps, el cubisme pictòric limita la imaginació i vol el control constant de la intel·ligència; és un art intel·lectualista, que no afalaga els sentits i que negligeix, combat, anihila l'instint. En totes les altres escoles, l'instint és sobirà. I més encara que l'instint, l'inconscient, el subconscient, el somni. Per això és una mica estrany que els sobrerrealistes es diguin indirectament deixebles dels cubistes; uns i altres, però, tenen un punt de contacte que explica aquesta anomalia; aquest punt de contacte és que, en part, persegueixen una finalitat anàloga. Els cubistes desitgen l'expressió de la realitat exacte, de la realitat real, immanent, de les coses, per via, diguem-ho així, de descomposició o de reconstrucció; els sobrerrealistes persegueixen aquesta mateixa realitat, més la realitat espiritual del subjecte que l'expressa, el que ells anomenen sobrerrealitat o realitat subconscient, la realitat automàtica, immanent, subjacent en nosaltres, i que només és moguda per l'instint. Els uns, com dèiem, es governen per la raó, per la intel·ligència, controlant-ho tot; els altres es deixen dur a la deriva per l'instint, no donant valor sinó a les forces obscures de la vida. Els sobrerrealistes, doncs, sense pensar-s'ho, tendeixen a esdevenir còsmics, a fondre's en el tot caòtic de l'univers, a tornar al nirvana d'on han eixit. I, sota aquest aspecte, no fan més que fressar nous camins a aquest corrent d'orientalisme i de misteri que es va filtrant en el món intel·lectual europeu.

El cubisme, i cal insistir sobre aquest aspecte seu, tendia més aviat a una purificació de l'art pictòric, des del moment que no el deixava abandonat a l'instint, sinó que el controlava amb la raó. Tant ha volgut purificar la pintura, que ha fet pintura pura, pintura sense motiu pictòric, pintura sense argument, sense paisatge, sense figura; pintura sense altre raó que la de resoldre problemes purament pictòrics, que la realitat pictòrica *per se*. Per a reeixir-hi calia, i en realitat calgué, una tècnica extraordinària. Això de la mort de l'art, de l'assassinat de l'art, de què s'ha parlat darrerament, no és cosa nova. Fa més de dos anys que un amic meu em deia, a París, que els caps d'escola cubistes mataven l'art a força de demanar-li secrets. Car tot produint obres pictòriques, tot esforçant-se a traduir la realitat lògica i formal de la línia, del color i del volum, oblidaven un dels objectes immediats i naturals de l'art pictòric, ço és, l'expres-

sió plàstica del món aparent. No ens hem d'enganyar: la pintura és una representació i per tant una ficció; i una ficció només pot traduir-se per aparences. Voler-la traduir per realitats, és un absurd. Aventurar-se cap a l'absurd, com s'hi aventuren d'una manera més o menys palesa totes les escoles d'ara, no ha de merèixer, però, el nostre blasme, car és eixamplar els horitzons del nostre coneixement i de la nostra sensibilitat, és descobrir-nos regions del nostre propi ésser, i això sempre serà una cosa lloable.

També ho és de voler purificar l'art, de voler-lo despullar de tots els seus elements estranys, de voler-lo quintaessenciar. Remarquem que en aquests darrers temps es parla molt d'art pur; més específicament, de poesia pura, de teatre pur, de pintura pura, com acabem de dir. De totes les arts, potser només n'hi ha una que ens pugui oferir una imatge aproximada de la puresa, i és la música. Car si la pintura i l'escultura, que tenen per objecte l'expressió de la línia, la forma i el color, s'han de valer forçosament d'elements estranys on puguin inserir aquestes expressions—la tela o el fang, el mur o el marbre—i encara aquestes expressions han d'ésser limitades a un sol pla, quan es tracta només del pintor; si el poeta, dut per la lògica del raonament i pel discurs, barreja a cada instant elements no poètics en la seva obra, la música és l'art que s'apropa més a l'expressió pura de la seva finalitat, però mai no ho fa d'una manera absoluta. Car tampoc podríem parlar de música pura si l'hem de veure supeditada a les lleis dels instruments sonors.

Jo entenc que no es pot parlar d'art pur com d'una cosa real, sinó com d'un ideal a atènyer. Hom s'ha de proposar aquest ideal, tot i tenint la certesa que no hi hem d'arribar. Però hem de voler apropar-nos-hi com més millor. Vegeu les similituds: els qui tendeixen a aquesta puresa de l'art són els qui professen un art cerebral o els qui supediten l'instint a la intel·ligència. Ara parlàvem de pintura pura com d'un ideal del cubisme, escola purament intel·lectualista. Hom ha parlat de poesia pura a propòsit de l'obra de Paul Valéry, el cap de l'escola intel·lectualista francesa. I en això, com ho estem veient, estem lluny del domini de l'instint o del subconscient que volen els sobrerrealistes.

* * *

Totes les arts tendeixen, doncs, a purificar-se, encara que veiem les unes envair el camp de les altres. El cubisme ha reaccionat contra el fàcil amanerament de l'impressionisme. No res menys, l'impressionisme, què fou sinó una tendència a la purificació de la pintura? Ara són molts els que blasmen l'impressionisme, per la senzilla raó de què *ja en tornem*. Però hem de reconèixer que, en el seu dia, l'impressionisme fou una gran revelació i una gran revolució artística. Algunes obres impressionistes, com les de Claudi Monet, per exemple, són ja pintura pura. El defecte de l'impressionisme és que no és tota la pintura, i

si el desig de purificar l'art ja era un dels credos de l'impressionisme, els pintors impressionistes no tenien, com els cubistes o els avantguardistes d'avui, un desig de totalitat. Ells només pensaven en la llum—i la llum és una part molt minsa de la pintura, la més fugissera, la més episòdica o anecdòtica, la més enganyadora i la que més es presta a la divagació. No res menys, els pintors impressionistes han donat guanys positius a l'art i això s'ha de tenir en compte.

L'impressionisme pictòric ha estat paral·lel al simbolisme literari. Les dues escoles són del mateix temps i les dues han fet el seu cicle, tot deixant quelcom de positiu. L'impressionisme ha estat una adquisició que els post-impressionistes no poden desconèixer, i que perdurarà. Per aquest sol fet, els mestres de l'impressionisme assoleixen una importància capital dins de l'art pictòric, com la tenen, posem per cas, els pintors del Renaixement. Era natural que després de l'impressionisme, que dut a l'exageració podia prestar-se i es prestava a la confusió, a l'adulteració i a l'engany, vingués una reacció que lluités per les prerrogatives del dibuix i del contorn. El construccionisme de Cézanne, per exemple, s'imposava, o la ingènua simplicitat d'un Rousseau. De la mateixa manera, davant les divagacions del simbolisme s'imposà un neo-clacissisme, la primera norma del qual fou la simplicitat.

El desig de la simplicitat, com el desig de la puresa, ha fet recular l'art vers les formes primitives després d'haver passat per un cedàs tots els guanys assolits. En realitat, tant l'art com la literatura es troben avui en aquest tombant de llur evolució, que els fa retrocedir per retrobar formes simples, després d'haver-se nodrit de les experiències més complicades. No és gens estrany que estigui tant de moda l'art primitiu, l'art negre, per exemple. Vegeu la trajectòria pel que es refereix a la pintura: de l'impressionisme es va fàcilment al construccionisme de Cézanne, és a dir, de voler pintar la llum i les masses lluminiques, a voler pintar les masses sòlides; d'aquest construccionisme no es triga a passar a la ingenuïtat infantívola i d'*ex-voto* del burot Rousseau, les teles del qual encisaren el propi Picasso; d'aquesta pintura d'*ex-voto* a les primeres recerques del cubisme només hi ha un pas.

Aquestes primeres recerques coincideixen, si no amb la descoberta, almenys amb la valorització de l'art negre. I el pintor o l'escultor que en crear la seva obra s'ha volgut posar espiritualment en el mateix estat d'innocència que el negre que pinta o esculpeix un ídol, negligint tota perfecció de forma a fi de fer prevaler sobre aquesta el caràcter o la intenció, aquest pintor o escultor es posa en el mateix cas que l'escriptor que s'oblidés que ho és i que per expressar un pensament o una sensació es valgués dels mateixos mitjans de què es serviria un analfabet. Exagereu la nota, poseu en el lloc de l'analfabet el selvatge o l'infant en el bressol, i trobareu explicat el *dadisme* i totes aquestes escoles avantguardistes que només tenen compte de l'instint.

Del cerebralisme a l'instint, ens estem movent continuament en un cercle vicí. O donem les prerrogatives a la intel·ligència o les donem a la intuïció. Per això passem tan fàcilment de la perfecció al barbosseig, de la imitació d'In-

gres a l'art negre. Per això ens interessem simultàniament per les admirables elucubracions poètiques de Paul Valéry, per les provatures literàries que més arran estan del folk-lore o per les experiències sobrerrealistes basades en les teories del subconscient.

* * *

He alludit a la perfecció. L'ideal, per a tota art, seria d'agermanar la perfecció de la forma amb l'expressió del caràcter. I és molt corrent que una d'aquestes qualitats triomfi en detriment de l'altra. La perfecció de la forma ja és molt, i pocs són els artistes que puguin envanir-se d'haver-la assolit. El caràcter també és un resultat important, que cal tenir molt en compte. Quan les dues qualitats van juntes, ja podem parlar d'artista genial. Però els genis són rars i aquest maridatge de la forma i el caràcter complets, només hem de considerar-lo com un ideal a assolir. Quan un art arriba a la perfecció, com que l'art és una cosa vivent i que evoluciona constantment, tot seguit s'inicia la decadència. És com una fruita, que arribat el moment de maduresa, es panseix. Però l'art, per decadent que sigui, no es resigna a morir, i per això troba en la seva mateixa decadència els gèrmens de la seva renovació. Assolida la perfecció, començada la decadència, apareixen cada vegada més accentuades les qualitats del caràcter; per això tota art decadent és una caricatura de l'art perfecte, que trenca l'equilibri de la forma per donar valor, sobretot, a les qualitats del caràcter. El triomf de l'art negre es deu només a aquesta llei. Obeeix també a aquesta llei el triomf de les formes estrafetes, degenerades o primitives. En el fons, es tracta de la llei de l'etern recomençament.

En el terreny de l'estètica, ens trobem avui dia en un nou recomençar. Tota aquesta croada iconoclasta de les escoles avantguardistes, tot aquest anhel de purificació dels instruments artístics i de la tècnica, totes aquestes inquietuds que envaïen el camp de la pintura, de la poesia, del teatre i en general de totes les arts, sense oblidar ni la música ni l'arquitectura, no és altra cosa, en el fons, que l'esclat d'un nou romanticisme més interessant potser que aquell d'ara fa un segle. Què fou el Romanticisme? El Romanticisme fou, tots ho sabem, una exacerbació del jo, una revolta del jo, de l'individu, contra les forces anquilosades d'una filosofia i d'una estètica que no el deixaven respirar. Fou el triomf de l'individualisme filosòfic i de la llibertat passional i moral. Remarquem-ho, però; aquell romanticisme només fou anecdòtic. El que triomfava, no era l'individu, sinó l'anècdota de l'individu. El romanticisme d'ara fa cent anys no fou res més que el triomf d'un anarquisme espiritual. El romanticisme que avui apunta defuig l'anècdota i va de dret a l'essència mateixa de l'home. És, per dir-ho així, un romanticisme integral o essencial.

Ara fa cent anys, cada romàntic es creia un déu. El món girava al seu en-

torn i totes les coses eren supeditades a la seva voluntat. Els romàntics de 1830, no caldria remarcar-ho, eren dominadors i abassegadors. Els romàntics d'avui continuen essent turmentats per la necessitat d'absolut que llurs predecessors els inculcaren, però llur narcissisme és més intel·lectual, menys passional. Els romàntics d'avui van més enllà que els altres, car es volen explicar l'ànima fins als seus fonaments subconscients. Els vells la desfermaren i li donaren el món per pastura; els d'ara la volen empresonar de nou, volen esmicolar-la, penetrar-la, veure-la viva i nua a cada moment. Volen, com s'ha dit, determinar-la; i com que aquesta determinació els escapa, formulen aquestes famoses crides a l'Orient, llancen aquests clams d'angoixa devés les filosofies mil·lenàries de les civilitzacions asiàtiques, demanant-los un sentit d'absolut que no troben en la civilització occidental.

El romanticisme vell es difonia en extensió; el d'avui penetra en profunditat. El d'avui—i ja he dit el mot—és un romanticisme narcissista, que es funda, no en l'expansió d'un mateix, sinó en la contemplació d'un mateix. Hom fa crides a l'Orient; i l'Orient, no és per ventura la imatge de Buda immòbil, contemplant-se eternament el melic? Narcissisme, he dit: per alguna cosa Paul Valéry ha glossat i desglossat en els seus poemes el mite de Narcís, o sigui de l'autocontemplació, la filosofia del misteri de l'home, el per què de la vida, en un mot. Que hi anem pels camins intel·lectualistes o pels viaranyes de l'instint, de la intuïció o del sub-conscient, anem a parar al mateix: a l'escorcollament de l'ànima humana, al desig de penetrar el misteri de la vida. —Vet aquí: l'art modern té això de superior: que es pregunta d'on venim i on anem, que cerca l'essencial de les coses i no l'anecdòtic, que vol copsar l'etern i l'absolut, en lloc de contentar-se amb l'efímer i el relatiu. Però aquest desig de totalització i d'absolut, no passa d'ésser un desig. I si l'art no el realitza ni pot realitzar-lo, es deu tant a la seva limitació com a la limitació de l'home. Si l'home és un ésser limitat, els seus mitjans d'expressió, com l'art, han d'ésser limitats també.

* * *

Aquest desig inassolit i inassolible, és d'una gran valor, tanmateix, car ens endinsa de mica en mica en la coneixença de nosaltres mateixos. Almenys, ens eixampla els horitzons espirituals i sensitius. Universalitza l'art i, amb ell, l'esperit humà. Tot i essent homes del nostre segle i de la nostra civilització, comprenem l'esperit d'un primitiu, d'un selvatge i el d'un oriental, la civilització del qual és multimil·lenària. De l'un i de l'altre ens en assimillem l'art, que és assimilar-se'n l'esperit i la sensibilitat. I així de mica en mica potser ens menarà a la creació d'un humanisme modern que fongui en un sol esperit els antagonismes o les divergències essencials que són paleses entre els pobles i les races; si més no, que tendeixi a superar-los.

Heus aquí, doncs, el camí que s'obra al nou romanticisme, que no fa sinó

continuar, en el fons, les petjades de l'altre, per tants de conceptes important. Durant anys i anys s'ha dit que el romanticisme havia fet fallida. Però els seus principals representants continuen imposant-se, tant si es tracta d'art com de literatura. I els artistes moderns, els moderníssims, sobretot els iconoclastes, no fan altra cosa que continuar-lo. Els qui proclamen el regne de la intuïció, poden, per ventura renegar del romanticisme? Un dels pintors romàntics més famosos i de més talent, Delacroix, deia: "L'instint ha estat sempre la meua ciència. Jo només m'aconsello amb el meu instint." Però l'artista, com els més aferriats antiromàntics, com els intellectualistes més exigents, controlava constantment el seu instint i es preocupava d'escorcollar el seu geni, de raonar el seu art, de definir el seu temperament, en fi, de donar al seu instint, a la seva intuïció, l'ajut o la confirmació d'un pensament o d'una norma. Coneixia la puixança del seu instint i tenia la prouja de superar-lo. I l'art modern tendeix a això: a fer donar a l'instint el màxim rendiment sota l'ull vigilant de la intel·ligència.

Tots els crítics que tenen consciència del moment que vivim hi estan d'acord. Un historiador de la literatura anglesa assenyala la naixença d'aquest neo-romanticisme internacionalista que consagra la victòria de la discontinuïtat immediata sobre l'arquitectura meditada, del sentiment sobre la raó, de la intuïció sobre la reflexió, ço que ha posat en el primer pla de l'art i de la literatura les dades brutes de la percepció amb dany dels esquemes elaborats per la intel·ligència. I diu: "estudiades de prop, les recerques dels joves revelen, però, una intellectualitat enèrgica i fins i tot dominant; en realitat, aquest art discontinu és intel·lectual i fred, exigeix la col·laboració del lector o del contemplador i li demana un esforç de combinació i de síntesi mental molt intens".

Repetirem, amb aquest crític, "que una art i una literatura d'aquesta mena només poden ésser mixtos. El papalloneig de les imatges o de les impressions i suggestions momentànies i intuïtives que l'avantguardisme posa a contribució, i amb ell totes les escoles, totes les tendències que sense voler se'n contaminen, aquest papalloneig que sembla tenir per llei secreta el ritme trencat del cinematògraf, representa en fi de comptes l'aplicació de la intel·ligència en un fons d'instints saturats d'un romanticisme crònic. Ens trobem, doncs, davant el neoclassicisme d'una època pragmatista, incapaç de conjurar, per lliurar-se del tot a la raó constructiva, els prestigis del concret i de l'instintiu, amb què la revelació romàntica ha enriquit la percepció moderna".

Fet i fet, tot això exalta la consciència humana, aferma la personalitat, afina el gust i els sentits, purifica els sentiments i en part tendeix a explicar-s'ho tot. És l'experiència contínua de l'home sobre ell mateix, narcissisme intel·lectual i narcissisme emotiu del què no podem deseixir-nos. Un cercle viciós, si voleu: però al que hi estem ligats per fatalitat, com el ruc que volta la cinya. No ens queixem. El precepte socràtic de: "coneix-te tu mateix", segueix en peu. I mai la humanitat havia tingut tantes dades per posar-lo en pràctica, mai l'art i les lletres no se n'havien preocupat tant. L'objecte de l'art segueix essent el

mateix: el de definir el món perceptible. Però aquest món s'ha estès incommensurablement, car no es compon tan sols del món exterior, sinó que comprèn el nostre món intern, el de la nostra consciència i el del nostre instint. En un mot, l'art persegueix avui dia un ideal de totalitat i per això intenta i assaja tota mena d'experiències. En bona crítica, per extravagants que aquestes experiències ens semblin, no n'hem de menysprear cap si tenim en compte llur alta finalitat.

* * *

Davant les estridències i les exageracions dels capdavanters de l'art nou, davant les obres, sobretot, d'aquests artistes que comencen per repudiar el títol d'artistes i que proclamen la destrucció sistemàtica de tots els cànons vells i que van dient que l'art antic i l'art actual són una cosa putrefacte, quina serà la nostra posició? Podem acceptar, no solament llurs teories, sinó les obres a vegades absurdes amb què intenten fer-les triomfar? No ens hem de riure, no hem de combatre llurs pretenciosos manifestos? Jo us diré: deixeu-los fer. L'ur extremisme no és del tot inútil. L'eclosió d'unes quantes obres extravagants i incomprensibles, que poden tenir una explicació en el fur intern de llurs autors, encara que només sigui el de fer-se veure, el d'assolir una notorietat que d'altra faisó trigaria a venir, no ens ha de fer perdre els estreps. No ha de suscitar ni la nostra indignació ni la nostra indiferència.

No ens hem d'indignar, car el temps ho sanciona tot i quan una obra té quelcom de vital, ella mateixa s'imposa. No ens hem de mostrar indiferents, car no sabem mai quines possibilitats hi ha en un assaig, ben o mal reeixit. La nostra posició ha d'ésser la d'un desig de comprensió, la d'una curiositat constant. Alguns dels joves avantguardistes van dient que l'art tradicional els fa nosa. L'art és tan gran, és tan una sola cosa, única i perenne, que ells no fan cap nosa a l'art i fins li poden ésser—li són en certa manera—necessaris. Realment, ells treballen per la seva dignificació i si tant en blasmen, és que en el fons l'estimen potser més que els altres. Deixem-los amb llur illusió. Si llur obra té quelcom de bo, l'art no mancarà pas de reivindicar-la. I amb ells, tothom quedarà satisfet. Car l'art ho accepta tot quan troba quelcom que pot assimilar-s'ho. L'art és únic, com he dit abans, únic i perenne; no hi ha un art antic ni un art novell, sinó formes diverses d'un mateix art. Segons la nostra comprensió o la nostra sensibilitat, unes formes ens agradaran més que unes altres, i les estimarem o les repudiarem. Però l'art seguirà el seu camí, incorporant-se sempre el que respongui a la seva missió i el que d'una faisó directa o indirecta enriqueixi els seus dominis i estengui el seu camp d'acció.

Deixem el camí lliure i expedit a totes les innovacions, per extremades que siguin. El mateix art farà la tria. La farem tots plegats. Pensem que les teories

són sempre conseqüència de les obres—car les teories expliquen les obres, però no les susciten. Per tant, no fem massa cas de les teories. Fem-ne, sí, de les obres, quan elles representin un guany positiu per l'art. Car la pedra de toc és aquí. Per conèixer els veritables artistes, no els preguntem quines teories professen, sinó quines obres realitzen. I una vegada més es palesarà aquella veritat de l'Evangeli que diu: per les obres els coneixerem.

ALFONS MASERAS

E. C. RICART

ESTANÇA

*Adéu per sempre més la meva juvenesa,
miratge de palmeres en el cel, dolç engany!
ma vida ja davalla cap a la mort promesa
i cada jorn qui espera guarda el seu propi afany.*

*En aquesta hora amarga sols una cosa em resta,
estimulant la lluita d'aquesta vida breu,
quelcom que és una onada de llum i un cant de
[festa:
l'alcool inefable de l'esperança en Déu.*

V. SOLÉ DE SOJO

PL. N.º IX. - JOAQUIM SUNYER : NÚ

L'ANIMA MELODIOSA DE RAINER MARIA RILKE

DINTRE l'actual literatura d'avantguarda s'aixeca l'ànima serena i greu de Rilke com un missatger de suggestions. El 28 de desembre de 1926 moria aquest home fi i exemplar en un recó acollidor de Suïssa, terra amable que veié com s'apagava la gran fatiga anímica del somniador de Praga. Ara, al començar la tardor de París i vorejant el segon aniversari del seu traspàs, Rainer Maria Rilke reanima un xic la seva actualitat en una edició bella i sòbria de les lletres que bescanvià amb Rodin. Quelcom del seu cor malencònic que ama les coses vagues i les evanescents fineses de l'irreal, es copsa en aquestes planes evocadores i curulles d'emoció.

Si en la línia actual existeix un màgic que ha sabut sorprendre el to menor, i a través d'ell, renovar les eternes suggestions de l'art humà, aquest és el delicat somniador, que en la primera joventut veié la seva vocació arrossegada per una sendera malastruga i errada. El vell militar que era el pare de Rilke, amb tenacitat i tossuderia d'home de caserna, posà el seu fill en una escola de cadets. D'aquests dies, han romàs testimonis palpitants de bellesa en les pàgines desmaiades i últimes d'"El romanç d'amor i de mort del corneta Cristòfol Rilke".

En 1910, es publicà la producció més coneguda i corprenedora de Rilke, "Els Quaderns de Malte Laurids Bigge". Per les seves pàgines, cenyides de poesia llunyana, gairebé astral, passen les ombres familiars, llisquen els vagues tapissos imaginatius, entre mig d'un joc subtil de la realitat i el somni, fins que es perd el límit de cada cosa i es nega la imaginació en un agradós cavalcar de nostàlgia i neguitós encís.

Tota la gràcia i la força de Rilke consisteix, al nostre juí, en allò que

deixa per dir, en aquestes insinuacions que traspassen el seu estil i animen les imatges madures i astrals.

La seva vida fou espargida per Europa i cada clima benigne, cada cenacle d'amistat, cada recés de benèvol acolliment, constituí un fragment d'aquesta gran pàtria europea que tan bé acull els accents nous i renovadors de Rilke.

Des del seu llibre "Larenopfer" (1896) fins el darrer, "Duineser lleigiu" (1923), Rilke anà dispersant, pròdig, el tresor d'una sensibilitat turmentadora; però sempre conseqüent a un propòsit de ferma depuració i afinament medullós. El seu mèrit indubtable és que sabé resistir les influències d'escoles i modes literàries i només escoltà la resonància de la seva intimitat creadora. Confirma el seu cas el dels grans lírics universals que només polsen el propi cor i extreuen de la vida i la humanitat l'eco adient, la immodificable essència del verb. La seva salut precària, la seva desastrosa vagància, les zones errants de la seva vida i els llargs silencis que tingué, li afegeixen un encís delitós i exornen la seva existència d'un rar interès dramàtic. De vegades desapareixia dels països meridionals, per a emergir després de molt temps a Rússia, a Suècia, en climes boreals i gèlidament aclaparadors. Treballava i polia imatges que es poden descompondre com a obra pacient de joieria. Les seves imatges són turmentades i es poden mirar cap a dintre. Dominava la intuïció de les coses còsmiques i les seves pàgines novel·lesques abunden en troballes de sentit desconcertant. Al revés de Proust, que analitzava la societat al microscopi, descomponent les seves intimitats, les seves passions i els seus caràcters, Rilke, com un orb genial, atenyia les veritats psicològiques, mogut per un tacte meravellós i per una intuïció rica i densa en sorpreses. Heusaquí una imatge de Rilke: "Com darrera cent portes, està aquest gran somni, que dos éssers tenen en comú; tan en comú com una mare o una mort".

I aquest tret deliciós: "Foc de vivac. Hom el volta assegut i espera. Espera que algú canti. Però el cansament és gran. La claror vermella és pesada. S'ajeu damunt les botes polsoses. S'arrossega fins als genolls i mira dintre les mans entrecruades. No té ales. Les cases són fosques. Tanmateix

els ulls del petit francès resplandeixen un instant amb claror pròpia. Ha besat una rosa xica; ella ara ha de seguir marcint-se damunt del seu pit. El de Langenan ho ha vist, perquè no pot dormir. Pensa: Jo no tinc cap rosa, cap”.

“Després canta. I és aquesta una cançó antiga i trista, que, allà, canten les noies pels prats. A la tardor, quan les collites s’acaben.”

La suggestió indecible de Rilke és deguda a la seva extrema intimitat davant de les coses, a la seva gegantina humilitat, si es pot dir així. Sabé arrencar a la natura aquest gran i pregon secret que només és revelat als inspiradíssims i selectes conreadors de la bellesa perdurable. Tot el teixit de l’obra rilkiana es descompon entre records infantils, tapissat de boira i enyorança enervadora, d’històries d’amor i d’ombra. Són històries sense edat ni temps, velles llegendes inservibles en altres mans; però que Rilke anima de vida profusa i que serveixen per a qualsevol època. El secret de Rilke és animar les mitges tintes, les notes làngüides, valer-se d’aquest univers obscur i poblat d’estampes heràldiques i neguitoses figures de condemnats i dimoniacs. Per fi, llegendes del nord, coses llunyanes, tot un seguici remot d’evocació, de vida immaterial i gairebé morta en el temps.

El senyoriu del poder, la supèrbia de la dominació i de la riquesa, l’honor de la guerra, el venciment dels humils, les inconnexions dels somnis, l’àmbit entre la mort i el repòs, que constitueixen la zona vaga del subconscient, això i quelcom de més inaprehensible, constitueixen el secret i el tresor de Rilke.

Ànima pàl·lida i selecta, el seu vol efímer. S’extinguí la seva llàntia quan encara podia semblar molt. Els seus *Quaderns*, junt amb el *Diari d’Henry Luxulian* d’Artur Symon, a algunes pàgines de Proust, a altres de Joyce i a aquest missatge ardent dels novel·listes russos actuals, formen potser l’antologia veritable de la sensibilitat turmentada. Per a Rilke com per a Joyce i Proust, els llocs són un índex d’emoció on es vessa una mica de cendra de l’ànima. No un lloc per segellar maletes i afegir rètols vermells a l’equip del viatger. Això ho fan Paul Moran, epidèrmic explorador de paisatges i Dorgèles i altres inquiets patinadors de la literatura. En Rilke, els

països els deshumanitzaren i aferraren només la seva inquietud cap a dintre. Res d'episòdic per consegüent. Moscú, Praga, Venècia, Oslo. Llocs de meditació que limiten la capacitat humana i fan veure idèntic panorama espiritual al fons.

El diapassó líric de Rilke l'acompanyà sempre i el fa sentir-se humil davant de Déu i la creació. És un dionisiac i la seva divinitat té formes de Zeus i actituds olímpiques. Plany a l'home per la seva limitada capacitat i invoca les coses humils per a mirar a Déu per una finestra de l'Infinit.

Ara resplandeix l'ànima de Rilke en les seves lletres delicades i profundes d'emoció. Es veu un home sense literatura, humil i gran a l'ensens, que s'atansa al pou de l'amistat per a beure l'aigua pura de l'emoció del sentiment. Escudat de soledat, escriví bastant i espargí flors de la seva ànima en les lletres punxentes de sensibilitat. Anà vers els amics i donà quelcom d'ell mateix en aquestes quartilles humides de rosada divina. Amb Rilke es pot dir allò que deia Nietzsche i esmenta Cocteau en *Le rappel a l'ordre*: "T'allunyes cada vegada més dels vius. Aviat et borraràn de les seves llistes. És l'únic mitjà de participar de les prerrogatives dels morts. Quines prerrogatives? No morir més...". Tal és Rilke. No morirà mai més, perquè la seva vida ha passat a l'eternitat del record i de l'afecte cordial. Viu en la seva obra, en els seus poemes immensos i còsmics, en les seves lletres, avui editades, i com un oli sacre es perfuma i enriqueix a través del temps.

RICARD A. LATCHAM

A Z O R I N

(NOTES PER UN ASSAIG)

1.—A Madrid, aquest nom prestigiós era, fins fa poc, a totes les boques. Primer, intents renovadors tan nobles com vulgheu, però inhàbils per tots quatre costats i després la doble tamborella, obra i col·laboració d'*El clamor*, han fet del gran escriptor l'home del dia del món teatral. Tothom hi diu la seva: els uns esclaten indignats, els altres somriuen mofetes i els seus incondicionals s'esgarrifen sense acabar-ho d'entendre. Tralles, sagetes i planys: bullida de la joventut eterna d'aquest Madrid intel·lectual que sempre troba una vàlvula a punt per tal d'esbravar-se. Però a la fi, saber allò que pensa Azorin dins el remolí de popularitat, potser és pels crítics futurs, l'únic punt vital de les seves aventures escèniques. Per a nosaltres tenen una valor purament anecdòtica i, si més no, ens han desvetllat un gran desig cordialíssim de retornar a les recolzades més plàcides de la seva obra.

2.—Hem passat moltes estones contemplant retrats d'Azorin.

A primer cop d'ull, el seu rostre és una mica borrós i esvaït, però per mica que hom afini l'esguard, endevina en cada tret, el treball de llima del soliloqui constant, turmentador. Endarrera i decantat el front i altes les pupil·les que, diríeu, deturen el pes de les parpelles; la melangia de la mirada és, ensems, esperançada i escèptica.

Passen els anys, ve el darrer retrat: les parpelles han caigut una mica més, les pupil·les viuen gairebé dins la fosca; dues petites, tràgiques pinzellades de blanc diuen l'esforç d'aquesta vida per a desfer la seva paradoxa. La ratlla de la boca, de tant treballada, és indecisa. Ara, a primer cop d'ull, més que un rostre esvaït, és el rostre absent de l'escèptic que somnia encara, car l'escepticisme de Martínez Ruiz no traspassa els límits del present,

vegeta entre dos calius fecunds: el culte del pretèrit i la passió del futur. És l'escepticisme que amb un mateix somriure invisible, el deixà desplaçar-se ahir, de l'extrema esquerra al ramat conservador, i avui li permet d'acceptar una col·laboració grotesca. Però ahir i avui, en els fets més senzills de l'Espanya d'or que gronxarà amb ritmes immortals, hi cerca l'impuls de les virtuts racials que tant han de servir a la pàtria el dia que els bons aires li retornin el pols.

3.—En la manera de tractar el paisatge és on culmina la fervorosa austeritat clàssica d'Azorin. L'emoció de la natura, la més precisa pedra de toc de l'artista!

En *Las confesiones de un pequeño filósofo* ve a dir que en el bocí de paisatge de Yecla, "verde y suave", que enquadra la finestra de la sala d'estudi dels escolars internats, és on trobarem el punt inicial de la seva estètica, i és tan pura l'emoció que li desvetlla, que es fa seu en avant el precepte clàssic de dir el paisatge només: i sospena els adjectius, relenteix el ritme i defuig les comparacions i les imatges, àdhuc les més belles i serenes que ens suggereix entre ratlles, car tan sols precisen als qui no troben la paraula justa i viva per a trametre la pròpia emoció.

Però els seus paisatges no són solament volums i colors, són també moviment, sorolls i remors: cançons que s'encenen, campanes llunyanes, la veu que s'apaga, la dona que tomba, llangors de l'oreig... Dinamisme del paisatge, vitalitat ritmada, panteix de Déu!

Per acabar i encaminar ensems la ploma una mica trasbalsada, una quasi anècdota definitiva. Azorin, que vol escriure quatre ratlles preliminars a la darrera edició d'un dels seus llibres, decideix amb senzillesa corprenedora: "Lo mejor será que yo cuente donde lo he escrito". I descriu una vella masia alacantina i les gràcies una mica severes del seu terme.

4.—Els personatges d'Azorin són inseparables de l'ambient perquè són fruit líric del ritme d'aquest ambient. Observeu, si no, i n'és gairebé una constatació, que la immensa majoria d'aquests personatges tenen els gestos lents, reposats.

No és un constructor de caràcters, ni vol ésser-ho, és un evocador pul-

cre i delicat de figures simbòliques dintre la seva humilitat. El seu anàlisi psicològic és sempre dins el temps i l'espai, dintre la història. Els plecs més característics, les arrugues més subtils dels psiquismes, les suggereix amb un detall d'indumentària, amb una actitud habitual o negligible: les voltes de la cadena del rellotge, les mans plegades a l'espatlla, el colpejar de la virolla del bastó...

I com més transcendència simbòlica vol per a les seves figures, més en miniatura les treballa; miniatures detallades, meravellosament perfectes, fetes a posta diríem, per passejar-se amb passa menuda i rítmica, per la ment del lector o per romandre malencònicament estintolades en un dels seus angles. En canvi, les figures de tamany natural són, gairebé sempre aquelles que sospitem no pretén eternitzar en la nostra memòria. I en el diàleg d'unes i altres hi trobareu sempre l'eco filosòfic de l'hora que passa.

5.—El mestratge del verb d'Azorin és reconegut per tothom, pertocant aquest punt han callat sempre els seus detractors més acèrrims. Ric, saborós i delicat, clàssic. Desvetllà els sentits d'una manera espiritualíssima (accepteu la paradoxa necessària per la justesa de l'elogi). Troba, sense esforç, la paraula suggeridora de l'essència de les coses (us expliqueu ara per què pot defugir imatges i comparacions?); mots suggeridors a vegades, de tota una època, mots d'una gran perspectiva pretèrita que com més vells són més vitalitat donen a la prosa i que hom present els podria posar sobre el palmell de la mà i dialogar-hi una bella estona, quina magnífica lliçó d'història viva ens donarien! Mots noblement populars, doctament populars, cercats amb voluptat, servats amb fervor encara que no en la blancor mortal del paper, sinó en el caliu del cor que els hi encomanarà nous batecs perquè hi ritmin després, des de les ratlles dels seus llibres. Vertader devot de la noble i vella paraula li troba un lloc escaient, naturalíssim, perquè mai la mofa pugui subratllar la seva resurrecció.

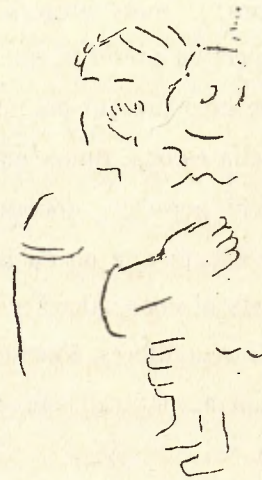
6.—Azorin és un d'aquells rars autors que com més aguda és la fiblada sensual, més delicat, joiós i seré esdevé. Això vol dir que si Martínez Ruiz, per una vegada, deixés d'ésser un escriptor pur, es retrobaria dins el bany

del propi sensualisme. Poder parlar d'aquesta manera és poder fer de l'elogi una cançó.

No podem oblidar ara, que és en les seves pàgines més erudites on es defineix d'una faisó més viva i clara el sensual, que és, com si diguéssim, la part erudita és la més humana, gens encarcerada de la seva obra. I per arrodonar el concepte format del seu sensualisme, trobarem la millor drecera recordant l'ingenu entusiasme d'aquest gran clàssic modern, per la música de Rossini.

7.—Dolces cadenes sempre i deu de possibilitats sovint, el ritme assegura la immortalitat de la seva obra. Eco commós d'aquell trap-trap del temps que passa, us guanya el cor i la ment tot just enceteu un capítol; xop d'amor, ungit de pietat i apagat a vegades una mica pel dolor, esdevé la raó més poderosa de l'alliberament generós d'aquesta vida a la responsabilitat del seu lirisme. I és un líric tan pur, que la seva única imatge és la seva obra.

J. M. CID-PRAT

F. DOMINGO

«EL PONT DE LA MAR BLAVA»

PER LLUIS NICOLAU D'OLWER

Hi ha moltes maneres de veure un paisatge, com hi ha moltes maneres de veure una ciutat; i si un llibre de viatges es pot fer més interessant i aperitiu que un àlbum de fotografies, és no solament perquè la càmbra fotogràfica no té poder d'enregistrar res més que una part d'allò que copsa la receptivitat múltiple i complexa de l'home, sinó també perquè, fins davant d'allò que és per un igual assequible a la màquina i a l'home, la màquina no pot tenir prejudicis mentre l'home no pot deixar de tenir-ne. De cara als panorames que s'obren als ulls de cada viatger, les seves aptituds d'espectador fatalment s'orienten en una actitud mental peculiar, filla de la naturalesa predominant de la seva cultura, del conjunt de les seves predileccions espirituals, i fins i tot d'un propòsit concret i una vulguda preparació específica; i és aquesta actitud la que dóna intenció a l'esguard i caràcter personal a la visió; en tanta de manera, que totes les descripcions humanes ofereixen el doble interès de l'espectacle reportat i el reflex en ell inevitable de l'ànima personal i única de l'autor. L'home és el sol instrument que pot donar una visió sintètica dels paisatges, les cultures i les civilitzacions; però aquesta visió es fa orgànica per la funció d'un nucli central d'interessos que en cada cas es situa diferentment. I el món en quan és ofert a la curiositat esperonada del viatger, és una pedrera màgica on cada u troba de preferència la mena de pedra que cercava.

En "El pont de la mar blava", Lluís Nicolau d'Olwer reporta les seves impressions d'una passejada per un bocí de món—de Calàbria a Tunis—doblement enlluernador per la brillantor roent i acolorida dels seus paisatges i pel record gloriós i esclatant de les civilitzacions que des de les més remotes llunyanies dels segles s'hi han anat succeint. Ell és un artista de

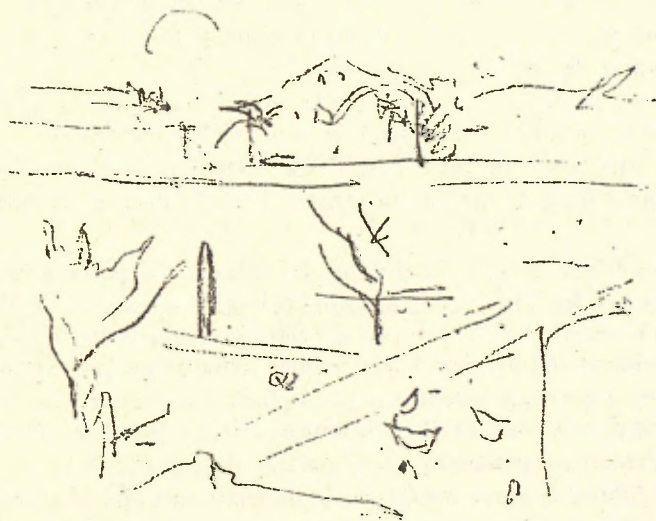
fina sensibilitat. És, tant o més que això, un erudit que ha poat abundantament la Història en els clàssics de tots els temps, i aquestes dues qualificacions seves, sense barreja de cap altra mena, determinen l'especial estructura interna d'aquest llibre. La visió artística i l'evocació històrica s'hi interfereixen constantment. Tota curiositat de l'autor per les coses actuals s'esgota en la primera, que dóna unes descripcions netes, precises, retallades, sense profunditat, com unes estampes japoneses, de to més càlid però, que s'acontenten de la mera exterioritat i amb prou feines arriben a esflorar allò que la real vida humana amaga sota la refulgència del pintoresc. I és que tampoc s'ho proposen. L'artista en aquest particular està exclusivament al servei de l'historiador: la seva tasca és acabada així que ha esbossat cada segment de l'escenari del gran drama retrospectiu que aquest darrer cuita a evocar amb una embranzida incontrolable. Tuníssia, Sicília, Calàbria, Malta, localitats de geografia mítica, plenes de deixies de pobles i records de conteses èpiques, li donen ocasió de reconstruir a fragments i pinzellades, sobre el coixí de les tradicions hellèniques, el film dels imperis que, estrat sobre estrat de civilització separada, han nascut i han mort, com qui diu, pel domini d'aquell bocí de mar blava i assolellada.

Últim de tots fou l'imperi català, de llarga gestació, que culminà en l'epopeia dels almogàvers de Roger de Flor i del qual foren com unes darreres i llunyanes resplandors els regnats dels vuit Grans Mestres Catalans de Malta que regiren l'illa durant diversos períodes, que en conjunt atenyen la xifra de setanta set anys. Records a balquena de tota mena d'estils ha deixat aquest imperi, amb les lluites que el precediren i l'acabaren, per tot el país que Nicolau d'Olwer ha recorregut, com diu ell, amb la Crònica de Muntaner com a Baedeker; i és natural que aquests records hagin estat per ell els més suggestius i els que més han excitat el seu daler evocador fins al punt que en presència d'ells l'erudit desborda no solament l'artista, sinó el mer viatgèr observador acumulant les referències històriques en una proporció que només l'interès visíssim que el tema té als nostres ulls i el que el narrador li sap donar, lliuren de semblar pedant. L'autor acaba amb una meditació històrica on fa una consideració crítica sobre les directives de la

nostra política medieval, posant de relleu algunes de les tares fonamentals que contribuïren a la nostra decadència.

Llibres és aquest de bon i agradable llegir, que ens deixa enyorosos de les seves belleses descriptives per les quals sembla tenir poc espai, saborós al tast del nostre orgull pairal, tot i fent-nos sentir la malencònica recança de les caigudes evitables. Entre les seves qualitats hem de posar el seu estil, personal i concís d'un tremp que dóna al llenguatge una qualitat orfèbrica de cosa treballada en matèria dura i preciosa.

PAU ROMEVA

JOAQUIM MIR

L'ESTRENA D'«EL GIRAVOLT DE MAIG»

HA escrit Carner: “no sóc culpable sinó d'un croquis lleuger, d'estil somrient, com una buida bombolla irisada”, ben segur que fou aquest darrer adjectiu que, en un joc de suggerències, em dugué al pensament, després de llegir el llibre, aquell vers inicial d'un poema lòpez-piconià: *Gemma irisada amb resplandors d'aurora*.

“Una perla”, ha dit Carles Soldevila, parlant d'aquesta obra carneriana, sí, una perla de bell orient. Música del vers, mesurada i perfecta. Mà aciençada i de llarg temps sotmesa al treball de tallar el diamant de l'idioma, preat i autèntic joell del nostre patrimoni.

La plasticitat de l'antic bell catalanesc és enriquida, per Carner, amb la música de la sensibilitat moderna. Ja sabem que aquesta sensibilitat és la descobridora d'harmonies. Harmonia o harmonies, pres aquest nom en la seva accèpció musical, és l'art de jugar (o de combinar, si preferiu) amb les vibracions de l'element més immaterial, que és el so; i tot acte i tot pensament actuen en nosaltres com el so, però segons si l'individu és un instrument tosc o bé depuradament treballat, el so varia de timbre i de qualitat.

Però, ai las! que jo no escric ací per a parlar-vos de l'obra tal com l'he llegida, sinó per a comentar seriosament la seva representació.

Potser el més assenyat fóra, després de condoldre'm i afegir quelcom que penso dir al final d'aquest article, no insistir. Però he de tirar endavant i així ho faré.

Abans de tot, per què En Toldrà no ha renunciat a posar música a aquesta petita meravella? Qui l'ha empès en aquesta perillosa aventura? Per presumpció? potser una mica, però el que puc afirmar, jo que estudio de bastant a prop el nostre moviment musical en el seu període actual i en pre-actual, és que En Toldrà ha estat i continua essent-ho, una víctima inconscient (?), per bé que en toqui les conseqüències ben profitoses, d'un ample i reprovable joc menat d'anys ençà pels vertaders responsables. Però parlem de l'obra.

Tocant el llibret, la meva opinió ha de dissentir dels qui el troben mancat de teatralitat i que, per tant, caldria considerar-lo com un parany posat a la tasca del músic, però ja sabem de temps, gairebé diria per tradició; que això mai no ha impedit un compositor d'escriure bona música, àdhuc transformant fàbules insípides en admirables obres teatrals. Ultra això, no ens havien parlat d'una petita òpera còmica “da camera”? puix el llibre té absolutament totes les qualitats que exigeix aquest gènere.

Si hom llegeix el llibre, veu ben clar que, no solament està escrit pensant en

la música, sinó que, facilitant la tasca del compositor, tot ell és tallat, a part les indispensables escenes de soldadura, en cançons, àries i duos; l'element còmic i el líric hi alternen mestrívolament.

Aquesta obra no és ni una farsa grotesca, ni una comèdia bufa, ni tampoc havia de tenir l'ampla ossatura d'un drama líric. El llibre correspon exactament al que es volia que fos: una petita òpera còmica "da camera".

El músic, a qui la lectura del llibre no imposa d'una manera immediata la forma que cal adoptar, tenia al davant diferents camins a seguir. L'un, el més encertat per a mi, era fer un hàbil pastitx de la forma de l'òpera italiana primitiva, però aportant-hi tota la subtilitat moderna, quelcom de semblant al que han fet assenyalats compositors actuals francesos, italians i hispànics. En l'altre, la lleugeresa de la trama escènica és afeixugada per la pompa excessiva de la música, tal com ho veiem en les grans comèdies musicals alemanyes; aquesta forma és poc compatible amb l'agilitat i la gràcia de l'esperit llatí, però tanmateix deixa l'oïda meravellada.

Descendent nombrosos graons, entrarem en els dominis de la sarsuela (cada vegada que sento parlar de sarsuela catalana, em revolta aquesta incongruència) i, com ha insinuat el nostre admirable Carles Soldevila, en el de l'opereta.

Ni l'un ni l'altre eren adaptables en aquest cas, per dues raons que a continuació exposaré.

La primera, és que una poesia, un text qualsevol, pertany d'antuvi a una categoria que el compositor ha de respectar. (No cal fer remarcar, car és sabuda de tothom, la posició jeràrquica de l'obra poètica que comentem.)

I segona i principal (aquesta va estretament lligada a la que acabem d'exposar), és una equivocació fonamental creure que la diferència que separa els dos últims gèneres de teatre musical (sarsuela, opereta) dels dos primers (òpera antiga italiana, òpera alemanya) sigui simplement una qüestió de forma i de tècnica musicals, oh no! hi ha ací quelcom de més profund, que irremissiblement posa els segons al pol oposat dels primers, és que tot resideix en la substància, tot està contingut en la primera matèria, en la qualitat intrínseca de la música. (No hem de confondre aquesta qualitat amb les diferents qualitats que pot tenir cada gènere, car aquestes atenyen la forma.) Un exemple ho aclarirà: un *lied*, una sonata, un trio, una simfonia, un drama musical, tenen per base la mateixa primera matèria, la mateixa qualitat de música, només canvien els mitjans tècnics amb els quals l'expressen; un cuplet, una opereta, una sarsuela, per més que ho hagi o sembla d'haver-hi, un devessall de tècnica, llur música no té cap punt de contacte i resta completament estranya a la d'un *lied*, d'una òpera o d'un drama líric.

Feta aquesta constatació hom comprèn la veritat d'aquella frase pedrelliana en els temps heroics de l'òpera nacional. Deia el mestre insigne: "Hi ha molts compositors donats fins ara al *gènere chico* que creuen que n'hi ha prou amb posar-se seriosos per a escriure una bona òpera". I és que la música és la materialització del procés anímic d'un individu: el compositor en primer lloc, i si els

grans compositors són nombrosos en una època i en un país determinat, passa també a ésser-ho de la collectivitat.

Essent la música el que acabem de dir, per aquesta raó les simulacions hi són impossibles; un Beethoven tot i manifestar-se antidogmàtic, la seva música el revela profundament religiós, i una altra persona que donarà públiques mostres de la seva ortodòxia, expressant-se musicalment palesarà una impuresa i una manca de sentit moral revoltants: així serà quan més vulgui dissimular-se sota uns textos o motius elevats. El que acabem de dir pot aplicar-se a tot altre ordre de sentiment.

Les diferenciacions entre els estils de la música, llurs qualitats i llurs defectes (el lector ja comprèn que no ens referim per a res a les fallides tècniques) són la resultant, en els compositors, del previ i especial enfocament (moltes vegades realitzat d'una manera inconscient) dels problemes vitals i espirituals.

Però tornem a l'obra que comentàvem. L'error més greu del músic, el que salta a la vista de seguida, és de no haver sabut adoptar l'una o l'altra de les formes abans esmentades, a falta de saber-ne crear una de nova, d'inèdita, i ha resultat una producció híbrida, on convergeixen reminiscències d'estils diversos, deformades i empobrides.

Si, presa en bloc, tota la música d'aquesta obra fos un treball desigual, la qüestió quedaria plantejada d'una altra manera, car els fragments no reeixits podrien atribuir-se a la inexperiència del compositor quant al gènere teatral; però és que la música d'aquesta obra des que comença fins que acaba es manté en un mateix nivell poc esperançador.

Hom no hi troba ni interès melòdic, ni domini de l'harmonia, molt menys encara del contrapunt, ni tècnica de la composició, ni coneixements de l'art d'orquestrar. Cercant un equivalent en la literatura diríem que són les frases fetes i els llocs comuns més heterogenis lligats sense estil propi i amb una sintaxi molt defectuosa. Jo, posant-hi tota la meva bona voluntat, no puc salvar res de la música d'aquesta obra; si algú altre pot fer-ho, que ho faci, jo li agrairé amb tota l'ànima; però entenem-nos, haurà de fer-ho amb proves i demostracions explícites, no pas com es sol fer entre nosaltres, abocant-hi un xàfec de frases ponderatives que, mancades de base, serveixen només per a convertir el crític en un agent de publicitat.

Aquesta obra, segons la meva manera de veure, hauria de durar la meitat, o poca cosa més, del temps que dura. No hem de cercar gaire per a trobar un exemple d'aquest alentiment enutjós que altera i deforma el text. En la primera escena mateixa, uns comentaris musicals superflus interrompen les rèpliques dels personatges, i el diàleg s'allarga i esdevé pesat. No vull pas dir que el moviment d'aquesta escena ha d'ésser precipitat, no, sobretot al començar; això no s'avin-dria amb aquella mena d'ensunyament que pesa damunt els personatges, però el diàleg hauria de descabdellar-se amb naturalitat, sense inútils engavanyaments musicals. Això concediria una certa llibertat a l'acció escènica i la salvaria de

l'encarcament. Aquest criteri és el que, per mi, s'hauria de seguir en totes les escenes còmiques.

Tot el finíssim humorisme d'En Carner és esborrat de l'obra de la mateixa manera.

Tant com l'element còmic, el lirisme no ha pas estat ben servit per la música en aquesta obra. Posem un cas: el personatge d'un caràcter líric més marcat és Golferic, el jovencell escàpol del seminari:

*Ah, dinou primaveres seguides
sense haver conegut el secret
dels ocells refulant, de les flors mal dormides,
de les branques parlant-se en murmuri discret.*

L'encantària d'aquella primavera el traspalsa; els seus sentits s'embriaguen d'aquell suavíssim i torbador bleixar de tota la naturalesa renadiva

Què m'espera? Tremolo. Per què?

Aquests pressentiments i neguits adorables troben llur materialització en la resplendent Rosaura .

*Rosaura, Rosaura, Rosaura, Rosaura,
lluna i música i mel en un nom.*

En aquests dos darrers versos del bell parlament de Golferic és on culmina l'expressió del seu daler amorós. Doncs ací la música no arriba a absorbir l'atenció de l'oient i espectador ensem (ni en aquests moments essencialment lírics, on tota la llibertat és concedida al compositor, la música no trenca, en aquesta obra, la seva grisor total), i és degut a aquesta fallida que l'oient fixa la seva atenció per a comprendre l'escena en la mímica expressiva de la senyoreta Callao (Jovita).

Aquesta remarca en confirma en el que un dia vaig dir, que únicament la música salva, triomfalment, les interminables escenes sense acció ni gestos del teatre wagnerià.

Una cosa interessant a dir respecte el joc dels artistes en aquesta classe de teatre, és que les fórmules a l'ús del grotesc teatral no s'hi avenen gaire, i menys amb aquest caire particular de la musa carneriana, que, en aquesta obra, diríem, és d'un grotesc estilitzat que requereix sempre un joc escènic, sobri, elegant i precís. (Els figurins i el decorat dibuixats per Xavier Nogués són dignes i encertats sota aquest aspecte.)

Penso en el partit admirable que hauria tret un músic del segle XVIII o bé moderníssim, per exemple, de l'escena IV (Pregària de Rosaura i Serenada de Golferic). Ací trobem reunits tres diferents aspectes en un mateix fragment: la pregària de Rosaura, els "a part" de Rosaura, importantíssims, en els quals la

gran coqueta, presa de vocació mística, deixa traslluir la seva veritable personalitat; a dins, la serenada de Golferic, que hauria d'ésser un aire molt lleuger per contrastar ben bé amb la pregària de Rosaura, tot hi essent cantats a l'hora, hom no ha d'oblidar que Golferic ignora la devota ocupació de la dama, en l'obra, tal com l'he sentida, em fa l'efecte que la veu de Golferic escarneix la pregària de Rosaura, en particular el començament és desconcertant.

Que en podria ésser de bella l'escena setena! on l'enamorat Golferic és una joguina en les mans de la formosíssima i astuta Rosaura. Seguint a aquesta, l'escena vuitena és un dels moments cabdals de l'obra. Ací el caràcter dels personatges dóna un tomb ben marcat, definitiu. Il·lusions i falleres s'esvaeixen com el somni deliciós d'una nit de maig.

El desengany encamina de nou Golferic vers la fe i l'auster camí abandonat. En ésser evocada pel Perot la seva vida galant i luxuosa, Rosaura es retroba a si mateixa. L'alarma torna el gust del risc i de l'aventura al vell lladre, i Jovita a punt de veure's cremat l'hostal, recorda la vida tranquil·la que fins aleshores hi ha menat. El poeta clou l'obra amb un bonic final, que alguns trobaran un poc convencional, però que es troba en la tradició d'aquest gènere: tots els personatges de la farsa, reunits, s'acomiaten gentilment del públic. Ací, Rosaura, Golferic, Jovita i Perot dansen un minuet

(J.) *Sense retret i sense melangia
tornem als bons afers.*

(R.) *Al bell palau.*

(P.) *Al lliure bosc.*

(G.) *A santedat suau,*

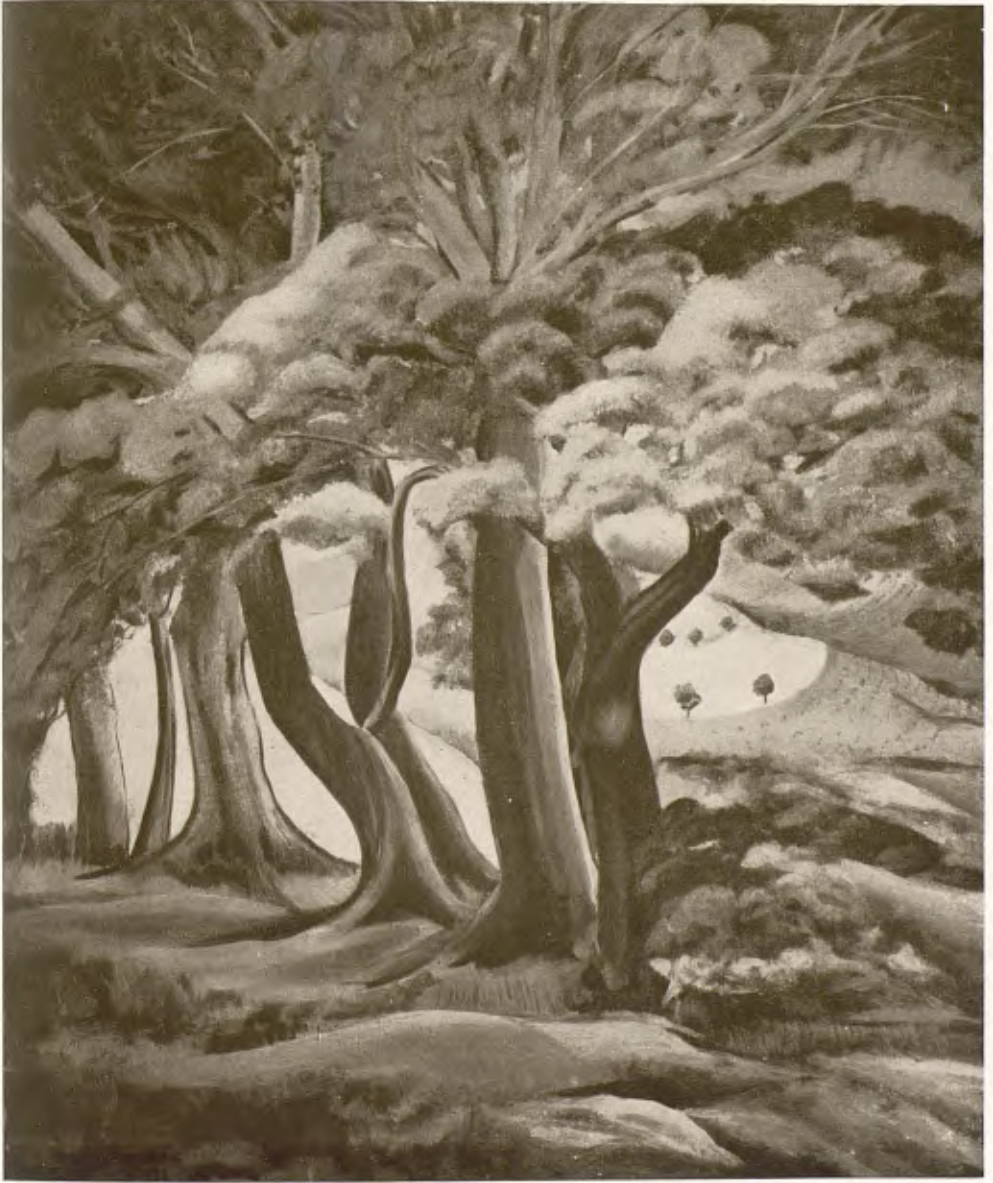
(J.) *Tornem... on érem, sense més follia.*

(R.) *Un giravolt només, i adéu-siau.*

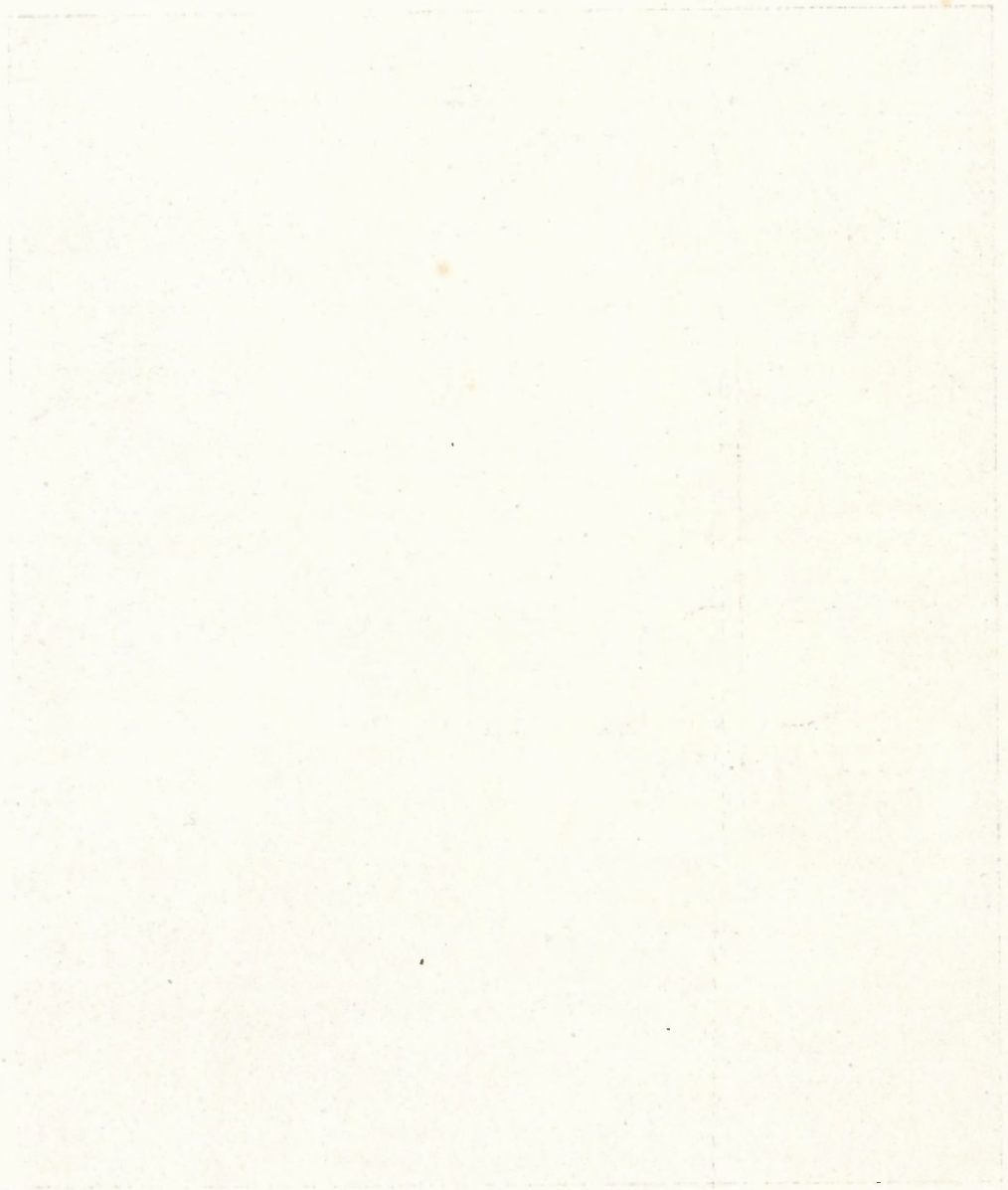
Menys mal que quan penso en el llibre perdo de vista la música que hi he sentit. Però no s'hi val. Abans de la representació, amb permís de l'autor, segurament, ha estat evocat el nom de Mozart. Ja sabien ben bé, aquests senyors qui era Mozart? Per si de cas no ho sabessin, se'ls pot dir que Mozart era un compositor que quan escrivia música (i ara manllevo una expressió justa de l'Esclansans), calçava coturns, encara que a la vista del públic fossin dissimulats pels tapis de seda de Blonda o d'una Comtessa bella i sentimental.

Mozart, doncs, era un formidable tècnic, com també ho foren els grans mestres dels segles XVIII i XVII. Es veu que la tècnica, aleshores, no era cap entrebanc (contra el que opinen els partidaris de l'analfabetisme musical) per escriure una música àgil, clara i graciosa.

Ningú em negarà tampoc que Carner no sigui un tècnic formidable en l'art d'escriure en vers, això no priva pas la seva poesia d'ésser diàfana, harmoniosa i perfecta. Tot poeta sap les impureses que arrossega l'inicial barboteig prenunciador d'uns versos definitius. Doncs, així mateix, per escriure música, ultra tenir temperament de músic creador, cal posseir la tècnica del seu art. I Toldrà

PL. N.º X. — JAUME MERCADE : ALSINES

era un compositor mediocre molt abans d'emprendre la composició d'"El Giravolt de maig". Ara, que el que ha passat amb ell a casa nostra és un cas curiós, no ho nego.

Seria un cas semblant si sabéssim d'un petit poeta que anés fent la viu-viu, arplegant de tant en tant un premi d'un centre del barri o d'uns jocs-florals de vileta, i que el dia menys pensat us sorprenguessin amb la nova que aquest poeta ha d'emular Homer i que Virgili al seu costat quedarà petit; i la ciutat s'arremora i s'aplega per assistir al tan prodigiós com frustat infantament. L'anècdota és anàloga a la que conta Cansinos-Assens en una de les seves novel·les (*El movimiento V. P.*); però, en aquesta novel·la, el personatge és literàriament verge i, per tant hom ignora el que pot donar de si, i encara pertany a un sector literari anti-tradicional afecte a la teoria de la lliura inspiració com a mitjà expressiu del pòsit poètic subconscient.

Aquests casos (em refereixo ací a la campanya intensa d'elogi ultrancer, establint premisses falses i amb silenciaments, fets a posta, que desvirtuaven la nostra vertadera història musical, que ha precedit l'estrena d'*El Giravolt de maig*) són la pedra de toc que serveix a l'historiador per a jutjar i fallar sobre l'estat cultural d'un país on aquestes coses poden passar, no perquè una obra no reeixi —això és el pa de cada dia, ací i a tot arreu—, sinó que el món intel·lectual i polític es trobin compromesos en una empresa semblant.

Interrogada, en vigílies de la primera representació, sobre aquesta obra que aleshores desconeixia completament, vaig respondre que no s'havia de comptar més que amb una sola esperança, que Déu fes un miracle, només així obtindríem el que lògicament era follia de pensar.

Però es veu que, en els nostres dies, resulta arriscat esperar-ho tot d'un miracle.

MARIA CARRATALA

16-XI-1928.

VASCO

PER MARC CHADOURNE

L'EXOTISME envaeix, anima, reanima potser, les lletres franceses. Només caldrà esmentar dos o tres noms, entre els darrerament arribats. Aquí estan Paul Morand, Henry de Montherland, Marc Chadourne. L'exotisme de Josep Conrad, per exemple, és encara un exotisme a la manera clàssica. El dels autors ara esmentats és tot diferent: té una inquietud, una vibració que si no és específicament francesa, és, sobretot, de la "post-guerra". I això és especialment cert en l'obra de Marc Chadourne, que amb el seu estil aparentment desarticulat i amb la seva propensió al misteri, encisa potser més que els altres autors.

Marc Chadourne és nat a Corrèze, en el Llemosí, el 23 de maig de 1895. Estudia a París, a l'Escola de Ciències polítiques i es llicencia en dret. La guerra el mobilitza. Serveix en l'artilleria i després és pilot aviador. Després de la guerra, entra al servei colonial francès. I se'n va a Oceania en 1921.

Encarregat de distintes missions, recorre els arxipèlags de les Marqueses, de les Illes de Sotavent, de les illes australs. Torna a França en 1924. I altra vegada l'atrauen els països llunyans: sojorna al Cameron durant un any i mig. De l'Àfrica se'n ve novament a Europa i després de recórrer-ne un bon tros, ja el tornem a veure viatjant: els Estats Units, especialment el Colorado, la Luisiana, Califòrnia. El Pacífic, ja familiar, l'atrau... Ja el creua de nou fins a tornar a anar a l'Àfrica...

Del seu sojorn a Oceania dona, en col·laboració amb Maurice Guierre, el llibre *Mare-lurehu (Entre el dia i la nit)*, de costums i de folk-lore dels maorís insulars. Però la seva obra cabdal és *Vasco*, una novel·la personalíssima, amb infinitat de trossos autobiogràfics. Aquest accent autobiogràfic és, sens dubte, el seu més car encís.

Cada u viu, a la seva manera, la seva temptativa d'evasió. Molts dels qui foren arrancats per la guerra a les sol·licitacions confuses de llurs vint anys, es trobaren, en fer-se la pau, davant d'un temible dilema: o tornar al cercle rutinari de la vida ordinària o eixir, per camins diversos, a la recerca de noves emocions. La majoria, els assenyats, els pràctics, saberen resoldre's a tornar a casa. Les amarres que hi tenien eren sòlides. D'altres es trobaren amb els cables romputs.

Un d'aquests fou En Felip, a qui els seus amics anomenaven *Vasco*. Una vegada desmobilitzat, el xicot erra, desemparat. Quin és Vasco? Un inquiet—com Marc Chadourne. Però quina és la seva inquietud? Als vint anys Vasco creu en el seu Jo i segueix el seu culte. El xicot voldria sentir-se lliure dels lligams que té a la pàtria, herència, necessitats, atavisme burgès. Als vint-i-cinc, després de presenciar i patir la gran prova de la guerra, es nega a resignar-se i menysprea l'equilibri, l'estabilitat que se li ofereix. El jove vol fugir, vol renèixer... Res més no demana a la vida i a la fatalitat. I se'n va, se'n va cap a Oceania.

Ja el tenim als antípodes, embriac del viatge, glatint amb les descobertes que fa i que reviu líricament, tant d'una faisó real com amb la imaginació. L'illa de Tahití exerceix damunt d'ell tota mena de fatilleries; i es creu d'haver trobat el port de la pau. Heus aquí,

però, ornat de fascinacions inquietadores, un company d'atzar que no ho entèn pas així: el seu amic Plessis.

Qui és aquest Plessis? Per la gent, pels bevedors de punch del cercle on és conegut, pels traficants de copra i els qui tenen tracte amb les factories, no és altra cosa que un aventurer dissortat, un simple fracassat. Per Vasco, que el veu al través del seu propi ideal, és l'home que ha sabut desprendre's de tot, rompre els vans equilibris, alliberar-se de totes les conveniències, el campió del desprendiment. Vasco se'n va a remolc del seu heroi. En el fons, aquest Plessis, no seria pas un enviat predestinat?

Quantes vegades s'ho preguntarà Vasco, sol, davant de si mateix, en l'illa deserta de les Marqueses on l'han menat la fatalitat i el seu desig ferotge d'evasió. Així es trobarà en el confí de la terra, encarat amb les supremes conseqüències de la seva estranya passió. A partir d'aquell moment, fugir ja és tornar. Hom no s'evadeix de si mateix sinó per l'abnegació o per la folia. Una confina amb l'altra, de vegades. L'avinentesa s'ofereix: prendre el lloc vacant deixat per un missioner en una llebrosia... Què hauria fet Plessis? El pas és difícil de donar.

Vasco dubta; el seu seny vacilla en la soledat. Aquesta superació de si mateix, que ell voldria que fos sobrehumana, s'assembla molt al renunciament cristià. Nietzsche o l'Evangeli? El seny és més fort que tot. Vasco no arriba a un renunciament absolut i torna al seu país. Des d'ara, però, què representa el seu país per a ell? Què pot donar-li? Romandre? Partir? Etern dilema, etern recomençar. Que se'n vagi. Bé li caldrà tornar on l'espera Déu o el cercle ineluctable...

I tot això dit, revelat, suggerit, exposat en una sèrie d'escenes i de moments truncats com en una cinta cinematogràfica, i en un estil, ho tornem a dir, aparentment desarticulat, amb un moviment i uns col·lapses molt difícils de seguir en una traducció fidel. I un llenguatge colorit, sorprenent de precisió, incisiu, tallant, compleix sovint i brutal algunes vegades. Un llenguatge on hom sent tota la vibració de la vida moderna i, sobretot, la constant inquietud d'un esperit que escruta els altres amb la pruija de trobar-se a si mateix.

L. N. R.

VASCO

“...Par son chant reflété jusqu'au
sourire du pâle Vasco.”

Stéphane Mallarmé.

A LA MEMORIA DEL MEU GERMA LLUIS

PRIMERA PART

I

Tarento... Déu meu! I que lluny era, aquell dia! I ell, en mig de la multitud, ell, sota el rellotge... El rellotge... Per què aquest record, entre tants de records?

Des d'una alta façana grisa, gairebé verda, dominava la multitud i la mar, atreia tots els esguards, sollevava remors: “Armistici... Armistici...” Al port hi havia un engrescament de banderes i gallarets. A l'entorn, la Pulla aspra i de tons violacis i la mar enflocada de vaixells i de núvols feien a aquesta espera, sota el vent que venia de lluny, una empavesada pomposa. Pas a pas l'agulla avançava...

“A les onze hauran signat”, digué algú, entre la gent. Jo em vaig girar. Fou aleshores que vaig trobar el rostre d'En Felip.

Podré oblidar-lo mai, aquell rostre, en aquell instant? En sorgir de sobte en mig de tots aquells caps que el remolí de la multitud menava a la deriva, tot girant-se per llucar l'esfera del rellotge, aquell rostre semblava inert, asfixiat. Visiblement, l'esperança encara no arribava...

—“Felip!”

El seu esguard s'havia desvetllat lentament.

En Felip era parent meu. Erem com germans. Havíem viscut plegats, durant la infantesa i ens havíem retrobat a París, estudiant junts. Des dels començos, la guerra ens havia separat. A la primeria, una lletra m'havia fet saber que ell se n'era partit al front i jo no em vaig admirar del silenci que havia servat després. Vaig saber més tard per la meva família que hom l'havia enviat a reforçar l'exèrcit d'Orient i jo mateix m'anava a embarcar, a Taren-

to, cap a Salònica, quan la nova de la retirada alemanya havia sospès l'expedició. L'atzar només ens ofería en aquest dia d'armistici l'astorament de retrobar-nos vius, l'un davant de l'altre.

Tarento!... Sense ell, aquell dia hauria estat un dia sense records!

Insensibles a les aclamacions, a les xarangues, a les banderes i a tota aquella petulància que ens isolava en el nostre sentiment novell de llibertat, tan semblant al sentiment del buit, cercàrem, d'un comú acord, la faisó de fugir d'aquella munió desbordant. El que volíem era ombra, silenci i l'avinentesa de mirar-nos les cares. Un petit restaurant blau ens acollia darrera unes cortines bellugadisses. Ai las! La turbulència de les mosques i de les olors fortes hi era pitjor que la de la gent. No podent aguantar més, En Felip deixà el tovalló i em féu aixecar i anar vers la cortina: "Vina..." em digué. "Anem-la a cercar, la pau!"

I em féu trencar una cantonada i penetrar per un carreró. El pica-portes d'una porta clavetejada féu comparèixer una matrona que xampurrejava tumultuosament: "Totes les senyores són fora", traduï En Felip, resumint. "Hi ha una Providència!" Comparada amb el carrer, aquella casa era fresca com un aquàrium. Donava a un pati interior. Una simple reixa amb persianes separava aquest pati del saló on ens havia deixat la mestressa. "Aquí tenim pau i tranquil·litat", digué ell estirant-se en un sofà.

En la mitja claror de la sala, en les parets de la qual es dibuixaven, de color de rosa, unes vagues allegories eròtiques, hi havia un silenci claustral. A vegades hi arribava, de lluny, la sorda clamor dels diumenges. Al través de les reixes entrava una claror blava que tornava difuses les rajoles blanques i negres. Era veritablement la pau, una pau provinciana, infantil, una pau fora del temps. Vaig esguardar a En Felip. Qui hauria dit que la mort havia esflorat aquell front amb la seva amenaça? En Felip havia estintolat el cap en un coixí i havia tancat els ulls. Amb el front desarrugat i amb un braç que li penjava, es deixava amanyagar per la beatitud d'aquell repòs inesperat, per la indolència d'aquell instant que, per fi, ja no pertanyia a la guerra, sinó a aquesta era imprevisible que anava a començar.

Quant de temps romanguérem, així, sense enraonar, gustant aquell estancament del temps i aquella inefable torpesa d'oblit? Ja no em recordo quin dels dos s'aixecà primer que l'altre per a anar obrir una persiana.

A fora, la llum havia realitzat una mena de miracle. En l'estret jardí interior cercat per una balustrada, al davant d'una paret color d'oliva, apareixia un taronger. La part baixa de la paret, l'empedrat del pati i la balustrada es confonien en una ombra llisa. La part il·luminada de la paret i el taronger es rabejaven, pel contrari, sota el pedaç de cel, en aquesta llum pura que banya les Anunciacions. L'arbre robust, amb les seves fulles metàl·liques i els seus fruits tenia, en aquell joc d'ombra i de claror, una vigoria de símbol. Davant d'aquell quadro inesperat, retallat per la finestra d'aquella sala estranya, En Felip tingué un gest que el féu recular. Literalment, vaig veure com es re-

dreçava, com s'esponjava. Ningú no era, en altre temps, més sensible que ell a la connexió dels moments interiors i de les aparences. I realment, hi havia en l'aire, en aquell instant, quelcom de profètic i de diví...

“La pau...” vaig repetir, eco indefinidament retardat. Encara veig expandir-se pel seu rostre una mitja rialla convalescent, aquest somriure d'ironia inquieta i de malenconia que donà sempre a la seva faç un encís de tristesa. Tenia l'aire d'eixir d'una malaltia. “Pobre xicot!” Jo sentia la irresistible necessitat de les paraules que consolen i alliberen; el moment era arribat... “Per fi, això s'ha acabat!”

—“Acabat?”—féu ell dubitativament.

Per què m'hauria callat aleshores les paraules que em venien als llavis—projectes per l'esdevenidor, les tasques que volia reprendre, el desig de tornar a casa? A mesura que jo anava desgranant aquestes esperances veia de nou com el seu rostre s'immobilitzava, com el seu esguard es desviava i com tot ell esdevenia ombrívol, prenent una amarga expressió. Podia esperar desviar el seu pensament ombríu, el motiu del qual ignorava? Fou certament sense cap doble intenció que li vaig preguntar:

—“I el teu pis, Vasco?”

* * *

...El seu pis! Un piset que mirava al Sena, a la cantonada del moll Bourbon, en l'illa de Sant Lluís. Ens havia abellit tant, abans de la guerra, quan teníem de setze a vint anys, aquella mena de llinterna en un promontori, amb la seva muralla d'aigua i de silenci, els crits dels remolcadors pel matí, les llums roges i verdes dels ponts i les xalupes a la nit, els reflexos de l'aigua, del sol i de les fulles, i aquell polsim dels arbres, aquella pluja de cotó fluix que entrava al pis passant pel damunt del balcó on, a la primavera, florien les enredaderes de caputxines... Aquella proa des de la qual els nostres vint anys havien vist venir la vida, era tota la nostra juvenesa, la nostra juvenesa d'ahir, prope-ra i perduda...

Ell, a qui tornava a veure amb el seu capell massa ample i els seus cabells massa llargs, la seva americana massa curta i els seus grans ulls enfonsats, era aleshores l'ànima encisadora i capriciosa d'aquell piset. Ell, tan admirat, tot i essent més jove, pels seus alts i baixos d'humor, pels seus estranys accessos de tendresa, per les seves professions de fe que alternaven amb l'egoisme i el do de si mateix, per les seves depressions que a vegades el tornaven estossegaire i taciturn, pels seus entusiasmes que, altres vegades, ens el feien arribar carregat de llibres i amb el cap ple d'ensomnis, una mica eixelebrat i foll, tot recitant en veu alta versos pel moll, per a llegir-nos més tard pàgines enteres que li agradaven extraordinàriament. Llegia tal com parlava i vivia, adés amb una subtilesa inclinada a l'anàlisi, adés amb una exaltació i un lirisme que ratllaven en l'èmfasi. Li devíem les nostres descobertes més apassionants.

Allò, però, que ens atreia més devés ell era, en el fons, aquesta inquietud,

vull dir aquesta quimèrica espera de la vida en la que ell ens mantenia. De la Vida amb una gran V. Com si ens hagués d'obrir un dia unes portes immenses, un immens horitzó de possibilitats, de transformacions i de renovacions de nosaltres mateixos. Aquesta espera, ell la concentrava aleshores en una paraula, una paraula que sempre tenia als llavis: la paraula partença. Partir ho significava tot, per a ell. Adolescents enfebrosits, sabíem viure de paraules. Per cant d'aquesta misteriosa partença teníem la famosa poesia de Mallarmé, amb la qual el xicot ens acollia i ens acomiadava:

*Au seul souci de voyager
Outre une Inde splendide et trouble
Ce salut soit le messenger
Du temps, cap que ta poupe double...*

Poesia que acabava així:

*...Par son chant reflété jusqu'au
Sourire du pâle Vasco.*

Com ens agradaven aquests versos! Com els escoltàvem! I era necessari oir la gravetat de la seva veu en dir-ne la darrera paraula. De primer la repetíem per trufar-nos-en, després la dèiem com un motiu aplicat a ell. I ell no s'hi oposà. Així li diguérem Vasco.

Vasco! El nom li esqueia. Esqueia a la seva llarga faç pàlida, al seu esguard errant i concentrat, a la seva naturalesa fantàstica i esquerpa. Només es feia amb nosaltres—nosaltres, dos o tres amics que, com ell, no vivíem al Barri Llatí. “És un ocell estrany”, deien els altres estudiants. I era, en realitat, un estrany ocell selvatge el que vivia en aquella gàbia del moll Bourbon.

* * *

...Era ell mateix qui em responia:

—“El meu piset? Amic meu, si t'abelleix, ja pots quedar-te'l, el meu pis. Ja te'l cedeixo. Si ara em calgués pujar de nou aquelles escales i viure entre aquelles quatre parets, em moriria... Tornar a casa, però, tornar a casa del meu pare, potser m'espanta més!... Això sí que em fa por. És el que tu deies adés: recomençar...”

Déu meu! Era per ventura la guerra allò que ens havia fisonat dues ànimes tan distintes?... Era així que els caràcters prenen direccions oposades? A vint anys, els nostres semblaven confondre's; tant en el seu com en el meu ja hi era tot. Tot i res. I ara, el que mostrava el seu...

“Recomençar... què? La vida de sempre... el despatx, la literatura, el cinema? Retrobar les cares vulgars i totes les altres coses com abans? I ara? No ho

pensis pas!... Tornar a mirar-me al mirall amb la mateixa cara fadigada i amb l'enuig i el vestit d'aquell temps?... No... mai! Això si que s'ha acabat!"

Ell ja s'havia plantejat el problema.

—“Què faré? No ho sé ben bé. Segurament, partiré. Partiré no importa on, però me n'aniré.”

Jo tenia desitjos irresistibles de contrariar aquella davallada. .

—“Però, on? Vagis allà on vagis, a tot arreu trobaràs que la gent i les còses fan la mateixa cara. A tot arreu et trobaràs en la necessitat de viure i de guanyar-te la vida... I no et parlo de tu mateix, car tu sempre seràs el mateix, idèntic i incanviable, vagis allà on vagis...”

Sabia que les meves paraules li farien mal i presentia que podien ésser falses. Però res no m'hauria privat de dir-les, en aquell instant.

Mentre enraonàvem s'havia fet fosc. El taronger tremolava imperceptiblement en la freda pallidesa del crepuscle.

—“No”, digué al cap d'una estona i amb una dolcesa inesperada, gairebé tímida, “no et crec... Això no em passarà pas allà on aniré... Durant la guerra he pensat sovint en aquests dies que han de venir i que ja arriben; és impossible, em deia, que algun dia jo no me'n vagi a ressuscitar en alguna banda, que no hi hagi un recó de món on hom pugui fugir i renèixer... Avui això ja és per mi una certesa.” En el clar-obscur de la finestra En Felip somrigué i afegí: “Renèixer lliure, deslligat, nu com Adam, en alguna platja a l'altra banda de món...”

Què havia de respondre a aquest somris? Sortírem. L'endemà ens separàrem de nou. Al cap d'un any a la vora vaig saber que se n'havia partit cap a Oceania.

* * *

Feia cinc anys que no l'havia vist...

El tren esbufegava pels camps vermells i s'aturava a les petites estacions llançant unes glopades de fum que inundaven d'aigua calenta, d'oli i de sutge els bancs ja bruts del meu compartiment, fent-me desesperar d'arribar al temps volgut a l'estació vers la qual rodolava des de les quatre del matí. Aquest tren desesperant em duia vers la nostra terra nadiua, vers la gran casa on havíem passat la infantesa, vers Felip, vers Vasco, que, durant cinc anys no m'havia donat altres senyals de vida que el lacònic telegrama, que jo havia rebut feia dos dies: “Pare mort. Enterrament dilluns”. Feia tres setmanes que estava de retorn i sols per atzar jo ho havia sabut.

Havien passat cinc anys des d'aquell dia de Tarento més remarcable per si sol que tots els altres que havia viscut després, dies llisos i sense memòria. Aturats provisionalment els meus estudis amb la llicenciatura de filosofia, me n'havia entornat a la nostra propietat familiar, la gestió de la qual em deixava lleure per a prosseguir-los amb tota independència, entre els meus llibres i els meus gossos. Havia acceptat aquesta solució pràctica sense doldre-me'n gens. París només m'és necessari de pas. M'havia casat i l'equilibri d'aquesta vida rústica

que madurava en mi el gust pels homes i per les idees sense decepció i sense el desig de traspasar els meus límits, m'havia reposat amb certa facilitat.

No era pas que jo hagués oblidat la meua adolescència, les seves vagues aspiracions i aquest desig de canvi, de renovació que mou els éssers a certs períodes de la vida, sobretot durant la joventesa. El nom sol de Vasco era suficient, com una pedra en un estany, per propagar al seu entorn aquesta onada de malenconia, el remoreig de la qual m'agradava sempre veure néixer i morir.

Vasco... Oceania... Tot amb tot, tal comesa em semblava quelcom de risible i d'infantívol. Què havia pogut fer En Felip durant aquells anys? Jo me l'imaginava en actituds burlesques, allà baix, armat, potser, amb un espantamosques i amb unes quantes dones mig nues al seu entorn!... Oceania... Jo me la representava segons aquests gravats exòtics que en altre temps compràvem a les parades de llibres vells, als molls del Sena... Gravats dels viatges de Cook i de Bougainville, grans infolis relligats amb cuiro i ornats amb àncores daurades, que ens mostraven terres amfibies eixides del fresseig de les aigües, piràgües amb proes de coll d'ocell, jangades plenes de llances i de branques, homes nus i tatuats, fullatges barrocs, arbres que donaven boles i arbres que donaven plomes, tota una decoració paradisiàca, arcaica, encisadora i ridícula. Quina solledat, però, i quin avorriment havien d'aclaparar-lo en aquell idilli! Tanmateix, en una carta escrita al seu pare, durant els primers mesos del seu sojorn allí, el jove havia escrit: *He trobat la ventura en la terra. No hi ha cap altre indret en el món on jo pugui ésser venturós.* En aquesta felicitat, jo no hi creia... En Felip havia tornat. Quin home retrobaria?

El tren corria per la campinya rasa i s'aturava en mig d'uns silencis consternats en els quals morien els gemecs dels frens. Eren prou limitats, aquells camps, eren prou plans, entre llurs pujols menuts la cima rogenca dels quals tancava l'horitzó? Qui pot dir què cosa és la que fa l'encís d'una contrada, d'un país trist i monòton amb un riu i una cortina d'arbres que van seguint la carretera amb l'obstinació d'un company enutjós, d'un país el paisatge del qual, massa conegut, amb els seus boscos migrats, amb les seves brugueres rases, amb els seus camps apedaçats, inexpressiu com un mapa local i com la geografia, ens parla de sobte després d'uns anys d'absència com una d'aquestes cares sempre oblidades i sempre presents, amb les quals hom ha viscut constantment?

...Ho deu fer, precisament, el que com aquestes cares, no ens ofereix res de nou i d'estrany, no és ni un paisatge ni una cara i ens dona, espill sense argent-viu de l'Habitud, una indecisa imatge de nosaltres mateixos.

Bosquet per bosquet i aiguamoll per aiguamoll, jo em sabia de cor aquell trajecte. Sempre hi trobava un encís immotivat: el rostre ingrát i tanmateix amanyagat d'una vida familiar. Era jo que el veia a imatge meua, aquell país, o bé era ell que m'havia faisonat i mimetitzat? Reconec que tinc, amb els que hi són nats, una comunitat d'accent, de faisó de vestir, de caminar, de tambalejar, de dubtar, mil menudes semblances físiques i morals que gairebé ni es copsen i que són peculiars de la contrada. Tot el dibuix d'aquesta regió, el mo-

viment mesurat dels pujols, la corba fluixa de les aigües, el cel preocupat, la color terrosa, la resignació de les seves grans planures buides i limitades, tot m'hi parla de certs tarannàs meus als quals jo ni vull ni puc canviar res. Mai no he pensat si havia d'odiar-los o d'estimar-los; el que he fet ha estat blegar-m'hi. Vasco no estimava el seu país, i sobretot li repugnaven aquestes semblances.

Vasco... Sempre Vasco!... Era el constant pensament d'aquest contrast total de les nostres dues natures, de les nostres dues vides allò que m'inclinava damunt d'aquella pobre terra on els dos havíem nascut, que a mi m'havia encadenat i servat i que a ell no l'havia pogut contenir... I ara precisament apareixia en un viratge del tren, en aquesta terra de la nostra infantesa, allò que se li assemblava més: a mig aire d'un pujol, al damunt d'un prat, davant la nostra gran casa blanca, que s'eixoplugava amb ell, aquest enorme pollanc solitari que tots els vents fan tremolar.

II

Vaig haver de pujar corrents la drecera que a recolzades mena a Claux; hom m'havia dit, a l'estació, que l'enterrament del meu oncle era a les onze. No feia pas tard, tanmateix.

Hi ha una aparatositat camperola de la mort que té molta més grandiloqüència que les cerimònies de les pompes urbanes. Pel flanc del pujol, fent procesó per un caminet vermell com una corrua de formigues necròfagues, pujava una filera de pagesos endiumenjats i de velles endolades. Quan vaig arribar a la porta de la casa vaig sentir el contagi del condol dels rústecs, que acompassava la meua actitud. L'olor de la cera ardent desbordava, densa, damunt de la del lligabosc. La gran habitació de la planta baixa, a la qual vaig entrar sense trobar-hi En Felip, entre una doble filera d'espattes que oloraven a sarga, m'oferia una escena d'un realisme medieval amb les seves bigues negres i amb la illuminació que li donaven els ciris pàl·lids i les altes finestres d'una de les parets. Dreçat damunt d'un cadafal, en mig d'una profusió de branques de boix esteses damunt de la roba, el mort era immens, amb el ventre prominent, les mans enrevenades que no arribaven a juntar-se i el cap estintolat damunt d'un coixí blanc. Rostre tancat al qual la inexpressió total de la mort donava aquesta inexplicable seducció que rebla l'esguard dels vius. Les cares que s'inclinaven devés aquell rostre, cares colrades de pagesos i cares afectades de parents provincians, romanien parades les unes en una torpesa estúpida i somniadora, les altres en aquest astorament d'esglai que hom veu en els personatges del fresc d'Orcagna, en el cementiri de Pisa, aquests cavallers que topen amb una despulla humana en tombar per un camí.

Jo em recordava d'aquella pintura davant d'aquell mort que era el meu oncle i dels seus contempladors, molts dels quals eren parents meus. Em sem-

blava tenir al davant meu aquella figura del fresc d'Orcagna que més delata l'esfereïment, la que, segons diuen, reconeix en la cara rosegada del cadàver trobat el relleu de la seva pròpia fesomia. Tot governant el meu pensament, aquell record m'explicava, de sobte, allò que torna tan parladora la màscara inexpressiva dels morts. Aquell rostre del meu oncle, al qual unes velles, cosines seves, havien clos els parpres i estirat el nas, com als infants que acaben de néixer; al qual havien amordassat la boca per a donar-li la seva darrera expressió, això és, la seva suprema inexpressió, no parlava pas per la seva carn, ahir encara arrugada per les cabòries i avui ja fosa i risiblement fisonada, sinó per la seva ossada. Els ossos, i només els ossos, durs i buits, oferien, sota el mig riure dels llavis beats, les semblances veïnes, les de tots els seus parents allí reunits, sota els ciris, atestant a la vegada la fatalitat de l'atavisme i l'horror del destí comú. Front escàpol, òrbites buides, nas enravenat, mentó apri-mat, cada u de nosaltres reconeixeria, confusament, en aquella, la seva màscara. De sobte vaig adonar-me que el rostre on precisament es dibuixava la fascinació més horroritzada, la que la meva imaginació havia confós amb la del fresc d'Orcagna era la que des de feia un instant estava jo mirant sense conèixe'l: el rostre de Vasco.

I com l'hauria pogut reconèixer? Res no és tan mentider com la imatge que hom creu servir d'un absent, car l'absència sola l'ha compost. El que no reconeixia en En Felip era precisament el que més coneixia de temps: els seus ulls enfonsats, triangles d'inquietud al fons d'un llarg rostre blanc, el seu corbament d'espatlles i aquell aire mig negligent i mig rígid que ja tenia d'adolescent. Com era que la lletra que el seu pare m'havia ensenyat, certes allusions a la seva vida venturosa i sana per les platges airejades d'Oceania me l'havien afigurat colrat pel sol, i tan redreçat, que un nou retrat imaginari havia substituït, en la meva imaginació, la seva imatge? Vet aquí que ara, damunt d'aquesta cara que tornava de tan lluny, després d'una tan gran distància de temps, d'espai i de record, s'hi superposava, línia per línia, un altre rostre que venia encara de més lluny, del fons de la meva infantesa: el rostre de l'home que jeia damunt del cadafal.

Verament, en les fesomies sinceres, així com en les de circumstància, hi ha expressions indefinibles precisament per què porten en elles mateixes llur contrari; res no és tan a prop de la rialla com certes construccions de la dolor i res no tradueix millor una secreta satisfacció com certes mueques llastimoses. En la cara d'En Felip apuntava—com la ganyota d'una bèstia esporuguida que flaira una altra bèstia morta—una mena d'expressió ambigua, un garbuix complex de línies que tan podien expressar l'horror com el somriure. A desgrat de la cohibició que això em donava, jo en cercava el sentit, instintivament, professionalment. I en el precís instant en què semblava que l'explicació volguda semblava més llunyana, precisa com el gest de l'home que es tapa el nas en el fresc d'Orcagna, la contracció de llavis d'En Felip em lliurà, com un raig de llum, quelcom de la seva veritat. Vaig fer memòria.

* * *

Un dels sentiments que havien dominat la joventut d'En Felip—quant es veia m'ho havia confessat!—era sense cap mena de dubte la inquietud de la semblança que existia entre el seu pare i ell. Llur semblança física indubtable li produïa una veritable fòbia. Havia heretat del seu pare, o millor dit, se li havien encomanat d'ell, durant la infantesa, diversos gestos i manies. I cada vegada que ell es captava d'aquests minúsculs tics es revoltava tant contra el seu pare com contra ell, que en veure la seva impotència a desistir-se'n els tenia per irrevocables senyals d'atavisme.

Aleshores jo me'n reia i proud. Em semblava molt diferent del fill, aquell oncle que cada vegada que retornava al camp trobava en mig de les seves terres, amb la barbata punxaguda, les celles poblades, la xelina flotant, tot somniant per les vinyes al cap al tard o examinant prop de la llàntia els comptes de la masia, refugiat en la seva olor de vellúria i en els seus mals de cap. Amb el seu color colrat, els seus vells vestits de caçador, les seves declamacions sobre els principis i els deures, l'economia i l'amor al proïsme, em semblava als antiòpodes d'En Felip, car la meua admiració juvenil no sabia d'aquest altra cosa que les aparences d'egoisme fanàtic i les ambicions romàntiques.

Per quines senyals reconeixia En Felip el seu pare en ell mateix fins al punt d'experimentar-ne aquesta angoixa de què constantment em parlava, és una cosa que jo no capia. Tanmateix el fill m'havia lliurat certes confidències sobre el seu pare, que li havien estat revelades per la seva pròpia mare, morta feia uns quants anys: aquell bon propietari preocupat per les seves terres com un pagès, havia tingut, als vint anys, una misteriosa crisi de misticisme; en la malenconia dels seus sentits tot just desmamats s'havia retirat al fons d'un monestir on poc li mancà perquè s'hi ordenés. Si n'havia eixit fou per haver sofert unes crisis nervioses. Hi ha vides provincianes que tenen aquest fons llunyà; homes que es passegen assenyadament per algun carrer nou de trinca d'alguna ciutat de cinquè ordre, han passat, sense que ningú no ho recordi, pel convent, per la presó o per la bogeria. Aleshores la mare del meu oncle el casà amb la filla d'un militar, natura exuberant que, ja des dels començos del matrimoni, s'havia revelat contra l'esperit de penitència del seu piadós marit. D'ella venia, en el fons, la part impulsiva i pròdiga del caràcter d'En Felip i sobretot la seva fretura de llibertat. L'herència té jugades com aquesta: en ell es perpetuava el duel inveterat que, durant tota una vida, havia oposat sense pau ni treva la mare desitjosa de vida lliure i pròdiga i el pare amic de la solitud, trist, aferrat al seu ideal moral i als seus menuts estalvis. Duel singular que feia afrontar en el fons d'un mateix ésser i per a turment seu, el generós esperit d'evasió i d'aventura amb les fantasmes del saturnisme patern.

Vint anys de rondinar, vint anys de matrimoni dissortat i de mals de caps inútils havien fisonat l'home a qui En Felip temia d'assemblar-se tot i tru-

fant-se'n: un vell humanitari i metòdic, sentimental i escrupolós que forjava grans somnis taciturns amb els seus ulls tristos, tot redactant clàusules d'arrendament i comptant les economies. Una lleugera èmfasi en l'enumeració de les seves obligacions, en la seva austeritat un xic parsimoniosa i en la seva devoció apesurada disimulava el fons de bonesa, de candorosa fe i de real esperit de sacrifici que hi havia en ell. Però el que En Felip censurava amb més aspror, dut per la seva natura extremada, era aquella combinació, que ell estimava mesquina i adúltera, d'economia burgesa i de sentiment cristià, aquell ascetisme turmentat que no s'oblidava dels petits guanys. Només la paraula resignació semblava encendre'l. En exagerar fins al cinisme, amb la fogositat de la joventut la seva actitud d'egotisme, car encara duia al pap tot el Nietzsche que havia devorat als divuit anys, caricaturava agressivament totes les febleses del vell, sobretot la monomania trista que el corsecava. Al mateix temps vigilava amb inquietud les tendències semblants i les inclinacions idèntiques que sentia sorgir en ell mateix.

Em recordava dels dos darrers mesos abans de la guerra: espiat en els seus gestos més ínfims per En Felip, el qual en haver acabat els estudis anà a passar l'estiu al camp amb ell, el meu oncle cercava en la devoció un refugi per a les seves pregàries i per a les seves darreres desesperances. Al capdavant de la gran propietat de pins i de brugueres que contorna el nostre Claux ell havia fet dreçar, misteriosament, Malecombe, una mena de calvari que dominava una fosca vall. En aquest calvari, l'home anava a "meditar", com deia ell, embolicat amb una capa de pastor que feia d'ell una silueta flotant. Ignoràvem el lloc on s'amagava. Una tarde, durant una passejada, En Felip havia descobert les creus, petita i fúnebre decoració d'un fervor un xic teatral. I sense que jo en compregués el motiu—de bell antuvi me'n vaig riure—fou de sobte pres d'una mena de folia estranya. Encara el veia precipitar-se damunt les creus, una de les quals destruï a cosses, i tornar-se'n a casa amb els ulls encesos i mossegant-se els llavis quan es produí una escena atroç: davant d'aquell ultratge directe, el vell s'havia redreçat, pobre home, confús, verament tràgic aquesta vegada, per a maleir amb totes les seves forces aquell fill cruel que trepitjava i es mofava del mantell romàntic de la seva vida. Comprenia ell els motius del seu fill per rabejar-se amb les creus d'aquella manera? Segurament no comprenia pas millor que jo aquell sacrilegi. Aquell mateix vespre, en el lloc profanat, entre la creu enderrocada i els pins i sense que jo capís més que abans, En Felip plorava en els meus braços, amb desconhort.

Tot això em venia a la memòria mercès a aquella estranya fesomia i a la seva fascinació. Endevinava el que havia esdevingut més tard, la pressa amb què, després de la guerra, el xicot havia volgut rompre el lligam. Car aquest lligam de semblança hereditària era, entre totes les amarres del passat, del país i de les necessitats, la que més el feria. Hi sentia la nosa del pes mort que paralitzava el seu esdevenidor i torçava el seu destí. Tots els lligams se les ha-

vien d'heure amb el seu foll desig de fugir i de renovar-se en l'inconegut; però aquell era el més difícil de rompre, car tocava la pròpia substància del seu ésser. Allà, a Oceania, què havia passat? En quin home s'havia canviat?

El meu esguard, que no el deixava, arrencà el seu de la seva hipnosi. I tot seguit se'n vingué cap a mi. En aquell moment dos obrers rústecs manipulaven amb gestos pesats un taüt de pi, el que fou el senyal d'un llòbreg astorament. Les cosines retiraren les branques de boix i la roba i els homes sollevaren el cos que es blegà sota el llençol. Una olor fada s'obrí pas. Després hi hagué, en mig del batibull de les cadires enretirades, el soroll dels martells i de la llàntia del soldador. Esclataren sanglots als quals s'uniren les lamentacions de les velles agenollades. Refugiat en la recolzada d'una porta, En Felip es passava la mà damunt del front. "No acabaran mai", em digué gairebé en veu alta, amb un gest d'aclapament.

Tanmateix acabaren ben aviat. Del baiard que el bressolà pel caminet de ziga-zagues al cotxe que l'esperava a mig camí, el vell només en tingué per uns quants minuts buits, sota el sol, per anar-se'n al pas dislocat de l'únic cavall negre del poble, cap a la seva església esquerdada. I d'allí, després dels mutgits del carter-xantre, la litúrgia, la capta amb safates de coure, reprengué el seu darrer camí devés la caseta blanca, la capella del cementiri de família, seguit del seu fill taciturn, aquest fill esquerp que adés i ara ja només s'assemblava a ell mateix.

* * *

—"A l'últim!... Em pensava que no se n'anirien mai!... Durant dos dies no acabaven mai d'apretar-me les mans i de dir-me: "Pobre Felip"..."

Des de la porta de la casa deserta, Vasco contemplava com se n'anava cap a l'estació el grup esquerp de cosins i cosines.

—"...Déu meu, i què he vingut a fer aquí?"

Donava al seu entorn mirades de bèstia assetjada. Fins em creia que em diria que jo me'n partís. El seu acolliment havia estat fred i amb ell em significava, inconscientment sens dubte, la distància que hi havia entre el viatger que tornava de tant lluny i el provincial sedentari. En la seva actitud només hi havia sequedat i duresa. Però la seva mirada, on hi havia sempre el desgavell d'una ànima que es cerca sense repòs al través del seu propi juí i el dels altres, sollicitat hostilment, revelava, sota aquella fredor, un mal secret. Era, doncs, això el que portava de la seva ventura a Oceania? En el fons, era aquest secret el que jo volia saber.

Em semblava que estava resolt a no deixar-se'l arreballar. Ens entaforàrem per les dependències de la casa i ell anava al davant obrint a l'atzar les portes de les granges i dels estables on ja no hi havia ni bèsties ni farratge, tocant amb el bastó gavadals i barrils i tots els objectes buits i sonsors que poguessin sonar la buidor d'aquella casa de camp mig abandonada. Després ens en anàrem cap a les vinyes. Jo vaig formular les meves preguntes amb fingida indi-

ferència. De tant en tant hi responia amb unes frases breus i sense un sentit precís. Així fou com vaig saber que havia tornat "per tal com allò no podia pas durar sempre. Era massa bell. Altrament, aneu allà on vulgueu, sempre cal entornar-se'n", i que aquest país, el nostre, li era "definitivament odiós... Res no m'hi lliga, ja".

No es féu pregar gaire per resumir en quatre ràpides paraules els anys que s'havien escolat. Dels quatre anys gairebé complets que havia passat a Oceania havia viscut els quinze primers mesos en una petita ciutat colonial, Papeete, capital de l'illa de Tahiti on, per encàrrec d'una societat, es dedicava a l'exportació de "nacre, vainilla i copra". No gosava preguntar-li el per què d'aquella ocupació que jo considerava, en ell, desplaçada. Després, "com que els negocis no marxaven prou bé, i sobretot, com que calia canviar", se n'havia anat amb un amic, un pintor, cap als arxipèlags: de primer a les Paumotú, illes baixes de corall, després a les Marqueses, illes muntanyoses gairebé despoblades on havia romàs prop de dos anys fent plantacions. "Aquí tens tota la meva història, noi", féu en acabar. "No hi ha res més... I ja n'hi ha prou."

Aquella "història" ja la coneixia per haver-la oït contar, o almenys, tal i com ell la resumia. Per això no era pas la "història" allò que m'intrigava, sinó allò que hi havia al darrera, allò que ella havia significat en la seva vida, les raons d'aquella immensa felicitat de què parlava en una de les seves lletres i les de la inexplicable desestrugança que traïa el seu mutisme actual. Però com si es volgués desfer de la meva inquisició, fou ell qui m'interrogà. Em preguntà coses sobre el meu casament, demanà detalls sobre els meus treballs i fins semblà interessar-se molt, durant un instant, quan li vaig dir que pel meu diploma d'estudis havia presentat una tesi sobre Vicents de Paül i l'esperit de caritat. Hom hauria dit que aquest tema responia, en ell, a una preocupació actual. Hi insistí dues o tres vegades. Precisament havíem arribat al petit calvari edificat pel seu pare que tant l'havia indignat en altre temps. Només hi restava una creu molt corcada i coberta de fulles de pi. Quan ens aturàrem davant la negra vall que es cloïa entre dues comes plenes de castanyers i argelagues, em preguntà de sobte què cosa, en definitiva, dominava, a parer meu, l'esperit de caritat de Vicents. Per estalviar-me la resposta difícil que requeria la insòlita pregunta li vaig designar amb un gest aquella creu. Ell girà el cap amb un imperceptible moviment d'espatlles i no em digué res més.

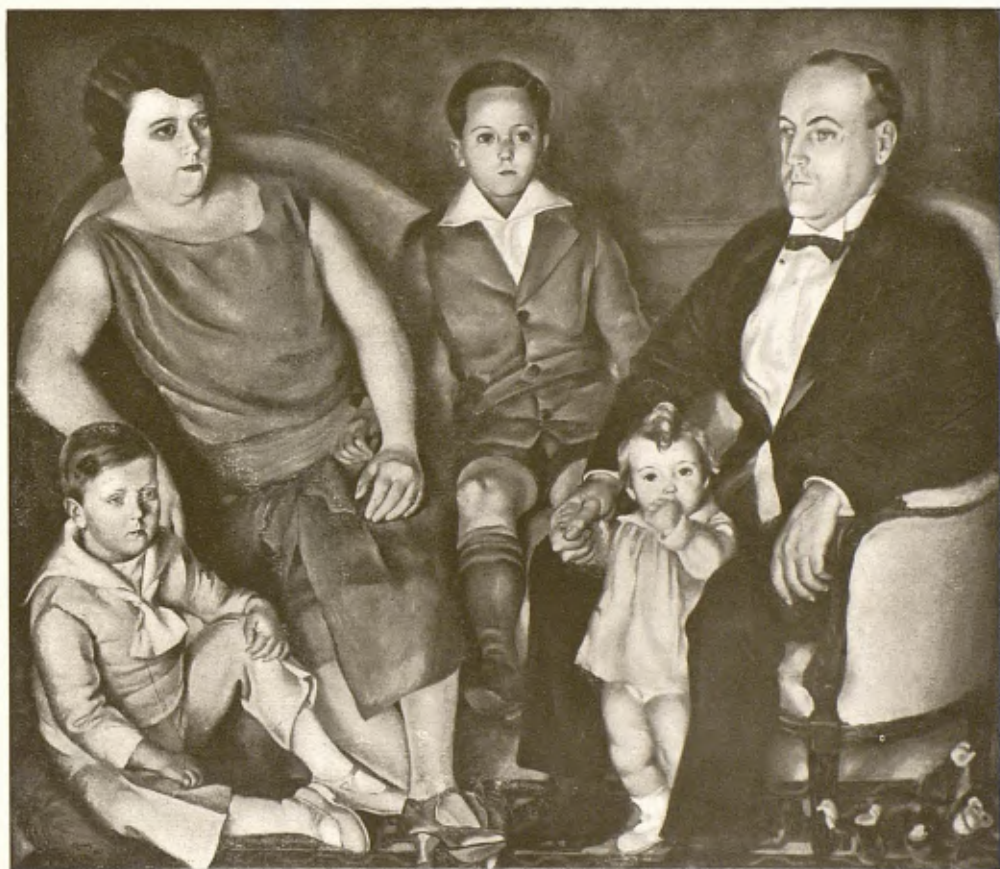
Així correguérem tot aquell cap al tard per aquelles brugueres on la nostra adolescència ja havia fressat tants de camins malencònics. Hi havia entre nosaltres un silenci total: jo ja no m'enquimerava per rompre'l i renunciava a sorprendre l'inaccessible pensament, el monòleg interior que la seva fesomia revelava. A vegades s'aturava i amb un d'aquests moviments familiars que precisament havia heretat del seu pare, dreçant el cap cap enrera, romania immòbil uns instants amb una expressió singular d'interrogació i d'espera. "S'està enraonant", deïem nosaltres del vell. I així feia En Felip. A vegades tenia la sensació de què hi havia entre nosaltres una distància immensa. Potser era una

senzilla illusió! A vegades és en el moment en què dos éssers estan l'un més prop de l'altre quan es creuen més distanciat. En aquell moment el situava molt lluny de mi, en el monstruós inconegut d'aquell país d'on ell era vingut i al qual el lligava una solitud tan llarga. I qui sap si en aquell moment, ell no pensava també en mi, en el meu destí sedentari, per a comparar-lo amb el seu; en la meua vida incrustada en l'ambient provincià per la força del costum, un costum d'anys i de generacions, per a mesurar la piuxança d'aquest sortilegi amb el que durant tant de temps l'havia encisat? Qui sap? En cercar-se, els nostres pensaments es creuaven sense trobar-se. Errors de perspectiva com aquests creen, a vegades, abismes. Entre nosaltres n'hi havia un.

A força de córrer per les cimes dels pujols la nit ens sorprengué. Al nostre país, en acabar-se l'estiu, el crepuscle arrossega pel cel, pels fullatges i pels camins una pallidesa que la nit no acaba d'esvaïr. I la nit tot just havia arribat que ja érem a les granjes. Nit tremoladissa i carregada d'estres que ens féu sentir de sobte la vostra frescor penetrant. Amb la seva sentor de farratge i de fum, amb els seus alès de varema i d'estable que venien del fons del pati, aquella nit contenia totes les coses conegudes que feien la dolçor de les nits d'altre temps: el crit suau dels garipaus que degotava en la fosca, l'aroma de lligabosc, el tremolament dels àlbers. A la llinda de la nostra vella casa aquella nit ens traslladava de cop i volta al mateix cor de la nostra infantesa.

Aquella nit havia d'esclatar el seu silenci; era aquella nit quan en la gran casa buida, entre les quatre parets nues de la seva cambra i amb la finestra oberta davant de l'arbre fredolic, ell m'havia de posar davant del seu secret, unes hores més tard, quan el seu cor solitari es desbordà. Amb un sol to o gairebé de la seva veu sorda havia d'oïr la història d'aquells anys de viatge, d'exili i de solitud, d'aquells dies obsessionants que encara omplien els que ara ell estava vivint.

Història... Si hom pot donar aquest nom a aquesta evocació d'imatges massa inflades per pertànyer a les possibilitats normals de la vida, de joies massa punyents i d'inquietuds massa desesperades per a no procedir d'una regió de quimeres i de pesombres. Aquells dies en què tanmateix la història no era res, ell els havia viscut com ara els revivia; inventant el seu destí. L'inventava amb aquest do que tenia de viure en un doble pla, de transportar els incidents quotidians—joies o temences—a través de les grans amplituds de la seva exaltació o del seu abaltiment, en un món on aquests elements precaris prenen la forma de la fatalitat. De tal faisó, que una veritable fatalitat semblava governar i governava efectivament la seva vida. Amb aquest do de quimera havia decuplicat i centuplicat les joies del viatge i de l'existència en les belles illes dormides on ell havia somniat la seva felicitat fins el dia en què havia sentit que una ombra passava al damunt seu. Aleshores la seva inquietud somorta s'havia desvetllat de sobte, la seva angoixa atàvica s'havia captinut d'aquell núvol, arreballant, amb el

PL. N.º XI. - J. DE TOCORES : PINTURA
(COL·LECCIÓ JOSEP MESTRES)

vent que el menava, una amenaça que el seu propi atolondrament exagerava. I la fatalitat s'havia revelat.

Història estranya... en la qual cerco debades, després que l'he pogut oir, la faisó de deslligar el real de l'imaginari. Hi havia en ella un xic de literatura, en el sentit que hom dóna a aquest mot? És clar que la literatura es barreja sovint amb la vida d'una manera inexplicable; però això suposa, de bell antuvi, un lliure propòsit que hom reprèn a cada instant. El seu ja no es podia reprendre. El que pot haver-hi d'extrareal, d'inflat i d'afegit en la seva narració, havia estat realment imposat a la seva vida per unes forces interiors que ell no podia governar. És això literatura? Així mateix, al capdavant de la seva història, hi havia, sobretot, pel damunt del que ell em revelà, aquest interrogant, aquest per què? que dominava, turmentant-la, la seva vida i que després s'ha barrejat a la meva per a torbar-la.

Si he volgut transcriure aquesta narració és per a penetrar-ne el sentit, per trobar-hi, potser, una resposta i, sobretot, per deslliurar-me de la seva nosa. Car cada vegada que se'm fa palesa aquesta informulable pregunta, per una associació allucinant no para de fer sorgir al meu davant la llarga cara pàl·lida d'En Felip sota la llàntia, la seva ombra immensa per les parets, els seus gestos multiplicats, la seva veu baixa i monòtona i sobretot—sobretot—a prop meu, en mi, infosa en mi, aquella persistent olor de mort que encara hi havia a la casa.

III

“Si... un dia de *Mi-carême*. Aquella lògica ho volia així. Per a dir adéu a aquesta vida lamentable, no et sembla?, bé calia triar el dia més lamentable. Plovia a bots i a barrals. Nit en mig de la tarda. I prop de l'estació una mitja hora abans del tren, vaig haver de caure a les mans d'una turba de mosses disfressades, enredades en llurs drapots violats. Cridaven i gesticulaven i encara veig aquelles cares de necrosi untades de pintura i de farina... Els últims rostres de París...”

Amb paraula trunca i amb el cap estintolat damunt del bras, sense mirar-me, parla per fi. A batzegades, amb passes de silenci, que semblen comprometre-ho tot i amb sobtades repeses embussades per l'allau de records, l'exposició seguia després de l'alerta. La sobtada alerta que pocs minuts abans havia encarat la meva pregunta i el seu refús taciturn.

Després de sopar, cançat d'aquell enuig i dels meus esforços inútils, l'havia deixat que fumés la pipa sota el lligabosc i me n'havia pujat a la meva cambra. Al replà de l'escala la porta era oberta de bat a bat. La seva tenia llum. La minyona hi havia deixat una espelma, la flama dansant de la qual enviava reflexos a la calç de les parets. Vaig aturar-me davant d'aquella gran habitació que ens

haviem compartit quan teníem quinze anys, amb un llit a cada costat i al mig una taula on barrejàvem els nostres llibres. En reconeixia cada recó, l'olor dels armaris, la mateixa esquerra que fendia el ges del trespol, la rodona de la llàntia. Maquinalment, amb l'espelmatòria a la mà, hi vaig entrar com en altre temps. Ah que me n'era de familiar el cruixir de l'empostissat!

La llum de les espelmes dóna als objectes una vida singular. També la cambra havia canviat. Hi havia la presència insòlita d'equipatges mig desfets, de cantines de ferro en un recó, de maletes, d'un sac de mà aclofat damunt d'un altre. Una pila de vestits blancs omplia una poltrona. Damunt d'un canapé, desplegadas, vaig tocar uns curiosos teixits aspres fets d'una matèria que semblava fibra i que feien olor de fusta. Hom hauria dit que aquella estesa d'objectes vinguts de tan lluny eren encara allà expressament, per a recordar el viatge i l'altre país, en el clos d'aquella vella cambra que repudiava llur ànima exòtica. I damunt del llit un capell ornat de crespó, un abric negre i uns guants de dol suggerien per contrast com havia estat llòbreg el retorn. Venia per ventura d'ells l'esperit de tristesa que ara hi havia a la cambra? Jo procurava saber-ho a les palpentcs.

Tinc el vici de la curiositat. Sovint, per tendència natural i àdhuc per habitud professional l'he empès fins a la indiscreció. Tot el que resulta indicatiu d'una cosa que temo tinc necessitat de flairar-ho. Tinc necessitat de conèixer, d'explicar, de discutir els casos i les causes. És una disposició que la vida provinciana no fa sinó desenvolupar. Llegeixo les cartes que hom s'ha oblidat de desar i escolto les converses que oïexo al meu entorn. Aquella taula m'atreia.

Era plena de papers, de fotografies, d'objectes de forma estranya: collars de conquilles, masses, vasos de fusta. Vaig donar un cop d'ull als papers sense llegir-los. Després vaig agafar a l'atzar una fotografia. Ordinàriament, les fotografies no m'interessaven gaire. Al primer cop d'ull, però, la que vaig agafar em digué quelcom. Era el retrat, extraordinàriament vivent, d'una criatura magnífica, una xicota sens dubte molt jove, els ulls i les dents de la qual illuminaven la cara, una cara bruna, però de línies tan pures, que hom no sabia quina raça atribuir-li. Una cabellera abundosa, lligada del front a la nuca per una mena de corona de flors, enquadrava el rostre; les espatlles robustes eren nues i el torç era embolcallat amb una roba d'amplcs brancatges blancs. El que sorprenia més en aquella fotografia era la seva aurèola de franquesa i de juvenesa.

Hi havia també diverses vistes entre les quals una, una ampliació, representava un admirable paisatge d'aigües tranquil·les i de cimes llunyanes que es retallaven entre les corbes de les palmeres. En una altra, de format més petit, hom veia en una platja un home que no duia més que un drap senzill i que de cop i volta em semblà que era En Felip. No era ell: el desconegut tenia un perfil més llarg, una fesomia més marcada, no sé què que recordava un ocell...

Vaig oir passos al replà i vaig girar-me. Era Vasco. Instintivament vaig deixar la fotografia. Fou degut a la poca delicadesa d'aquest gest? El cas és que la seva fesomia demostrà un enuig gairebé agressiu. "Tu ets aquí?... Què hi fas?"—"Ets molt desconfiat, Felip..."—"Ja et veig venir... Estàs perdent

el temps.”—“I per què amagar el que et pesa? Què t’ha passat, pobre amic meu?”

El seu esguard inquiet es fixà en mi i arronçà les espatlles. “Què m’ha passat? Res, home. Quines idees tens!...”

S’assagué amb lassitud davant de la taula, com si es resignés a la meua presència. Car al cap d’un moment, amb un aire indiferent afegí: “No sóc pas d’aquests que els hi passen coses. Les coses, les espero. Aleshores cauen, com poden... Generalment al costat... Me’n vaig anar, ja torno a ésser aquí. Ves que hi ha d’estrany...”

Vaig interrompre el seu monòleg:—“Ja és alguna cosa. Jo no me n’he anat pas.”

Continuà parlant-se a si mateix: “—No he sabut romandre ni aquí ni allà baix...”

—“Parles amb enigmes...”

No es girà.—“Ja és això, ja, un enigma!”

L’abaltiment seguí a la nerviositat del començament. Ha estintolat el front damunt de la mà. Jo he pogut romandre a la cambra. “Parla, parla”, hauria volgut dir-li jo. Em continc. M’estic d’inclinar-me damunt d’aquesta espatlla que es dreça; m’estic d’insistir. De sobte, ell cessa de defensar-se.

—“Caldrà dir-ho tot o no dir res, de la partença al retorn... Però no ho entendries. Per ventura hi entenc jo quelcom? He viscut d’imaginacions, de miratges, de temences. Bogeries! Tot això ja s’encadena, ja, però amb la lògica absurda dels mals somnis... Per què me’n vaig partir el dia de la *Mi-carème*, per exemple?” Aquesta barroca imatge, penjada en un recó de la memòria, lla on s’encavallaven les seves obsessions, el posa sobre la pista. Aquesta imatge el commou. I ja conta.

—“Com si no n’hi hagués hagut prou amb els dies que havien precedit aquell!... Dies, dies... vull dir mesos. Et recordes de Tarento i saps que allà ja tenia por del retorn, de tornar-me a junyir com abans. Aquelles temences augmentaren molt més.”

Ja està engegat. En Felip sap amplificar la realitat dels seus records al compàs de les seves fòbies. Això de què ell hagués estimat com un desastre el retorn a la vida normal després de la guerra, ja m’ho esperava. Déu sap, però, com s’hi rabeja descrivint-me’! Carrers, restaurants, escales, “gàbia d’esquirol” de la vida represa, “solitud d’ilota” al través del ramat de les multituds que s’arrosseguen, corrua punyent dels llums que el perseguien per les voreres, pels molls, per les avingudes, “fins al meu trespol, a la nit”... res no hi hagué que no fos per ell dolor i pesombre. I les coses que callo. Aquests abismes d’enuig que ell vorejava, amb els companys retrobats, als miralls dels bars on es refugiava, aquella llosa de lassitud que li queia al damunt cada vegada que havia de fer alguna cosa, davant de cada rostre conegut i de cada gest familiar, eren evocats amb horror per ell amb paraules que he oblidat.

—“Que perdut vaig arribar-me a sentir! Cercava deseixir-me per tots els mitjans. Però no volia ni acceptava més que una solució: l'inconegut, la partença immediata, la partença vers un indret ben llunyà. Fugir: no em sentia amb forces per res més. Em calia esmerçar aquestes forces, córrer d'un despatx a l'altre, fer avant-sala pels ministeris. Un industrial que tenia establiments a Xina em féu mesurar cotó...

“A l'ensem tornava a menar la vida anterior, car quan un cercle us empresona aviat es tanca. Hom mobla un pis, hom l'installa segons el gust del moment. I això lliga. El meu pis de Montparnasse—l'altre l'havia deixat—era materialment ornat de mapes geogràfics. Això no em privà pas de trobar-me enredat un bon dia... Una jueva russa que un vespre vaig endur-me'n del café del “Dôme” i que es deia Raya! Tenia vint anys, era més aviat maca que lletja, però poc graciosa, bonica i de cames pesantes, tendra sense manyagueria, tenia uns ulls mofetes i inquietes en una cara de passar penes, i s'encorbava un xic. Tenia l'aire d'esclava rancorosa, com si estés avesada a dur fardells pel Jueu errant. Tot fou coneixe'm i arrapar-se a mi, al meu pis i a la meva vida amb una tossuderia de bèstia perduda. Quan tornava a casa, baldat de córrer inútilment i desitjós de trobar en els mapes i llibres el meu somni d'evasió, m'eixia al pas ella, amb les seves gelosies, les seves rauxes d'amor i els seus accessos nerviosos...

“...Potser et recordes de l'estiu que vingué després de la guerra, aquell juliol de color de betum que sadollà de retronxes, d'olors d'essència i de multitud els desmobilitzats amb uniforme nou. Era quan encara hom els reconeixia per les terrasses dels cafès i pertot arreu, per l'aire que tenien de cercar a llur entorn una beatitud que no hi era. La necessitat d'espai em venia com una sofocació. Quantes vegades em sabé greu de no tornar a ésser a Vardar, a Ostrovo... Un vespre, en tornar, gran batibull a l'escala... Al quart pis subjectaven un individu—un pintor—que s'havia volgut tirar finestra avall. La seva dona se li havia aferrat en el moment en què posava el peu a la finestra. Feia vint dies que, per més que ho provava, no podia sortir-se amb la seva. Les meves finestres donaven sota mateix de les d'ell. Aquell vespre no reeixí. Però l'endemà—dia xafagós, en el què tots esperàvem que esclatés l'oratge—cap allà les cinc el pintor féu el seu fet. Nosaltres estàvem aclofats al sofà. De cop i volta la guitarra callà. Sentírem que corrien a dalt i tot seguit un soroll de palastre rabregat, una massa esbufegant que passava com una tromba i després, al carrer, per terra, l'home s'esclafava amb un bruit apagat. Anàrem a la finestra i encara el veiérem que maldava per aixecar-se. Cosa inaudita, somreia. Expressió de goig suprem, de victòria: havia sortit amb la seva...

”Aquell dia formà època i donà color a tots els altres. La meva vida fou una combinació, a dosis iguals, d'horror i de fàstic. Només el fet d'haver de pujar l'escala i d'obrir la finestra m'impedia de tornar a casa.”

No fugia ja d'ell mateix, Felip? Vagabund esquerp, pertanyia al carrer, als bars, als burdells.

“...M’agradaven aquells salonets d’espera, gairebé sempre vermells. M’agradava llur sorda il·luminació, llur buidor, llur silenci, els jocs de miralls que descobreixen, entre dos corredors, el vaivé de figures desconegudes. Sales d’espera; eren ben bé això per a mi. En llurs canapès de vellut hi he conegut moments ben apacibles, entre rellotges parats, mobles barrocs i gossets d’aigües. Em feia l’efecte que viatjava...”

Vaig observar En Felip amb atenció. Aquesta confiança em torbava. Indubtablement, aquell sentiment d’ésser “de viatge”, com deia ell, podia explicar, en el seu deixar-se anar, aquella recerca degradant. Però aviat—ell ho confessava—una força més imperiosa que el costum li havia fet prendre gairebé cada tarda el camí de les petites estacions seductores que l’esperaven en la xarxa dels carrerons. De mica en mica les carns a l’encant i les cares mortes i empoïllades s’havien animat de particularitats i d’especialitats locals, com les ciutats que hom visita en davallar d’un tren. Jo em preguntava amb inquietud creixent: a què venia aquella degeneració? Què cercava? La usura, el vertigen, el forat on caure? Només podia ésser això.

Segurament que ell endevinà el meu pensament, car els seus llavis mostren un gest d’ironia: “No et sorprenguis. Això d’acabar malament, com vosaltres dieu, no ho assoleix pas tothom que vol. La meua pobre màquina sempre s’atura a temps en les davallades perilloses. D’això tu en diràs refer-se... El pes de plom del seny paternal no és fàcil de manejar. He conegut d’altres reculades i no me’n vanto pas... La por, la por... res més!”

Per fortuna, aquesta por providencial l’havia encarat amb si mateix en el mirall d’un forn, sota un fanal del carrer, un dia que el seu rostre donà més senyals de lassitud que d’ordinari i que amb l’abric cordat reconegué en ell els aires de la seva família. Amb això en tingué prou per trobar-se al replà d’un vell company de joventut que feia anys que no havia vist i que vivia a dues passes.

“...M’acollí sense comprendre, pensant-se que jo era un fill pròdig i enorgullint-se del paper que li esqueia. Com que no podia estar-me més pel carrer ni podia tornar a casa, vaig anar al refugi que se m’oferia més a la vora.”

* * *

Aquest atzar, tanmateix, era el que havia decidit la seva partença. El destí sap imposar la seva voluntat tot fressant curiosos camins. Harland, aquest vell amic al qual les operacions bursàtils mantenien aleshores molt allunyat de les nostres especulacions metafísiques d’altre temps, havia servat pel nostre Vasco de l’illa de Sant Lluís una indulgència cordial en la què un xic d’ironia es barrejava en aquest fons d’admiració que els homes d’acció o de negocis reserven a vegades pels quimèrics. Harland l’havia escoltat i fet parlar, per bé que no l’hagués comprès gaire, car per a ell també el temps havia treballat. El seu impuls, però, fou ple de generositat. “Jo et col·locaré”, li havia dit, i sense pen-

sar-s'hi gaire, després d'haver-li ofert un llit a casa seva, li proposava una situació inesperada treballant al seu costat: un bon sou i la possibilitat d'entrar per la porta gran en la complicada vida dels negocis. Vasco ho agrai i durant una nit estigué dubtant; després declinà l'oferta: "Gràcies. És massa bonic... De mi no en treuries res". L'altre no es donà per vençut. Havia cercat treballosament la solució i descobert de cop i volta la que Vasco havia sempre desitjat i per la qual havia glatit debades amb tota la seva ànima. "Cal que te'n vagis", féu, imposant-se brutalment, Harland.

"—...Exhortació ben inútil si ell no s'hagués encarregat de fer els passos que calien. Tres dies més tard em donava un cop a l'espatlla amb aquella rialla grassa que prou li coneixes. "Ja tinc el que et convé, noi. Això sí que et convé". I com reia! Més de quatre vegades me n'he recordat. Tot allò el divertia enormement. "Aquesta vegada, Vasco, si que estàs de sort ..."

Aquella sort En Felip la tenia l'endemà a les mans. La partença, aquella llússor vaga que el precedia en la nit, s'havia materialitzat en una realitat palpable: un contracte que li oferia en un entresol del carrer de Saint-Lazare un homènic, "un ludió", com deia En Felip, administrador delegat d'una societat que tenia un nom sonor: els *Comptoirs Pacifique Sud*. Aquesta societat, "força... recent", havia explicat Harland amb irònica reticència, cercava un gerent per la seva casa de Tahití... El contracte estava ja redactat i En Felip no havia de fer sinó signar-lo. En aquell instant, però, que per a tota altra persona hauria estat un instant suprem, En Felip tenia els ulls en una altra banda.

"...Sembla que allò era la meva sort. Però jo no ho sabia veure. Durant mesos havia viscut entre mapes i llibres de viatge, edificant esperances damunt de continents grocs o verds i dreçant somnis damunt de noms. Mai no n'havia localitzat cap. I tot de sobte, en aquell despatx ombrívol, damunt del rellotge d'una llar de foc, vaig veure... sí, vaig veure la meva sort... Aquesta fotografia que contemplaves suara... Un present del ludió!"

En lloc de donar-me-la, se la quedà mirant ell. Pel damunt de la seva espatlla veia el prodigiós paisatge que em féu romandre parat així que vaig entrar a la seva cambra: la gran badia oberta entre palmeres i coronada per un núvol. "...Nuhivà!..." I la seva entonació, la seva mirada que recorria damunt del paper sèpia la corba de les vegetacions a l'entorn de les aigües llises, traïen encara la intensa emoció que li devia apretar la gorja durant aquell primer rencontre amb el seu esdevenidor.

—"De primer antuvi no vaig veure res més. M'anà de dret al cor! No ho comprens? Mira!..."

Jo havia capit. Tan fort pot ésser el contagi d'un accent. Fou com si, en apropar un llum darrera una imatge opaca, hagués percebut jo també i de cop i volta el pla d'eternitat de les aigües, el doll cap al cel d'aquesta terra inhumana, l'halo a l'entorn del núvol i la seva claror sobrenatural. El miratge!... Havia reconegut el miratge que, en un obrir i tancar d'ulls, havia fixat i cristallitzat les aspiracions nebuloses d'aquell cor flotant, l'havia aimantat amb una alu-

cinació irremeiable. M'admirava de veure-hi tan clar, de comprendre tan naturalment. Havia realment comprès, però?

“La meua illa!”, deia Vasco. “Era la meua illa, comprens? Recordat de la guerra, de tot l'altre i de què tenia vint-i-quatre anys. Aquella illa m'atreia. M'atreia i em feia por. Era incapaç de deixar de mirar-la. L'homenic, per sort, no se n'adonava. El ludió no callava. Jo no feia cas del que em deia. L'Harland ja ho havia arranjat tot per endavant. Per fortuna, car de tot el seu parloteig no en copsava altra cosa que el soroll que li feien els punys de la camisa quan removia les pastes aromàtiques. La conclusió de tot allò era aquell contracte a punt que jo havia de signar. Hauria signat no importa què. L'illa es mostrava allí... Quan ell acabà vaig assenyalar-la. “És allà on m'envieu?” El pobre home em mirà amb una cara tan esparverada que jo vaig sospitar que totes les seves explicacions es devien referir a les meves funcions, a la meua residència, a les meves instruccions. Vaig veure que estava ficant els peus a la galleda i vaig tenir la sensació de què el meu castell de cartes se n'anava a norris. “Les illes Marqueses? Esteu de broma! Són unes illes perdudes... És cert que hi tenim una plantació i precisament en aquesta badia... Però la regenta un indígena, si no se n'ha anat. Vós, però, podeu estar tranquil. És cosa entesa i convinguda pel Consell: vós preneu la direcció del *Comptoir* central, a Tahití. A Papeete, una ciutat, jove, tota una ciutat...” Em sentia aterrat. Perdia la meua illa, perdia el meu refugi. Què cosa podia ésser un despatx central a Papeete? De bona gana hauria donat els meus darrers bitllets per ocupar el lloc d'aquell indígena a les Marqueses. La fotografia em fascinava. “És bonic, el paisatge aquest, no és cert?”, féu el ludió. “Estic veient que el país us agradarà...”

La imatge m'havia convençut tant de l'acord necessari entre aquell recó de món i el destí de Vasco, que no podia pensar de cap manera que ell s'hagués decidit a no seguir “la seva sort”.

“Aleshores”, vaig preguntar-li, “no hi has estat mai, vull dir, a la teua illa?”

—“Sí”, que em respongué simplement. “Més tard. Dos anys més tard...”, i amb veu més baixa, assenyalant amb l'ungla entre la fronda de les palmeres, un punt infinitesimal que podia ésser una teulada:

—“Mira, aquí...”

SEGONA PART

I

“Vaig arribar embriac al vapor... Sí, embriac, rodolant com un paquet entre la maror d'equipatges que hom arrossegava pel moll. Embriac com no ho havia deixat d'estar feia tres setmanes, d'ençà que havia compromès el meu lloc a l'agència Cook. Estava pres entre una vida que s'estava desfent, entre unes figures sense consistència que cercaven debades la faisó de lligar-me i la partença que m'aspirava amb tota la seva força. Jo em movia entre els dos corrents, m'agitava, comprant maletes, vestits blancs i atuells de pesca, escrivint lletres de comiat i sopant amb amics. Frenesí sense finalitat! Jo no era pas venturós, estava embraic...

“...“Egoista, egoista!” Aquest blasme apagat em perseguia i es combinava amb la meva embriaguesa sense ofegar-la. Quan empenyia la porta de casa, amb els braços plens de paquets, la pobra xicota de pàllida es tornava verda i estintolava el front contra els vidres. Jo no ho arribava a comprendre. Egoista, jo? Pensava tan poc en mi!... Emprenia aquell viatge pensant tan poc en el guany, el feia sense calcular i fins sense que hi intervingués el meu lliure arbitri! Em semblava que ho comprometia tot en aquella aventura. Egoista, quan hauria volgut que ella s'associés a la sort inesperada que tenia? Ésser egoista no significa pas sempre pensar en si mateix...

“Jo no pensava ni en mi ni en ningú. Qui eren aquells que em venien a veure i que s'asseien entre les meves maletes? Eren menys que ombres. Quan venien, els meus ulls mullaven o s'assecaven. Reflexos! Ja ni els coneixia... I aquella dona que vivia amb un mocador a la mà... Inconscient, jo m'estava encenent la pipa en el mateix instant en què defallint damunt d'un banc, en la gran sala de l'estació de Saint Lazare, ella es girava per darrera vegada. I quan els vidres del vagó s'esllavissaven per les tres cares que em seguien, jo, que ja els havia oblidat, m'estava arrançant joiosament la manta de viatge que estrenava. Sonora embriaguesa del tren! Em dilatava. En l'andana, cinc minuts abans de la partença, el meu pare m'havia empresonat solemnement amb la portella del tren: “Fill meu, ves amb compte. Mai no tindràs el sentit de les realitats”. Jo no vaig poder resistir el plaer de clavar-li aquesta: “Això precisament és viure!” En aquella fugida vergonyosa jo n'exultava encara. Estava embriac...”

“...I en el cafè Tortoni, de l'Havre, no era pas l'anís que vaig beure ni els *Sole mio* de l'orquestra ni els fulls de paper que rebregava a mesura que els anava omplint, allò que em posà en aquell estat. Tot m'agradava i ho remarcava tot: els cotonaires i les seves dones vestides de pells, els funcionaris del port que jugaven al dominó, tota aquesta inefable gent que no partiria mai i que menaven, allà, a dues passes del moll, una vida tan còmicament ordenada... I

el fiacre tambalejador que em féu rodar cap al port, entre fileres de cantines i ramats de núvols, trontollava i giragonsejava tant, que vaig tenir por de fer tard i de no trobar el vapor. No era possible. Jo passejava un somni i el cotxe un home embriac. Pel damunt de l'enorme màquina ennegrida pel carbó els ocells marins no eren tan embriacs com jo.

"Hom no devia partir sinó l'endemà. Jo vaig embarcar-me en un trasatlàntic desert. I vaig errar follament per la coberta, pels ponts, per les catacumbes niquelades, pels salons daurats i per les catifes d'aquell Trianon-Palace amarrat. Durant hores enteres vaig oblidar-me en els sillons buits com onades de fons. Somniava alt... Un soroll de serra que em rondinava pel cap: "Només hi ha fistons, astràgales, mecanoteràpies, marbres i pianos". Aquesta absurditat era prou per encisar-me. Divina i estúpida jornada!

"Al vespre, només, a la claror de la llàntia del meu camarot, quan s'apafegà aquella febre, vaig sentir que, per fi, la realitat m'investia: una certa realitat luxosa, massa olorosa—els coures i fustes cremaven—que m'omplia de certesa, de confiança i de repòs. Hora perfecta! Una pulsació sorda, la d'alguna dinamo de la llum per a la il·luminació solitària, que sentia al través de la meva llitera, allí mateix, m'ensopí dolçament, tot persuadint-me amb insistència que jo no somniava pas, que aquell benestar on jo m'aclofava, amb un pensament de mareig al cor, era ben bé la partença, que hom era encara prop de terra, però que l'endemà, l'endemà, segurament, hom partiria. Només aleshores vaig deixar d'ésser embriac... Dormia."

* * *

Així parlava Vasco, somniant en veu alta.

Aquí l'he d'interrompre. Així que li deixo la paraula, tinc la preocupació de trair-lo contínuament. En Felip vivia, ja ho he dit, entre el real i l'imaginari, en un pla de segona realitat on copsava, sobretot, del corrent de la vida, el sediment de les impressions i dels somnis. Matèria familiar que, per a ell, ho recordo novament, no era pas literatura. Si el que aquí transcriu fragmentàriament de la seva narració sembla deslligat, se me n'ha de culpar a mi només. Això és exclusivament cosa meva. Per altra banda, m'esforçaré menys a reproduir aquí les seves pròpies paraules, per por de no donar-ne l'exacte tenor, que de contar la seva història tal i com ell la vivia, durant aquell flux de records. Tot escoltant-lo, el veig viure, sense voler, com si jo hagués estat, no pas el seu auditor d'una nit, sinó el seu testimoni—testimoni silenciós, ja ho sé—que, volent-ho o no, comenta i analitza, recomposa i descriu de nou. La lectura del seu dietari ha completat, més tard, els meus records i, possiblement, la meditació els ha alterat sensiblement. Per tant, he volgut d'entrecreuar la seva narració i la meva. Ineluctable necessitat; m'hi resigno. De totes maneres, al través d'aquesta història, quan sóc jo que la conto, hom sent la seva veu.

Ja el tenim que se'n va. D'aquesta segona vida que tanta inconsistència li dóna en la seva fugida, se n'empara l'exaltació del viatge. A punta de dia, les costes borroses, les presons de la riba, tristos alvèols, desfilen pel seu ull de bou. Amb prou feines si, triomfant, s'ho mira. Adéu llogiguera! La coberta l'espera. I se'n va a veure la mar freda i assolellada, en el vent que resisteix i que el fa titubejar. El "capstan" és aspre en la pipa nova. La salabror li fa plorar els ulls. L'espai és tan gaseós que es creu alliberat. Un cambrer li porta el darrer missatge de la terra: unes flors i una lletra. Ell ho ofereix a la rosada del mar. I també un telegrama. Són els primers versos del seu famós poema:

Au seul souci de voyager—ce salut soit le messager—du temps cap que ta poupe double...

Allà en un recó d'aquest blau que es perd, al fons d'un despatx, entre una màquina d'escriure i un telèfon, hi ha l'amic que l'expedí. Ell mateix, Vasco, d'aquí unes setmanes, en acabar-se el viatge, on serà? En aquell despatx que l'espera?... Però no, res no l'espera. Des d'ara només pertany als núvols. I de memòria, segueix dient el poema començat:

*Comme sur quelque vergue bas
Plongeante avec la caravelle
Écumait toujours en ébats
Un oiseau d'annonce nouvelle.*

Giravolta sota el fuet del vent. La ronda elàstica de les passejades per la coberta no és suficient a la joia que el remou. Li cal la proa. La proa on, amb llurs sacs, s'amunteguen els emigrants, ramat de caps rodons, pelats perquè no propaguin els polls. Entre les cuixes d'un mariner, una jove gegantina de cabellera roja blega al seu torn el coll boví sota les tises: d'ulls vius i de mamelles canallesques, aquesta almenys sap el seu destí. Ella l'interpella. Ell, però, inspirat, avança sempre, cercant la proa. Al peu del pal, sota els muntants que tapen la mar, només troba plats i menjar vomitat. Però res no pot ofegar el seu cant interior. Ah, aquest cant,

*...reflété jusqu'au
Sourire du pâle Vasco!*

Està desvagat i es creu lliure. És venturós, car a mida que l'alta mar aboleix el temps, el son de les aigües confon en un mateix oblid l'esdevenidor i el passat. Sota la glopada d'aquest somni amb prou feines copsa la seva deriva, el progrés d'una canviant novetat, el matís de l'aigua, ahir fredolica i espurnejant, avui negra i sense plects. La nau es bressola en la seva carrera rodona. Les se-

ves quatre xemaneies obscureixen els dies; les seves giràndoles de llum incendien les nits. Sens dubte que els bancs de Terra Nova resten aterrats d'aquest solc de música italiana i de *blues* americans.

Passa una marejada que sembla la coberta de pàllids convalescents embolicats de pells. Ell es gita afillerat amb altres, embolcallat de mantes, abrigat pels grumets, gustant amb el brou d'aviram el mal que li mena quelques ombres. Però aquí el teniu de nou tot polit, en els salons daurats, entre les decoracions nàutiques, entre gent de frac. "Per fi, gent estranya!" Dues Amèriques que s'entaulen amb xampany damunt dels pianos de cua. En Felip enumera les seves descobertes: els multimilionaris neoiorquins, les lleones enrinxolades de Los Angeles, les baronesses de la costura, els barbs cubans. De pobre, ja no es recordava ni d'ésser-ho ni d'haver-ho estat. Al cap al tard, després dels *scotch and sodas*, s'ajau amb ells, quan els llums són apagats, pels canapès.

L'Hudson xipolleja un matí a l'entorn d'ell, quan es desvetlla. Estampa movedissa: entre cel i aigua unes llengües de terres baixes s'insinuen, que separen ací i allà uns cubs rosats singulars. Els barcos formiguegen; al centre de les aigües, a l'entorn d'un lazaret vermell, els estols menuts passen, rabents, a tot gas. El trasatlàntic llisca de nou; Nova-York es lleva i li surt a l'encontre: el pont Brooklin, Woolsworth Building, la verdosa Llibertat que illumina el món, els gratacels cepats com torres, més dominadors que catedrals, implacables garbells de cantó amb llurs mil i mil finestres en les façanes oblongues, grogues, grises, vermelles o negres. Al·lucinació venturosa, pesombre girat pel costat de la joia com serà horitzontal unes hores més tard, quan el contemplarà des d'un vintè pis, l'escaquer de la ciutat ideal: avingudes en el sentit de la llargària, carrers travessers, quarte estats.

No té temps de respirar. Forces desconegudes capten la seva esbranzida; uns elàstics l'amplifiquen i se'l tornen com una pilota, ascensors ràpids com bombes deixades anar, autòmibus llisquents per les flexibles avingudes. Càvalca sempre per l'irreal, entre maons, pilons i atzur, i encara no torna de la seva passejada, el mecanisme silenciós de la ciutat enorme fa delirar sobtadament la nit, en artificis siderals, damunt dels blocs encegats. Davant del seu hotel li surt al pas el burlesc: pantalons blancs, botes de pell i copaltes lluents, troba dos porters d'òpera.

Es retroba en ple cel, en el pis trentè: la seva cambra és un cub blanc amb uns mobles de color de sang negra on es fon una llum d'ectoplasme. Pels vidres baixos, una badia enquadra, en la nit, la polsaguera estelar dels quatre estats. Pobre Vasco! N'hi ha hagut prou amb quatre mots perquè jo me l'imagini allà, al capdamunt de l'exaltació i del viatge. Ja no sap ni d'on ve ni on va. L'espai i aquell esclat el desorienten. Es sent divinament perdut. Quan torna a la seva banyera, sepulcre de faiança, el qui obre les aixetes és un sonàmbul.

Ascenció sense demà. Cal davallar. El vagó l'espavila, el vagó que, de lleuant a ponent se l'enduu, el mena al llac Salé, a les Serres Nevades. Els paisat-

ges carbonitzats, les cares amb ulleres del cinema integral emboten la seva mirada que, dormida encara, prefereix seguir el ròssec del rail que deixa al seu darrera la plataforma del vagó observador. Implacable cinta per a mesurar la seva fugida. Ja sent venir el termini del seu viatge i ja sent que cessa de saltar l'alegria de la seva carrera. Dels pendissos nevats l'home rodola, al través de la Califòrnia en flors, devés Sant Francisco, el darrer port.

És una llarga ciutat rossa, cargolada entre encantaments de muntanyes verdes i una rada daurada. A dreta i esquerra, al través de jardins, la ciutat estén carreteres lluent sota uns eucaliptus gegants. De nit, el seu barri xinès fa tintines. Meridional acollida, cares hospitalàries, tramvies fregadissos: sollicitacions inútils. En Felip només té un pensament: el Pacífic l'espera. A la mateixa tarda de l'arribada ja l'ha llucat, des de les alcàries del parc de Golden Gate, entre els pins... Llepant els llavis d'argent d'una platja sense límits era només un apacible flux i reflux d'escuma. Però molt més lluny, foradant el teixit imponderable dels confins, una fosa de sol pàllid encerclava la partença d'un navili velat en un halo estret damunt del mirall sense estampar. Aviat el miratge es refà. Pacífic! El nom cantant pren forma en aquella taca que dansa. Ell la serva davant dels ulls. En els llaços del parc vernissat on ell va cada dia, els Cadilhac giravolten. La llum marina, però, arriba a foradar el fullatge i l'herba i tot és impregnada d'Oceania. Pacífic! S'ha desencadenat un jazz en la platja formiguejant on ell s'és entaulat, però al seu davant, en les costes on xapollegen les foques, l'aresta d'un roc és ribeta de la humida claror...

Soroll d'una nova i més precisa espera, un nou amor comença. El vaixell d'Oceania és al moll.

* * *

"...Era el vapor *Marama*. S'estava als docs de la Union Steamship. Cargó mixt. Vaig reconèixer-lo pels saluts exuberants i per les paraules en francès que hom canviava prop de l'escala. Uns quants vestits estrets s'esllavissaven entre les amples americanes dels ianquis rics. Els meu equipatge estava barrejat amb les maletes lligades d'una noia morena que gesticulava allà prop. El seu capell es sostenia amb prou feines damunt dels seus cabells estufats; duïa una rosa al pit. Jo vaig pensar: qui pot ésser aquesta mestissa? El meu nom sonà en l'esclat d'una rialla. Vaig veure el llampec de les seves dents. Sense haver-me vist mai, em coneixia potser per la llista dels passatgers i m'estava enraonant..."

"...Coneixia tot el barco i semblava que tot el barco la conegués; els oficials i la gent que arribava se la miraven amb familiaritat. A cada cara nova que trobava les nines negres dels seus ulls rodaven amb un goig jovial. Tot passant, un gran neo-zelandès vestit d'alpaca grisa, de color d'acer, la saludà tocant-se la gorra. "Què ja l'havieu vist alguna vegada, aquest?" li vaig preguntar. "No". Arrossegava i cantava els mots. "Tanmateix us ha donat el bon

dia..." Amb la mà comprimí un nou esclat de riure i digué amb una contorsió de vanitat: "Aquest ha reconegut Tahití, ves..."

"Tahití! Era això. Era a Tahití i no pas a la xicota a qui anaven adreçades aquelles salutacions que ella tornava abundantament amb un gest del seu capell florit i dels seus ulls movedissos. Jo era l'únic que no me n'havia adonat. Jo em mirava amb estupor el seu cos magre enfundat en un vestit sastre esmussat i la seva pell mate. Allò, allò era Tahití? Una mànega engalonada l'agafà per la cintura i se l'endugué. Jo vaig romandre atùit. El que m'astorava més, però, en aquella recaiguda, era constatar la meva ignorància, la meva incuriositat, vaig pensar. Cap on m'embarcava? Cap al país d'aquella noia? No me'n sabia avenir.

"...Encara ressona en les meves oïdes la veu hipòcrita d'En Frelon: "Ah... Aneu cap a Tahití? És veritablement per primera vegada?"

Al fumador, on durant dos dies no vaig parlar amb ningú, assegut i estirat, la remor dels accents barrejats s'havia trufat de mi. Els altres feien rotllo i jo era la bèstia rara: jo era l'individu que encara no havia estat a Tahití. En el meu cas, a bord, només s'hi trobaven dues americanes i un invisible governador de colònia. En Frelon, un home llarg i desdentegat, que duïa un abric vell fosc, em mirava de reüll des del matí pel damunt del cercle d'or dels seus lentes. Una cara de formiguer, amb la pell de color de castanya i tota granulada, amb el nas ratat i una veu barbossejant que eixia d'una boca sense llavis. Era l'oncle de la mestissa, el factòtum d'una petita casa comercial de Papeete.

"—Penseu estar-vos-hi força temps, no és cert, al nostre país?" Aquest "nostre país" amb la inflexió insidiosa que delatava, darrera els vidres dels lentes, el seu esguard d'ocell maligne, m'hauria hagut de tornar circumspecte davant d'aquell grup de traficants i d'estrangers. Se m'escapà una resposta que encara em sorprèn: "Sempre, si puc." Em semblà que era un altre que responia per mi. Mai com en aquell instant vaig no tenir menys desitjos d'anar a llur país...

"...Vaig veure una mitja rialla complexa que donava la volta, d'una cara a l'altra, fins a la d'un petit xinès que jugava al poker en una taula d'allí prop. Al mateix temps, entre una quinta de tos i una escopinada, una veu agra digué: "Sempre? Ah! ah! Espereu, jove, espereu trobar-vos-hi!..." Plegat en dos damunt d'una cadira, amb el cap esquerpament girat cap a mi a l'alçària dels genolls, era un traficant dels arxipèlags.—"El senyor Tolmer ha tingut algunes ensopegades", féu, amb suavitat, l'homènic de color de castanya. No es deixaven mai, i es compartien el camarot, com a bons germans enemics. Una nova doll de bilis inundà la cara d'En Tolmer: "Ensopegades? Nomeneu ensopegades quan tot un país s'enderroca, quan ja no hi ha homes, ni copra, ni barcos!..."—Apa, senyor Tolmer, això ho dieu potser per disculpar-vos de la pèrdua del vostre *Teura*... El barco estava podrit..." L'altre saltà com la pólvora: "Podrit? I com ho sabeu, vós, que el *Teura* estava podrit? I els altres, que no ho estan? Què cosa no està podrida, allà?" Cada mot semblava menar-li a les temples un accés de migranya... "Que no està podrida la vostra casa,

amb els nius de centcames que li corquen el sòl? Podrit! I vós, que? Què hi anareu a fer a Frisco? No fou pas per treure-us aquella porqueria de casa!" Amb una morrada designà el nas d'En Frelon, aquell nas rosegat de cicatrius sospitoses d'on provenia, hom se n'adonava tot seguit, certa mala olor ja experimentada. Els neo-zelandesos esclafien.

"Cada paraula d'En Tolmer em produïa una mena de represa esperançadora, em vivificava; allò era la depressió vertiginosa dels oratges. I en aquella paraula "podrit", que ell repetia, hi havia tot un naufragi. Es posà a mirar el xinès mofeta de la taula veïna. "Ja ho veureu, ja ho veureu... Quins uns, aquests! Ja veureu el què han dut allà, amb llurs mercaderies, llur opi, llur llebrosia i tota mena de mals. Només hi ha porqueria en el país. Ja ho veureu..." —"I els tahitians?, vaig cridar jo amb un to insolent. Només faltava que aquell mercader malalt em llevés això: el bell fresc de Gauguin, els dolços maoris de Stevenson i de Loti. —"Els nanacs?" féu l'home. "Ja no n'hi ha. Ja no hi ha tahitians, jove; la grip ho ha arrasat tot... Si, la grip. Hauríeu vist camions curulls que se'ls enduien cap a la selva, i que no tots eren morts, jo us ho dic. Hom no els enterrava pas. Hom els cremava. Hom buidava llaunes de benzina als munts, i au!..." Tot i que En Frelon em tranquil·litzava fent-me l'ullet, jo no podia respirar. "...D'aleshores ençà tothom escup i estussega." Una vegada més deixà esbotzar el seu catarro: "Escolteu-me, jove. Hi ha quelcom de podrit, allà, us ho dic jo. Tahití ja ha fet a tots. És acabat. Ara, apunteu-vos-ho: és el país dels constipats... res més."

"El país dels constipats! De més crespes n'havia d'oir. Per a cada u Tahití era el país d'alguna cosa: per al professor Willongby, el meu veí de taula, era el país de les "dusky maids" que ballen a l'hora del whisky en els hotels de Paapeete i que després us emmenen a la platja; per a En Lenovy, el jove pastor evangèlic, era la terra d'elecció de les missions protestants i dels temples pròspers. Jo havia fundat debades alguna esperança en un vell italià, Piccio, a qui solia anar a desvetllar a coberta, on romanien els viatgers de tercera. Al cap de quinze anys d'absència l'italià retornava a Oceania on havia passat el bo i millor de la joventut, corrent d'illa en illa en les goletes dels compradors de copra. Se n'havia hagut d'anar per causes greus i havia rodolat per Sydney, Auckland i Frisco, fent de minaire, de paleta o de macip a fi d'anar passant el temps i de recollir algun peculi. La seva passió el menava de nou a les illes, quan ja tenia els cabells grisos que li queien en rinxols damunt de la camisa kaki. El seu peculi cabia tot en un minúscul fardell fet amb un mocador de cotó vermell i groc, un "pareo" tahitià que havia servat com una relíquia, disposat a reprendre per les platges el seu vagabundatge d'altre temps: passejades, migdiades, àpats compartits amb els indígenes de bona voluntat. "Us criden i diuen: vina a menjar amb nosaltres... No heu de fer sinó asseure-us." Per a aquest italià, Tahití era el país de la mendicitat venturosa, del menor esforç, entre el sol i la son. Era devés aquest destí miserable i satisfet que havia jo partit?

"...“No us inquieteu...””, em deia En Frelon, que sempre arribava a temps per descarregar-me el cop més terrible. L'home no perdia una malla d'aquesta ansiosa enquesta que jo menava prop dels uns i dels altres, i quan veia que jo me n'anava a contemplar l'estela del barco amb la cara entre les mans, venia, cautelós, esllavissant-se al llarg de la coberta. Aleshores es donava a obsequiar-me amb tirades líriques sobre les felicitats insulars. No pas les que hom oferia, a bon compte, als americans de pas, en els molls de Papeete; aquelles les menyspreava. Em parlava de les que sabien trobar a la llarga els veritables aclimatats: les tovalles fresques de pandanus a l'ombra de la cabana indígena, el fruit de pa i el *fei* de la muntanya, l'amor esperitós de les dones d'allà, les *vahiné Tahiti*, el bany, al matí i al vespre, en el riu, el *pareo* que hom es posa en fer migdiada a la galeria...

"A vegades, deixant amb sortides de to els seus temes favorits, m'omplia les orelles d'interminables parloteigs sobre la vida a Papeete, sobre les coses i la gent. Escàndols, embolics, tares, adulteris, incestos, fallides... tot hi passava, tota la xafarderia exòtica d'una vila que, si el creien a ell, només havia d'ésser poblada de gent fallida, tarada, escapada de presidi o fracassada. Durant hores enteres murmuraria, si el deixessin, gesticulant amb els seus braços llargs, fent postures, expedit males olors i escumejant-li els ulls darrera els lentes moguts per un corrent continu de dolenteria, de ràbia i de vanitat.

"Aquesta ronya, però, es rabejava amb especialíssima predilecció contra els que ell, En Frelon, anomenava els "canacats": aquests homes de totes les condicions i de totes les races que havien estat atrets a les illes per un averany i retinguts allí fins a la mort o fins a llur completa degeneració. Mariners, artistes, soldats, i tots aquests estrangers errants que el corall havia tornat sedentaris, ell els coneixia bé, ell que era fill o nét d'un d'ells. Els havia vist venir, aclimatar-se, anar-se'n, i més tard tornar, procrear, declinar, morir sota les palmeres dels cocoters. Contava llur vida amb detalls precisos, amb mots autèntics que donaven a aquestes històries, algunes ja conegudes, com la de Gauguin, una cruel i fascinadora veritat. En el fons—i per què he d'amagarho?—el que em retenia prop d'ell no eren pas les seduccions del que em prometia sinó l'evocació d'aquestes vides embruixades; turbació naixent, sollicitació urgent com un crit d'auxili que em mantenia prop d'aquell profeta de des-estrugança que abusava del seu èxit...

"Entre molts d'altres, em recordo d'un cap al tard en què havia estat més loquaç encara que de costum. Els crepuscles dels tròpics són molt curts, però en aquell hi hagué lloc per a un moment singular. La mar era rodona i negra i el cel s'esberlava per uns forats ataronjats i violeta. Havia plogut. I en un moment tot es purificà, tot s'escalfà altrament i amb solemnitat. L'horitzó fou el d'una tarda de diluvi amb grans núvols sòlids com muntanyes, ben assegurats damunt la mar; al darrera, pujava una claror de Siná que illuminava llurs pics i foragitava devés l'Orient una profusió de residus cotonosos, sofre, préssec, lilàs. Aquella llum m'enllumenava; la cara d'En Frelon n'era tota groga quan

de sobte se m'apropà: "Digueu-me, féu, digueu-me, a l'últim: què us atrau tant cap allà?" Gairebé em tocava i tenia la boca oberta. La pudor del seu nas era tan fètida que vaig recular sense saber què respondre. Aleshores vaig oir-lo clapir: "Ah! Potser vós també hi acabareu, si, vós també, amb un gros *fefé*¹, "com els altres!" Jo no vaig veure com s'allunyà."

* * *

Allò que l'atreia... ho sabia Vasco per ventura? Tots aquells homes que retornaven allà hi portaven una mena d'ideal personal per a retrobar-hi, conforme, llur destí. Quin era el seu? També ell es feia la pregunta. A mesura que avançava en el viatge es barrejaven als seus somnis i a les seves lectures les "realitats" que hi introduïa la gent i les coses contradictòries que aquesta contava. Però com més es pensava veure que el miratge s'omplia d'imatges netes i que s'estabilitzava, més se li esborrava. L'Oceania... A desgrat d'En Frelon, a desgrat d'En Tolmer o d'En Piccio, això seguia no representant-li res. Tanmateix, "allò" vivia en ell, càlidament, com una flama. No era res de visual, de describable, sense més materialitat que aquella sensació de llum humida, límpida que en altre temps l'havia visitat. On? A Sant Francisco, en el parc de Golden Gate? A Tarento? No ho hauria sabut dir. Potser, en el fons, havia habitat sempre en ell, aquesta flama pura. El què sabia prou, era que la retrobaria al capdavant del viatge, la seva llum, car era ella qui el menava devés l'inconegut. Ell no en tenia ni en volia tenir cap altra revelació, d'aquest inconegut, car les descripcions dels altres, llurs projeccions particulars no feien sinó enfosquir i velar aquest pressentiment lluminós. A desgrat d'aquests encalçaments al miratge, sabia que havia d'anar allà baix.

Aquesta fervor era acompanyada d'una angoixa pesada que semblava fer cor amb ella, una angoixa prenyada sens dubte de tots aquells parloteigs d'En Frelon, d'En Tolmer i dels altres. Com més cercava foragitar-los, més li pesaven i més l'atreia, també, el país desconegut. Curiosa ambigüetat del quimèric i del real. Les misèries, els perills, les degeneracions que li havien pintat fent-n'hi un quadro tan llastimós, sabia que no eren pas imaginaris. La seva fervor es penetrava de llur amenaça, les oferia en sacrifici a la seva flama, al destí, al vertigen de l'inconegut. Aquest vertigen era la seva faisó d'anar devés l'aventura.

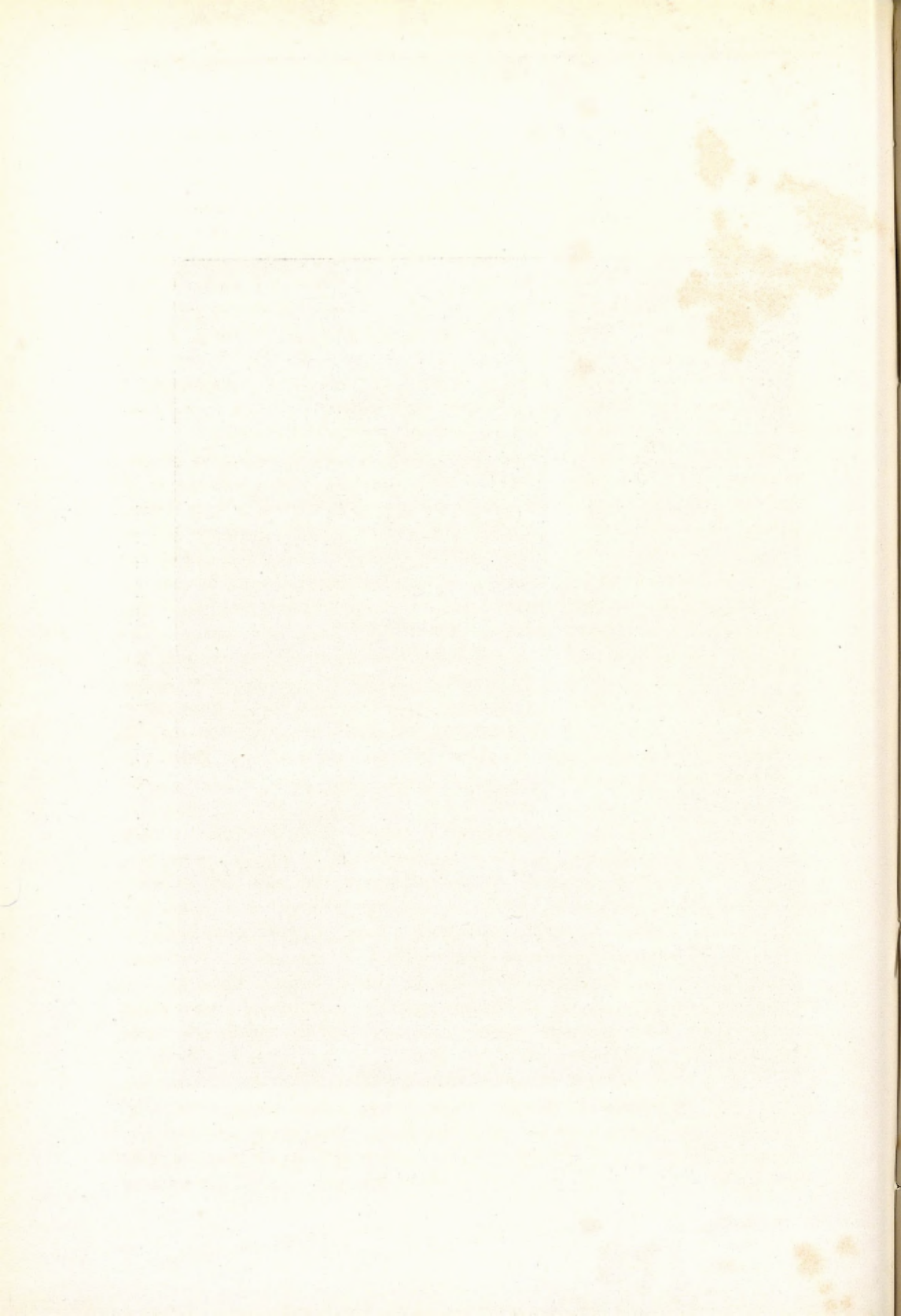
* * *

"...Hi havia dies, tanmateix, en què tot allò s'enfonçava, fervor, valor, esperança, miratge. Fou vers els dies en què creuàvem l'Equador. Un cercle de

¹ Nom tahitià de l'elefantiasi, malaltia tropical freqüent a Oceania, fins entre els europeus quan hi han sojornat molt de temps.—N de l'A.

PL. N.º XII. - IU PASCUAL : PAISATGE

son embolcallava el barco en mig de la mar calmosa, una calor blava que espessia els dies dormilegues. La paret del meu camarot donava a la cambra de les màquines. El ventilador giravoltava de dia i de nit. No prou de pressa per esvair-ne la humitat i massa per no deixar-me guarir el constipat que En Tolmer m'havia encomanat. Estava cansat, las de desvetllar-me suant, las de la roba prima que a les onze ja era humida a l'esquena, dels llençols mullats que tirava a terra fins a l'alba, del meu cos sudorós i miserable, dels esforços vans, del gest que calia fer per a xuclar una taronja i llançar-ne al mar la pell escorreguda, las d'aquella cursa que es perllongava un dia i altre al través d'aquell sempitern regalimar de l'aigua pel damunt de la closca del barco i que ritmava tan dolorosament la campaneta de les set i del migdia. Per a acabar, on? A Tahití, país dels refredats. El ventilador bufava en el meu cap buit. Constipats, arbres de pa, dones indígenes... tot allò, què m'importava?

"La mestissa em visitava de tant en tant en el meu camarot. Per distreu-re'm, ultra de la seva rialla i dels seus ulls divagadors, només tenia les exòtiques paraules d'amor maories, les exclamacions de joia del seu país. La resta... en bona fe, la resta em deixava tan vençut com les coques de ruibarb i l'avi-ram tova que servien a taula. Feia massa calor. Havia abdicat. El poker amb el professor americà i el jove xinès no arribava a matar les hores mortals. En les nits de calitja, sota unes llanternes carnavalesques, els altres viatgers es lliuraven, a coberta, a les mascarades que hom sol fer en passar la Línia: uns Neptuns amb perruques de cànem dansaven amb la magra novo-zelandesa que duia unes flors de capell per disfressar-se d'Oceania, una Oceania de trenes rosses. La tahitiana duia un mantell de Manila i tocava la guitarra. El fonògraf es moria de fàstic. I si, per descarregar-me la consciència, jo cercava en el cel la Creu del Sud, no trobava, entre les fumeroles baixes del navili sinó astres anònims, que lluien ferotgement entre tofes negres. Heus aquí el que són els viatges...

"Ho creia tot perdut. I un bon matí, canvi de vista. Una gran alenada fresca m'acollia en despertar. No era encara l'alisi. Era un senzill recó de brisa marina. La meva torpesa s'esvaí tot de sobte. Vaig eixir del meu marasme sense adonar-me'n. Erem a la vista de les primeres illes, ombres lleugeres que s'esllavissaven al ras de l'horitzó, vetes tènues d'una color tan pàlida que la ratxa més lleu amagava llur fugida. Algú digué: "Els cocoters!" Hom només veia la mar riçada com una escarola. Mai no l'havia imaginat tan bella: era florida per tots quatre costats amb raïms inflats de cúmulus de ventre blanc. I el seu matis! Blau lactescent. "Color de berille..." El mot és de ca'n Cook. Era això, era meravellosament això...

"...I per sentir-ho, amb mi, no hi havia, de tot el ramat de coberta, sinó aquella solterona americana endolada, de llarga cara d'índia que, com jo, anava a Tahití per primera vegada. La dona vibrava. M'agradaven els seus ulls enfonsats, illuminats a la Rio Jim. Plegava damunt del cos les seves llargues mans seques, unes mans d'home, d'ungles quadrades. Cada vegada que un peix

volador eixia de l'escuma, ella elevava l'ànima a Déu. *Gorgeous! Glorious! Gloriosa*, Déu sap com ho era per a mi, aquella jornada!

"...Inaugurava un món nou, un regne nou, una llum... La meva llum. La que jo havia pressentit i esperat... No sé si tu em pots comprendre. Una llum única al món, la que m'anava a fer viure. No és pas una llum de la terra. Hom només la troba allà. No brilla: ungeix com un oli les formes i les colors, la muntanya, la vela, el núvol i llurs grans cossos ambarins. No els illumina, els beatifica. No somriguis. Aquell dia, aquella llum tronava en el seu domini marí, aquell domini que esdevenia el meu..."

Aquest sobtat transport de lirisme no deixava de confondre'm. Feia anys que estava desvesat a aquesta mena de llenguatge i a les maneres grandiloqüents i una mica esbojarrades de Vasco. I pensant en el novici director de factoria que arribava, com ell deia, al seu domini, amb un cor tan consagrat a les quimeres, no m'havia sabut estar de somriure. Aviat, però, la penetradora xardor del seu accent i no sé quina mena de llússor fanatitzada del seu esguard em donaven com un penediment d'aquella involuntària i mediocre ironia. Ell continuava:

"Des d'aquell moment vaig cessar de viure entre els homes i d'ésser un passatger entre els passatgers. Fui sol—amb la solterona americana que em seguia com una ombra i era el meu tornaveu. Havíem d'arribar l'endemà passat. Dos dies d'espera inaudita, sobretot el darrer. Aquest me'l vaig passar gairebé sencer sota un tenderol encimbellat, mirant com el pal de proa—vermell i lluent, encara el veig—pujava i baixava, amb un moviment molt lent que seguia la pulsació de la mar, cuirassada sota l'alisi. El cel era un cel de gran festa. El timoner estava callat i guaitava més enllà que jo. Tot allò era real i més gran que qualsevol somni. A darrera hora de la tarda, només, quan una broma desencoratjadora començava a velar l'horitzó, l'home es girà cap a mi per avisar-me, amb un lleu parpelleig..."

"No tenia prou ulls per cercar. I de cop no vaig veure res. Després, al fons del fons, damunt d'un cel esdevingut cendrós, darrera un vel fangós vaig llucar, com darrera una pantalla, menys encara que una ombra, un vagorós contorn geperut, de serres confuses, una cima escapçada... una mena de corona elevada i trencada posada damunt la mar..."

"I a mesura que anava entrant en la meva visió dubtosa, el cor se m'oprimia fins a fer-me mal. De cop i volta fou una gran llàstima de mi mateix. Jo no havia imaginat pas aquest penediment. Era la fi del viatge; era l'arribada. Del fons del barco venien remors. Allò s'acabava. Ja no hi havia miratge: hi havia l'illa... Instintivament, vaig tancar els ulls.

"Quan els vaig tornar a obrir, era massa fosc. Ja no es veia..."

II

“No havia pas somniat. Però la nit s’havia clos tan de pressa damunt d’un horitzó tan buit, que durant les hores que seguiren vaig dubtar de què hi arribéssim mai. Era ben bé aquell vespre quan havia de tocar terra, per fi, mercès a la xalupa del pilot. El barco no havia d’amarrar sinó l’endemà al matí. Esperar una nit, m’era possible, per ventura?

”...Com et podré fer sentir allò que fou aquella nit? Caldrà dir-ho tot: aquells focs baixos que finalment aparegueren, dispersos en l’aigua com els suros d’una xarxa; l’enormitat de la muralla terrestre que hom sospitava al darrera, sense veure-la; aquells fanals vermells sospesos en el buit i que poc a poc s’havien afilerat. Dir-ho tot! Car a partir d’aquell instant, cada minut em portava, d’improvís, una nova onada d’emocions... Aquelles veus que corrien per la coberta: “el pas, el pas”; la marejada que blanquejava l’escull, movedís camí d’escuma en la nit, la seva efervescència i el seu perfum gaseós; i tot seguit, l’esllavissament sobre les aigües tranquil·les, les llums que giravoltaven tot ralentint i acompassades, la bravada llànguida que tot d’un cop em sobtà, feta de tots els perfums de la terra...

”S’arrossegaven, aquests perfums, damunt les aigües com damunt d’un jardí, sadolls de la tebior del dia. No fou sinó més tard quan vaig saber distingir algunes d’aquestes sentors de l’arribada. Inconegudes com m’eren, em feien rodar el cap, com el feien rodar a una dona que duïa un xal i que venia a estintolar la galta contra una barana, allà prop, per trobar-se’n més malalta. Era una insular, em penso. Jo veia lluir els seus ulls planyívols. Després tot aquest encís s’aturava brutalment amb el rodolar dels caprestants, amb la caiguda de cadenes i la irrupció, gairebé misteriosa, d’éssers parpellejants que emergien de la nit tots blancs, emmidonats. En el batibull, només vaig tenir temps de veure com apareixia, engalonat, un menut governador de rostre carmesí, amb un vestit que li venia balder, i com acollia cerimoniosament, a la claror, un gran pandora crioll que duïa arreaments d’argent. Jo només havia donat un salt a la xalupa.

”Fidel com una ombra, la meua vella amiga ja hi era. Un motor estossegador ens empenyé com en un somni cap a la vora. Ja no hi havia llums: dues o tres bombetes espaiades que esgrogueïen l’ombra del seu entorn i un fanal tot estrany la llum vermella del qual, massa gran i posada de través, es reflectia en l’aigua fins damunt del corall. Atracàrem allí mateix, prop d’un banc.

”Una mena de gemec, de plany animal ens acollí a la llinda d’un silenci de parc, entre els halos i les ombres flotants que ens enviaven els fullatges pesants. Allò feia olor de fossa oberta, d’herba després de pluja. El gemec s’elevava i es distendia. Hom no hauria sabut dir si la bèstia era agafada o ferida. Un murmu-

ri nasal, com una flauta que ofeguen, modulava molt baix un acompanyament. De sobte, un doble glapit de gat masqué es féu oir i semblà que dues ombres blanques s'aixecaven de terra. Damunt del banc, en la penombra, tres mariners dormien amb els ulls oberts. Les cames brunes de les noies ja havien desaparegut a la llum del fanal. Ja ni gairebé en romania un record de serpents negres desenroscaades damunt de llurs musselins, un record de rialles ronques i de braços groncoladors... Llur camí s'obria per nosaltres com una volta.

"Això era, una volta: una volta de branques damunt d'una avinguda humida que menava a l'inconegut. Tot era per descobrir. Teníem pressa i avançàvem com orbs als quals hom hagués promès la llum. L'avinguda no menava a res, a un petit monument rodó clos per una reixa rovellada, a d'altres avingudes més amples, dominades per arbres més alts que desprenien un silenci més sensible. Aleshores veiérem les cases.

"Les primeres eren il·luminades: hom hauria dit unes llinternes ajegudes damunt de la verdor. Les baranes de ferro de les galeries aturaven les llums difuses—rosades, grogués, ataronjades—que no passaven de la llinda de les habitacions obertes a la nit. Cambres buides, les parets de fusta pintada de les quals reflectien les llànties. A vegades, presa, per un instant, per una bufada d'aire, una cortina fluixa tornava a caure. En una cambra, en un silló de jonc un home vetllava, el tors nu, els lents damunt del nas, els braços i les cames penjants, llargs i peluts. Ens el miràvem molta estona. S'assemblava a En Frelon, a una aranya colossal.

"Ací i allà sons de caps de música, un desgranament de notes en sordina, guitarra o banjo, una melopea monocorda que trencava una tos. Aleshores veiérem per les galeries unes formes ajaçades que semblaven ésser amortallades. Per una altre costat una silueta furtiva corria per un marge, creuava un jardí, s'enfilava per unes grades i es perdia; hom només en veia un pany de roba blanca i una cabellera. Pertot la mateixa llei inexorable de misteri i aquells ulls que hom sentia oberts en la negror. Les mateixes masses de verdor tenien ulls, ulls estelats, tots blancs, que florien corolles planes. Llur sentor era massa forta i calia aturar-se. Aleshores l'esguard anava a perdre's pels arbres..."

A mesura que Vasco s'exaltava, absent de si mateix, jo m'astorava de veure com es transformava. Era un altre home, el que jo escoltava, un altre home exaltat per una passió que no m'era donat comprendre, com si fos una febre que allà li haguessin encomanat. Ell s'hi abandonava amb delit, i les imatges que evocava per ell sol l'empenyien, plenes encara, a desgrat de la distància i dels anys, d'aquella hora que havia hagut d'ésser punyent per ell com un primer reconte amb l'amor.

"Els arbres... Vosaltres no sabeu què cosa són els arbres. Aquells formaven una nau pesanta, carregada de pluja, de nit, d'eternitat, que tornava les seves humitats a la terra. Eren la puixança dominadora, el regne que cobria aquelles febles gàbies i aquells éssers noctàmbuls que estosesgaven i escopien i llurs mú-

siques taciturnes. En la gran massa, hom veia fulles que ondulaven com mans i fruites que penjaven com llunes. Jo en vaig sentir caure prop meu. El que vaig collir, esberlat i llefiscós, tenia la forma d'un cor. Hi vaig clavar caixalada. La polpa era aspra, la fibra dolça, amb una forta olor de terebinte. *Mango* digué la veu americana. Em recordo de la poca sonoritat d'aquella veu.

"...I em recordo que en el mateix instant es produí un sobtat aleteig a dalt de tot, un xivarri d'ales i de crits que escaltà com si cada fulla hagués estat el deliri d'un ocell de metall. I després d'un cop sec, es produí, més brutal encara, un silenci més pesant que el d'abans. Com me'n recordo!

"...I d'unes altes façanes amb columnes, que, l'endemà, havien d'ésser les d'un Palau de Justícia arnat i d'un Tívoli inservible. La fosca ennoblia aquells edificis tronats i tancats, la precaritat de llurs pilastres ruïnoses. D'altres tenien en les tenebres vegetals aquest aire de casa abandonada que confessava, més i tot que llurs façanes: Tresor, Duana, Marina, el fracàs i la condemna del destí. Les portes eren segellades per les molses i les persianes, els finestrons, queien. Hom hauria dit la temptativa deixada córrer d'un altre segle... Papeete! Ja hi queia... Papeete! "Una ciutat, amic, tota una ciutat!..." I era allà on jo anava a viure.

"Prop de la porta d'un jardí hi havia una soca gegantina que encerclava una escala giravoltant que donava a una plataforma amb bancs de guingueta i més lluny, al capdavant d'una avinguda, en uns fullatges plens de mosquits, una llarga sala baixa amb llànties ornades de musselines que illuminaven unes rengleres de taules buides. Al fons, prop d'un piano tancat, només hi havia un home amb una cara hepàtica i mig dormida que semblava baldera pels seus vestits blancs. Damunt la porta, un rètol de fusta acabava aquella desolació. Hom hi llegia: Cercle colonial..."

Havia d'anar a viure allà! En arribar-hi no s'ho podia creure. Amb una mica més se n'hauria rigut. La seva companya havia eixit aleshores del seu silenci. "Potser és per aquí la vostra casa?" S'havia enfonsat al través de brancatges que la nit feia més densos cercant on podia ésser la seva casa. Però només trobava cabanes ruïnoses. Una d'elles era tancada i tenia mates fins als graons de l'escala podrida. És cert que una palma, que s'inclinava damunt la teulada, li donava una ombra arcàdica... La ventura continuava menant-lo.

Tot amb tot, amagada al fons del seu ésser, la seva inquietud vetllava. A batzegades, li feia present les històries d'En Tolmer i d'En Frelon, les xerrameques sobre aquesta febre del corall que corseca els blancs i les converses de coberta sobre els "canacats". Percebia obscurament al seu entorn un avís fúnebre. Mentre caminava sota la pàlida electricitat que es perdia de branca en branca, la part ansiosa d'ell mateix, sempre a l'aguait, escrutava allò que els seus ulls no distingien: la desagregació lenta i contínua que minava l'invisible, la puixança de corrupció i d'esmicolament d'aquella terra càlida, la dissolvent torpesa d'aquells perfums barrejats a la del murmurí marí. Oïa que els altres deien, si fa o no fa: Que és humit, tot això! Mentre el sòl no estigui podrit!..." En dir això, aques-

ta angoixa solia significar una altra cosa. Una altra cosa, ell ho sabia bé prou, car aquesta opressió informulable i familiar no era sinó el revers, el pol d'ombra, la meitat trista d'aquella exaltació inefable que l'estenallava, d'aquella aspiració del tot el seu ésser devés la dominació, la prometença d'anorreament d'aquelles forces triomfants que exaltava la nit tropical—abraçada de les arrels, son de la mar, corba de les palmeres...

Aquella nit singular, com l'obsessionava encara! Jo ja ni somniava en pendre-m'ho amb ironia. Fos la que fos la seva èmfasi—si puc anomenar èmfasi aquella magnificació del sentiment massa fort que l'oprimia—hi havia en les seves paraules i en llur entonació un accent d'humanitat que les tornava verament indiscutibles. Jo, tanmateix, no en copsava encara tot el sentit, més atent com estava, en aquells instants i en el recolliment de la vetlla, a llur abundor sonora que a llur ressonància en mi mateix. La flama de les espelmes s'elevava alta i dreta davant de la finestra oberta. El seu esguard s'hi fixava i només hi veia records.

“...Les palmeres! De la carretera que havíem seguit fins a les últimes llums en queien feixos enormes. I allà on la nit era més pura hom veia escalonar-se damunt d'uns pendissos llurs grups descabellats. Hom les oïa murmurar. Al darrera, hi havia l'enorme paret que ara veiem, molt alta, acabar-se. Ens en arribava una frescor. I un saltironeig de font, molt a la vora nostre. En l'aire no hi havia aleshores sinó una prometença, la d'una ventura incommensurable. Jo en desbordava i això, sens dubte, se'm devia conèixer. La meva amiga coneixia els gestos que calen a les felicitats massa grans. Amb els seus dits masculins m'anyagava l'espatlla com hom consola un infant.

“...Curiós company per a descobrir una illa, aquella solterona ja entrada en anys, de cara balba, amb un vestit de “tussor” passat, amb mànegues de puntes, i una ombrella xinesa que arrossegà tota la nit plegada, com una vareta màgica. Algunes vegades hi he tornat a pensar. Jo no sabia res o gairebé res d'aquella estrangera, tret de què havia viscut, en altre temps, i durant anys sencers, a les Índies. Jo era per ella l'home que als vint-i-quatre anys anava a establir-se a les illes d'Oceania sense esperança de retorn i sense preocupar-se de prosperar-hi; jo li havia fet quelques confidències d'aquest gènere. La dona no em deixava i em seguia les petjades com si jo hagués de menar-la a algun paradís desconegut. Sota el seu pit pla hi havia de bategar un cor estrafolari. Ella m'envejava. em planyia, endavinava potser. I el bé que em feia, aquell testimoni clarivident, aquella ombra silentament inclinada vers a mi!

MARC CHADOURNE

A. MASERAS
trad.

(Segueix)

EL NOSTRE CARNET

LA major part dels periodistes abunden en acudits a propòsit de les errades d'impremta—les temibles errades que no tenen sentit i les molt més temibles errades que tenen sentit. Perquè només aquelles que són raonables, poden ésser realment fatals. Si un caixista altera “Ell i Cloe s'acomiadaren besant-se” i ho presenta com “Ell i Cloe s'acomiadaren resant-se”, no en resultarà res de pitjor que una lleugera mistificació, una mena de boira delicada dintre la qual les figures dels dos amants s'anirien esfumant. Però si el caixista pren la frase “Ell i Cloe s'acomiadaren besant-se” i en fa “Ell i Cloe s'acomiadaren pegant-se”, una nota distintament diferent seria donada en tota la novella; el lector hi veurà un matis de significació definit però divers; i, un tanmateix, que la seva experiència de les relacions dels sexes pot fer-li acceptar com intel·ligible i intencionat. El lector s'ho pot mirar com merament un tast del nou mètode realista; lleugerament encarcerat; una mica neo-primitiu; però evidentment una autèntica *tranche de la vie*. Però l'original escriptor romàntic que realment volia que Cloe fos besada i no batuda, es sentirà distintament vexat.

Tot això és prou clar; però hi ha una deducció d'això que no és tan clara, o almenys no és tan observada. És que la pitjor mena d'errades són aquelles que no són errades, sinó correcció d'errades. Els pitjors disgustos vénen de la correcció i no de la descurança. Jo he tingut en la meua pròpia experiència gran nombre d'accidents ordinaris, i n'he tret un bon xic de diversió. Jo m'he heferit a un digne ministre noconformista com a un “distingit corresponent” i he trobat la frase impresa com “un distingit co-responent”¹. Me les he hagut d'haver amb caixistes que invariablement posaven “còmic” quan jo escrivia “còsmic”; i recordo una discussió en què el moviment d'una ploma, descrita com una cimera, fou confós amb el moviment d'una civera. Però això eren merament errors degudes, en el cas pitjor, a

¹ Còmplice del demandat en una qüestió de divorei.

descurança, i en el millor, a un maliciós humor. El perill real apareix quan ens les havem, no amb descurança i humor, sinó amb preocupació i manca d'humor. El moment terrible és quan l'intelligent intèrpret decideix que la frase tal com va no té sentit i procedeix a donar-n'hi. Joestic en aquests moments tambalejant-me sota un cop d'aquests. Jo vaig escriure en una història de magazine una frase descriptiva de l'heroi que deia: "Parlava molt d'ell mateix perquè no era un egoista". Jo ho trobo convertit damunt la pàgina impresa en la forma esmenada i innocent: "Parlava molt d'ell mateix perquè era un egoista".

* * *

Per l'obscur escriptor posat en darrer terme, que merament escriu la història, hi ha una diferència. Però jo no suposo que fes molta diferència per al lector de la història, si és que hi ha hagut mai un lector de la història. De tota manera, en alguna etapa del llarg procés mecànic de copiar i imprimir i corregir proves, etc., hi ha d'haver hagut, jo presumeixo, un greu i curós personatge que ha pensat que era evidentment una errada dir que un home que parlava d'ell mateix no era un egoista. Ell, per tant, féu la correcció raonable i natural i digué que era un egoista. Com això és, per tota la fondària de l'infern, la cosa més horrible i infernal que pot ésser un ésser humà, fa una petita diferència a la història considerada com una història. Però es suposà evidentment que millorava el sentit considerat com el sentit.

Ara, per extraordinari que sembli, jo tinc la impressió que la meva frase original era del tot raonable. És la meva experiència que l'egoista, o almenys, la realment perversa i verinosa mena d'egoista, no es fa remarcar per parlar molt d'ell mateix; o, en realitat, per parlar gaire gens. Els pitjors exemplars del tipus egoista són silencis i cautes, i esperen fins que poden dir quelcom que (com ells pensen i altres poden pensar) ningú podia haver dit sinó ells. Però quan es deixen anar parlant, no és, en l'ordinari sentit, d'ells mateixos. És molt més probable que parlin d'un gran nombre de coses diferents per a demostrar com són de sàviament i vastament cultes. Sobretot el veritable egoista es pot descobrir generalment per aquesta marca diabòlica: que no solament està disposat a parlar de qualsevol tema, sinó des de qualsevulla posició respecte a qualsevol tema. Està disposat a parlar com un turc per demostrar que ha viatjat per Turquia; està disposat a parlar com un budista per a demostrar que ha estudiat el Budisme.

Però no s'oblidarà d'ell mateix en lluitar en pro dels turcs; no es sacrificarà al Budisme com un cristià que es sacrifica a la cristiandat. En tots els seus variats viatges ha descobert tota mena de meravelles excepte la cosa més meravellosa—quelcom més gran que ell mateix.

* * *

Ara, els homes senzills i sincers, per molt que pugui semblar que parlen d'ells mateixos, gairebé sempre usen les seves pròpies experiències per il·lustrar quelcom més gran i millor. Homes així eren Johnson i Macaulay; homes així són en el nostre temps Mr. Belloc o Mr. Bernard Shaw. I la prova d'ells és que, per combatus i paradoxals que puguin semblar, mai no els podem imaginar prenent seriosament el partit oposat al seu. No podem imaginar Johnson esforçant-se realment per convèncer els seus amics que els Whigs tenien raó; o Macaulay esforçant-se realment per convèncer els seus amics que els Whigs no tenien raó. No ens podem imaginar Mr. Belloc usant les seves pròpies experiències per desacreditar el Catolicisme, o Mr. Shaw usant les seves per desacreditar el Socialisme. Ells són ben capaços de gaudir les experiències, i gaudir el divertiment i la glòria de narrar les experiències; però hi ha sempre quelcom darrera les experiències. Ara, per l'egoista, tot el plaer està en les experiències, perquè són experiències egoistes. Però, en tots els casos subtils i profundament arrelats, com més les gaudeix com a experiències egoistes, menys probable és que les narri merament d'una manera egoista. Li interessen massa les impressions que està creant; ell no vol ésser recordat, com ho és el dogmàtic, com l'home que parlava cridant o l'home que parlava tota l'estona. Aquesta mena d'error només pot ésser feta per una persona que encara conservi un bon tros d'inconsciència. I el cas és que l'egoista no conserva res més que consciència d'ell mateix. Nosaltres diem per reptar al dogmàtic barroer i cridaner: "Vos oblideu vós mateix". Aquest reny és el suprem compliment.

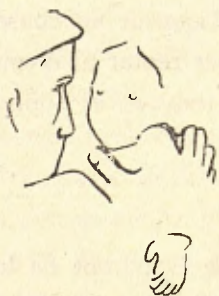
* * *

És reconegut que l'egoisme és parent de la histèria, i no és pas menys histèric perquè sigui tranquil i dignitós o palesament contingut. Es troba molt a prop d'aquell misteri de manca de raó i de veritat que els antics místics potser simplificaven massa en llurs històries de diabolisme, però

que els psicòlegs moderns no comprendran mai plenament fins que tinguin en compte aquell vell misticisme. En llenguatge popular, hi ha en un home així quelcom d'un orat; d'un quiet i inofensiu orat. I, com s'ha dit tan sovint de l'orat, pot ésser molt astut. Pot provar maneres curiosament tortuoses de recalcar el se ujo; no generalment la manera clara i cordial que consisteix a parlar d'un mateix. És tan probable que atregui l'atenció dels altres envers ell no parlant com parlant d'ell mateix. Té una tirada a les negacions absolutes, generalment sense donar-ne cap raó; perquè la negació és més un esdeveniment, si la raó és un misteri. L'altre tipus, l'enraonador i discutidor, segurament donarà la raó de la negació; perquè per l'home combatiu i controversial, la raó és més important que la negació. Tot això havia d'haver estat observat per molta gent molt abans que ho observés jo; i tot això jo ho donava per concedit com a intel·ligible i fins interessant en la frase que jo posava en la història; que l'home "parlava d'ell mateix perquè no era un egoista". Però seria bastant embarbustidor haver d'explicar tot això a un caixista o corrector de proves, per tal de persuadir-lo a imprimir allò que havia estat escrit perquè s'imprimís. Fins en aquest lloc, cal una mica de temps per a explicar-ho; i jo preferixo aquestes veritats senzilles en una forma més breu, fins encara que hi hagi algú que no pugui veure una veritat senzilla sense anomenar-la una paradoxa.

G. K. CHESTERTON

(Traducció autoritzada per l'autor
i la revista *Illustrated London News*.)

F. DOMINGO

BUTLLETINS DEL TEMPS

I

SE n'és anat Ramon de Basterra, un dels poetes castellans nous de més colpidor daler. La seva deixa fa aquest ressò de no deixar-nos mai:

Algo inmenso que fluye, nos conduce,
incorpóreos, sin son, por cuento luce
y, en el caudal de paz, mi alma se abreva.

Cae un fruto de un árbol, pasa un ave,
¡volátil corazón, el aura es suave!
Esfuerzo, ¿a dónde vas, si Dios nos lleva?

Es vingut de terres de llevant, ric de concreció pairal i renovador del castellà poètic amb l'economia expressiva del Català de naixença, un poeta nou, el qual respon a les preguntes de Basterra i oposa a les inquietuds llisquents la certesa de la benestança geomètrica:

De las rutas de sol
Yo quiero la más limpia.
... ..
Plenitud formal. Se advierte
la materia definida.
... ..
Trazo limpio de luz, determinada.

El senyor Juan Lacomba, amb el seu primer llibre Carácter, ens torna l'adéu de Ramon de Basterra amb aquesta sanitosa respiració d'arribada:

...cielos amplios de ventura
sobre sutil detalle definidos.
Y el gozo más cordial en línea pura
marca días de júbilo encendidos.

II

El pas de l'Album de Barcelona a la vista a la guia espiritual Barcelona, cor de Catalunya, de Lluís Capdevila, és el mateix que cal fer de les biografies de Diccionari enciclopèdic a les vides imatjades com és ara la del poeta Toulet, púdiques per senyoria, riques d'atzar i airejades d'ocis d'ales.

L'obra de Capdevila és d'una qualitat lleugera sense decantar-se a la banalitat. La gràcia no es perd mai en mots d'enginy, ni l'elogiosa complaença no estalvia les necessàries reserves ni exagera les llums de la bellesa, camí dels rètols de la propaganda turística.

Les dades espirituals que recull no demanen mai el document fotogràfic, ni s'avergonyeixen d'un cert desplaçament d'actualitat amb suggerències vuitcentistes. Diríem que un escamot d'homes de lletres faria bon paper restaurant el joc de les cues de paraules, plaent als nostres avis, per algun dels indrets de la Barcelona de Lluís Capdevila.

No manca, però, a l'autor el coneixement de l'humor que ara s'estila. Si li demanàvem l'esquema d'una Barcelona asèptica, segurament sabia dibuixar-lo. I gairebé podem assegurar que no cauria en l'exageració de planejar-nos una ciutat anestessada ni descriure'ns una ciutat vista de fora estant, o després, tal com fan alguns autors amb les vides dels homes, creguts d'assòlir la simplicitat.

Fou moda del segle dinovè de definir l'home com un paquet de carn que embolcalla un tub digestiu. És moda d'última hora presentar la figura de l'home com un palau industrial amb múltiples compartiments de producció. Entre ambdues modes s'afanyen alguns novelladors a la manera russa, i alguns informadors, amb intent de desmentir els russos, a la manera de Maryse Choisy (diletantisme d'escàndol sota un pseudònim).

Nosaltres donem a la vida de l'home i a la vida de la ciutat un sentit més propici a la reverencialitat.

I assegurariem també que aquest sentit no és lluny de la intenció del senyor Lluís Capdevila.

III

Comença de definir-se l'estil personal de Millàs-Raurell per la vivacitat amb què els anys madurs voldrien contemplar el passat. Com el que diu Charlie Chaplin en escriure els seus viatges i en parlar dels indrets londinencs de la seva joventut:

"Jo sóc de ple al centre de la meua joventut i, tanmateix, fora d'ella de certa manera com si la contemplés a través d'un vidre. La veig amb ma netedat perfecta, però quan amb la mà la vull abastar no hi ha res, res sinó el vidre posat pels anys després de la meua partida."

J. M. LÓPEZ-PICÓ

VARIA

DEL SOBRRERREALISME ⁽¹⁾

PENDRE la religió, almenys al començament, com sinònim de culte de la vida interior.

Llegeixo en aquest moment *Poisson soluble*, de Breton, narració de somnis, però sobretot manifestació d'un amor immoderat del meravellós, del misteri, de la vida abscondida, de les deus pregones i desconegudes de l'ésser.

Tal és, per a mi, la comunió: un recurs contra totes les temptacions de la facilitat, contra la invitació del món exterior, una incessant apellació a inclinar-me exclusivament vers el fons de mi mateix. El catolicisme és superior al sobre-realisme en allò que no nega, com aquest, la realitat exterior, sinó que la subordina. I com la negariem, si no és per una mutilació injustificada? Sapiguem només que la realitat exterior no ens és altra cosa que el lloc geomètric dels cosos, l'obstacle que hem de vèncer, la temptació que hem de reconèixer i de superar. Com és que els sobrerealistes no comprenen el parallelisme de llurs inquietuds i de la religió?

Aquest món és un reflex de l'altre: com podrà hom recolzar-se en ell? Pascal (amb un Pascal n'hi ha prou), sentint que la vida de la raó era limitada i que no satisfieia el seu ésser en tota la seva plenitud, cercà la satisfacció de les necessitats del seu cor. Estimar un sol ésser és indigne de l'infinit d'amor que hom porta en si mateix. Quedava el creure en Déu. Però com que Pascal era essencialment raonable i lògic, es veié obligat a donar a les tries que feia el seu cor unes bases lògiques, uns testimonis sòlids, és a dir, exteriors, el testimoni dels miracles, de la història, proves en fi. I tremolava de sentir que fossin fràgils. Tota la seva desesperació vingué de la intuïció d'un món que sobrepassava la raó i de la incapacitat d'entrar-hi sense anar acompanyat de la seva raó. Aquesta experiència és definitiva i suficient.

L'erro capital dels sobrerealistes és de creure en l'existència del món del

¹ Traduïm aquestes pàgines, extretes del llibre de René Schwob *Mai, Juif; livre posthume*, diari místic d'una conversió. Aquestes pàgines que assenyalen una de les primeres etapes d'aquesta conversió només són el començament d'un estudi sobre el Sobre-realisme. El llibre s'ha de publicar dins la col·lecció "Le Roseau d'Or", de la Llibreria Plon, de París.

somni. No és pas un món del somni el que portem en nosaltres. És un món del cor. Els nostres somnis són encara una forma inferior de la nostra necessitat de fugir de nosaltres mateixos. La majoria de les vegades els nostres somnis només són els símbols dels nostres pensaments o dels esdeveniments de quan estem desperts.

En puc donar una prova després d'haver somniat una escena violent en una mena de tramvia subterrani, on em vaig veure escomès pel conductor perquè en lloc d'anar a menjar al vagó-restaurant on, a tal hora, m'havia de trobar, havia romàs en un altre cotxe a escriure. El conductor es precipità damunt meu per pendre'm tots els papers que d'aquella faisó havia assenyalat a la seva atenció. "Està prohibit de pendre cap nota, de treballar durant les hores dels àpats, de portar papers." Hom estava obligat d'anar al restaurant, encara que fos gratuït.

És evident que aquest somni era el símbol de la prohibició que m'havia fet el metge (per mitjà d'una lletra a la qual he respost precisament ahir) de treballar durant els primers temps d'aquesta convalescència.

No existeix, com ho creu Breton, el somni. El que hi ha són somnis; els quals no són més que els nostres pensaments de quan estem desperts, disfressats d'imatges simbòliques. Llur únic element comú és una absència: l'absència de tot lligam lògic. Però existeix tot un món interior i aquestes imatges en són quelcom com la superfície. Hi ha una vida profunda, una vida en Déu que només s'assoleix a costes de l'altra.

Breton esmenta una observació molt justa de Reverdy sobre la naixença de les imatges. Una imatge no és una comparació: és l'apropament de dues idees més o menys distants. Per tant, no es tracta pas, per a fer néixer imatges, de reduir l'estil tot suprimint el major nombre possible d'intermediaris. Cal que aquestes imatges es formin per elles mateixes, fora del control de la raó, en la pura llibertat de la imaginació. I com més distants seran les realitats apropades, més justa serà la imatge. Això, no és per ventura el que en tot temps ha estat anomenat inspiració, més la negació d'un element racional que, sempre, fou jutjat necessari per la comunicació amb els altres, per a fer possible una "publicació" que sense aquest element, ni seria possible ni tindria raó d'ésser?

En d'altres termes: el somni, la imatge pura, són d'un ús versemblantment molt limitat, potser exclusivament de llur creador. La vida en Déu és, pel contrari, un fons comú.

Em pregunto si aquí no es tracta molt més d'un sub-domini de la raó que d'una sorprenent fixació de somnis, car les frases que hom utilitza són construïdes segons les regles de la gramàtica habitual, amb un subjecte, un verb i complement.

Si verament hi ha al fons de nosaltres un reialme d'imatges pures, sense cap relació amb l'ordre del món, com serà mai possible d'expressar-les per mitjà del llenguatge de les coses visibles? Ara caldria inventar la llengua absoluta del somni i potser dotada d'una nova lògica. Això si no és sostreta a tota lò-

gica, en qual cas no sols caldria arribar-la a expressar, sinó trobar gent que us escoltin mentre dormiu. Quanta de raó tenia jo de qualificar el dadaisme, en la seva naixença, de romanticisme exasperat. A partir del moment en què volen comunicar-se, els sobrealistes es contradiuen, es destrueixen. En lloc de publicar, més aviat haurien de dedicar-se a dormir. Per tant, per voltes que doni, només trobo en la religió la possibilitat de comunicar activament amb el misteri. Als poetes toca ara d'intentar una poesia més depresa de la lògica d'allò que la poesia sol ésser-ho, però si no expressa Déu, ben precària serà la seva raó d'existir. Expressar l'absurditat personal per ella mateixa, només interessa a aquell que l'expressa. El què importa és expressar, per a fer-lo adorar, el misteri sobrenatural—professis amb imatges de foc—apocalipsi de fi de món. El meravellós només és tolerable quan no és un joc purament gratuït; sinó, és debades també—per les mateixes raons que les novel·les i les obres teatrals—que pintin els accidents de l'existència en la qual cosa els sobrealistes no troben cap interès, amb tota la raó. No és pas expressant els propis somnis que hom posarà remei a la poca universalitat de la literatura. És substituïnt resoltament la necessitat de comunicació a la necessitat de distingir-se.

Breton es queixa de la pobresa de les novel·les. No és admirable que, en els seus poemes, els mots resultin tan exclusivament de la tria que en fa l'autor (què importa si aquesta tria és inconscient?) que en lloc dels que ell ha escollit hom n'hi podria posar d'altres amb la mateixa propietat? Res no prova que només sigui apropiat el mot escollit per l'inconscient. Per tant, no és pas el sobrealisme allò que ens lliurarà de l'arbitrari dels novel·listes corrents. És necessària una transfiguració de la vida, la transposició dels fets reals de la consciència o del món en el domini del pensament pur o en un altre? Més aviat cal un art capaç de descriure una mena de geometria sobrenatural de les aventures de l'esperit. Cal també una gran rigor d'observació i d'anàlisi i una gran habilitat per desxifrar-ne la raó. Sense la quarta dimensió que és el lirisme metafísic, la confessió d'un pla amagat, la reconeixença d'intencions sobrenaturals (Fatalitat, Déu, Inconscient), res no té substància.

Cal fer sentir de nou la mà de Déu, fer evolucionar els esdeveniments segons el pla invisible i misteriós que estableix llur unitat, que els junta i els fa avançar com les formes variades d'un paisatge la beutat del qual es forma mercès a la puresa de l'aire on la llum es mou i on evoluen aquelles formes.

Si, per això un paisatge de muntanyes només és bell vist de dalt, quan totes les seves parts s'animent per la gràcia del moviment amb el qual desapareix llur immobilitat i que les arrossega totes com l'aigua devés la mar i la mar dintre la mar devés llur fi comuna, en el ritme de la llum darrera la qual s'amaga l'amenaça nocturna, amenaça, però, sempre sospesa—invisiblement present o misteriosament encarnada—de llur comuna destrucció. És per aquest moviment de la llum que banya totes les formes, que el pla diví es revela en un paisatge de muntanyes, com existeix immediatament en l'aigua que corre, en la mar que es mou, i per la voluntat (que sempre tendeix vers la seva finalitat) de l'esperit

creador en les frases d'un llibre, en les colors d'un quadro, en els volums d'una arquitectura i en les notes d'una simfonia. Cal que la finalitat, a la qual vindran a raure tots els elements d'un conjunt, sigui a la vegada desconeguda i ja presentida, que totes les seves parts hi tendeixin amb un ritme que cap obstacle no pugui aturar. La puixança irresistible d'aquesta força única que arrossega tots els elements del món, vetaquí Déu, i cap força no li és comparable per a donar a una obra la seva vivent grandesa. La invisibilitat d'aquesta força, a la qual tot es sotmet, troba la seva imatge més apropiada en la puixança d'un torrent. És només aquesta força allò que constitueix el secret de la beutat, sigui allà on sigui, i els esperits més puixants s'han esforçat sempre a fer-la obra en les seves obres. No hi ha cap obra gran que no comporti aquesta part d'acció única i secreta: "Sou un Déu amagat". Només hi ha bellesa per la revelació del moviment irresistible que mena les coses vers la seva fi. Per tant, només hi ha art finalista. Tal és la bellesa dionisiaca. Potser la beutat anomenada clàssica no és sinó l'expressió d'aquesta força aturada per un instant i que es contempla en el seu equilibri precari.

RENÉ SCHWOB

LLUIS MERCADER

S. D. C.
SERVEI DE DIFUSIO
CULTURAL

W. B. C. 10
BUREAU OF BUREAU
10-10-10

SERVEI DE DIFUSIÓ CULTURAL

COMITE DIRECTIU:

J. BATISTA I ROCA

L. NICOLAU D'OLWER

CARLES CAPDEVILA

F. VALLS I TABERNER

JOSEP M. JUNOY

JOAQUIM XIRAU

SECRETARIAT GENERAL: ALFONS MASERAS

CADA dia més la nostra cultura, des dels centres on s'elabora, va estenent-se per totes les ciutats i viles de la nostra terra. Aquesta difusió cultural augmenta contínuament en extensió, però no arriba encara al grau que desitjaríem. Ultra no referir-se més que a certes matèries, aquesta difusió és també desigual en la seva distribució geogràfica i, en els llocs on se troba, no assoleix encara suficient intensitat.

Això no constringent, cal reconèixer que en aquests últims temps hem guanyat molt de terreny. Anys enrera hom parlava dels solitaris, persones isolades que eren les úniques d'una població a preocupar-se dels problemes de l'esperit. Avui, en canvi, en moltes poblacions els antics solitaris han estat substituïts per nuclis d'homes d'esperit despert i inquiet que amb constància i entusiasme treballen per a enriquir el patrimoni intel·lectual de llurs conciutadans.

Aquesta tasca generosa es desenrotlla en mig de greus dificultats. Ningú millor que les persones que constitueixen aquests nuclis, saben la quantitat d'esforços, de lluites i d'energies que cal per dur-la a terme. A vegades llurs esforços són isolats, sense un contacte directe i personal amb els centres i els capdavaners del nostre art, la nostra literatura o la nostra

cultura en general. Altres vegades manca en els nuclis d'algunes poblacions una bona orientació en llur campanya de difusió cultural. En moltes ocasions la millor bona voluntat no rendeix tant com podria per manca de mitjans, de coneixences i de relacions personals, etc. Falla greu és, també, que tots aquests nuclis actuen dispersos, allunyats els uns dels altres, i sense que així l'obra d'un pugui servir d'exemple o d'estímul als altres.

LA NOVA REVISTA volgué ja subvenir a alguns aspectes d'aquesta obra col·lectiva amb el projecte de les exposicions circulants que havia de permetre als nuclis forans d'admirar les millors obres d'art que durant l'any haguessin figurat en les exposicions celebrades a Barcelona.

Es tracta ara d'ampliar el primitiu projecte referent a les exposicions d'art i estendre'l a tots els diferents aspectes culturals i educatius. Aquest és l'abast del nou SERVEI DE DIFUSIÓ CULTURAL que LA NOVA REVISTA posa a disposició de totes aquelles persones o entitats que en tots els indrets de la nostra terra treballen per expandir la cultura.

El S. D. C. no farà més, doncs, que facilitar, per tots els mitjans de què disposi, l'obra cultural i educativa dels nuclis forans que s'hi adhereixin d'acord amb les seves Bases. La seva gran tasca ha d'ésser d'acoblar esforços per a aquesta empresa de millorament de la nostra gent. Posarà en contacte amb la vida real de les comarques els homes que en tots els camps treballen per al progrés de la nostra cultura. Facilitarà als nuclis comarcals la coneixença personal dels nuclis ciutadans i de les altres comarques. Reprenent el primitiu projecte organitzarà exposicions d'art que circulin per les diferents ciutats, o viles que les sollicitin i complementarà aquesta obra amb la de les llibreries ambulants, que permetran a les persones estudioses d'arreu del nostre país de conèixer i adquirir les obres cabdals de la literatura nostra i de les estrangeres. D'acord amb les entitats foranes o de les barriades de Barcelona que ho desitgin, prepararà plans de conferències sobre els diferents coneixements humans, literaris, científics, professionals, etc., i gestionarà de persones competents que vulguin desenrotllar-los. Indicarà, així mateix, els mitjans per a col·laborar en l'obra de l'educació moral i la formació del caràcter del nostre poble. I procurarà, finalment, esta-

blir entre els diferents nuclis comarcals un intercanvi d'iniciatives i dels resultats obtinguts amb llur actuació.

En resum, el S. D. C. intentarà ésser com un secretariat tècnic que faciliti l'obra cultural dels nuclis forans adherits, oferint-los mitjans i proposant-los orientacions quan calgui. La seva missió serà, doncs, dur a terme una àmplia tasca cultural i educativa.

La seva activitat s'estendrà, doncs, a tots els camps de la cultura i de l'educació, però hi ha tres sectors ben definits que la solliciten especialment. Serà el primer de procurar l'augment dels coneixements i l'afinament de la sensibilitat del nostre poble. Per aconseguir-ho, organitzarà exposicions d'art, llibreries ambulants, concerts i conferències sobre temes de tots els rams del saber humà, sense oblidar els coneixements professionals adequats a les necessitats de cada població o comarca.

El S. D. C. atindrà també la higiene social i l'educació física de la nostra gent, en especial de la joventut. Divulgarà nocions d'higiene i profilaxi per a combatre certes malalties que tenint una transcendència social poden contribuir a la decadència d'un poble. Caldrà preocupar-se de la baixa de natalitat, de la mortalitat infantil i de l'excessiva morbiditat, atribuïble a la manca d'higiene. Fer ciutadans sans i forts és augmentar el rendiment de llurs facultats i donar-los una base per a llur felicitat.

L'obra cultural ha d'ésser complementada amb una acció intensa per a l'educació moral del nostre poble. El nostre ideal en aquest aspecte és que els nostres conciutadans no siguin exclusivament gent culta, sinó abans que tot homes de dignitat i de caràcter. La valor d'un poble és funció de la dels seus ciutadans, i els pobles petits, mancats d'una gran extensió geogràfica o de grans reserves demogràfiques, han de cercar llur força i llur mateixa raó d'ésser en la triada qualitat dels homes que els componen.

La nostra aspiració és de col·laborar en una obra de civilització del nostre poble, procurant el perfeccionament i el benestar del major nombre possible de ciutadans.

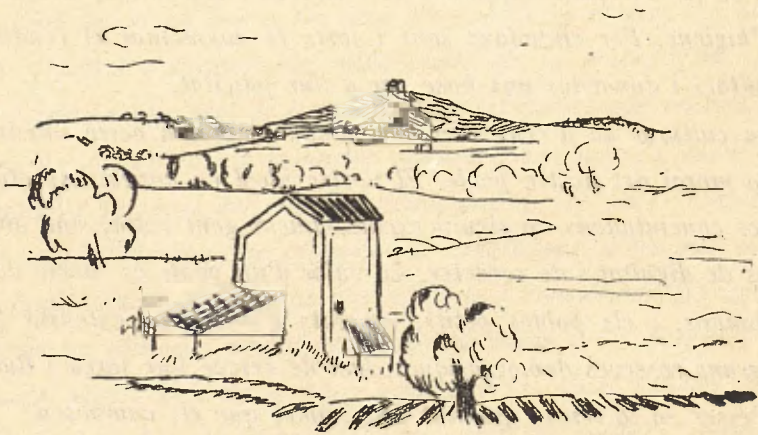
Ha d'ésser aquesta una obra col·lectiva que agermani a tots els que en sentin la necessitat i en comprenguin l'eficàcia, sigui quina sigui llur ma-

nera de pensar en altres qüestions. En un poble d'activitats tan disperses com el nostre, creiem que una obra colectiva semblant pot donar un bell exemple de cooperació i solidaritat.

D'una manera especial ens adrecem a la premsa comarcal, a les entitats de tota mena, des de les professionals, com els Sindicats agrícoles, a les culturals, com els Ateneus i Orfeons, i no oblidem pas els nuclis de treballadors isolats. A tots els expressem el nostre desig de col·laborar en llur tasca benemèrita, de la manera que creguin més pràctica i tinguin a bé comunicar-nos.

* * *

Adreceu les vostres adhesions i correspondència al SERVEI DE DIFUSIÓ CULTURAL, LA NOVA REVISTA, Portaferrissa, 26, Barcelona.

LLUIS MERCADER

LES
NOSTRES
EDICIONS

COL·LECCIÓ DE CONTES I NOVEL·LES

DIRECTOR: JOSEP M. CAPDEVILA

ENTRE FLAMES, del gran Joaquim Ruyra, obté un franc èxit de venda. El nostre públic li fa tots els honors. La seva publicació pot qualificar-se, doncs, de veritable esdeveniment literari.

Els amadors de la nostra llengua tenen a Ruyra per un mestre i per un màgic—segons parer de Josep Carner—. Passen els anys i cada dia la seva obra és més fresca i saborosa. ENTRE FLAMES, que s'edita a honor seva, i a benefici exclusiu seu, conté els capítols següents:

“El foc de Montnegre de la Selva; La selva morta; Germanor catalana—Proses narratives: Les coses benignes; La tragicomèdia de la Miquela; Els vint corders de Blanes; El frare escalfallits—Proses diverses: Sant Francesc i la seva olor; Els capicues; La verge blanca; Agència de matrimonis; La Costa Serena”.

* * * * *

Un dels primers periòdics que ha publicat un entusiasta elogi del nou llibre d'En Joaquim Ruyra és “Pla i Muntanya”, de Balaguer:

“El primer prosista, i per què callar-ho? i un dels primers poetes en llengua catalana, el mestre Joaquim Ruyra acaba de publicar un recull de proses que té per títol el mateix que encapçala aquestes ratlles.

Després del “Déu-vos-guard” de costum, el cristià i catalaníssim “Ave Maria Puríssima” amb què en Ruyra obre tots els seus llibres, diu l'autor: “Aquest llibre, que s'edita a honor meua, ha nascut entre dues flames, la del paorós incendi que ha devastat les Gabarres, on radicaven les meves suredes, i la de l'amor que, amb motiu d'aquesta desgràcia, els meus bondadosos amics s'han afanyat a manifestar-me. Així, doncs, no pot portar altre nom que el que li confereix aquest doble baptisme de foc.”

No anem a fer una crítica de l'obra, car el que solament volem dir és que és d'En Mestre Ruyra, que per els gustadors de les exquisiteses de nostra literatura és equivalent a ésser obra digna de conèixer tothom qui estima nostres llibres; tot el d'En Ruyra és diamant pur.

En les planes d'ENTRE FLAMES s'hi veuen, junt amb el bell estil, un doll de fantasia rica ja en la tendresa com en la tragèdia, d'humorisme sa i de caritat amb insuperables descripcions del mar i del paisatge.

Desitgem, com LA NOVA REVISTA, que l'homenatge del públic consisteixi en llegir i difondre més i més les obres d'aquest gran artista de la nostra prosa, i, com ja hem dit al principi, un de nostres millors poetes.”

* * * * *

Tomàs Garcés, parla des de “La Publicitat” del llibre ENTRE FLAMES, de manera entusiasta i elogiosa:

“El darrer volum de Joaquim Ruyra és un llibre de circumstàncies. “Ha nascut entre dues flames—declara l'autor a la primera pàgina—: la del paorós incendi que ha devastat les Gabarres, on radicaven les rares suredes, i la de l'amor que, amb motiu d'aquesta desgràcia, els meus bondadosos amics s'han afanyat a manifestar-me.” “Feia temps que tot Catalunya devia un homenatge a la seva prosa—insisteix V. Coma i Soley en un pròleg ple d'afecte—i el flagell del foc que amb fúria anihiladora i amb grandiositat de tragèdia ha engolit arbres i masies, enmig de tantes guspires de destrucció, n'ha tingut una de benefactora, una de resplendent bellesa: la que ha encès en el cor dels catalans aquesta flama d'admiració al mestre i de caritat vers els pobres treballadors de Montnegre.” LA NOVA REVISTA, d'altra banda, ha iniciat l'homenatge en editar, sense el més petit lucre, el volum.

Feia molt de temps que l'autor de “Marines i boscatges” no ens regalava amb les dolceses del seu estil. Després de “Pinya de rosa”—a través de l'assaig teatral de “La Bona Nova”—ve, a uns quants anys de distància, la miscel·lània d'ENTRE FLAMES. El gest de LA NOVA REVISTA que mobilitzarà, no ho dubtem, el públic, cada dia més nombros, lector de llibres catalans, haurà promogut una exhibició completa de la prosa de Joaquim Ruyra. Articulista, contista, assaigista, sota aquests aspectes apareix Ruyra en ENTRE FLAMES.

Obren, en efecte, el recull, tres articles publicats l'endemà de la tragèdia: “El foc de Montnegre de la Selva”, “La selva morta” i “Germanor catalana”. Són avisos angiosos que commoguren els catalans. El primer, amb la seva objectivitat descriptiva, sobria, periodística en el millor sentit de la paraula, va desfer, per si sol, la versió migra dels corresponsals. És una ressenya exemplar. “La selva morta” té, però, algu-

na cosa més: l'artista ens explica els efectes de l'incendi. No pot pas limitar-se a la fredor de les dades. Ens diu les seves presumpcions i la seva desolació davant la realitat. La buidor i el silenci de la selva morta li fan batre el cor, amb generosa pressa. Però el prodigiós estilista de "Marines i boscatges" troba ocasió de descriure'ns, com només ell sap fer-ho en català, "una immensitat devastada on no hi ha una mata d'herba que copsi les rosades del cel, ni una flota de fulles que aplaudeixi les alegries del vent". Dirieu que Góngora ha après la nostra llengua i ha posat, amb seny, límits a la seva fantasia. A "Germanor Catalana", Ruyra proclama el caràcter de mare i protectora que Barcelona té respecte dels altres pobles catalans i se sent, en veure el caritatiu comportament de tots, "orgullós de la seva raça".

Per formar el volum, Joaquim Ruyra ha triat encara uns quants articles periodístics, com "Els cap-i-cues" i "Agència de matrimonis", que exhalen un humor patriarcal. El segon, sobretot—en realitat una petita trilogia—ens fa arribar aures blanques. El llibre, en conjunt, porta l'empremta de la blanca vila marinera que Ruyra ha immortalitzat amb els seus quadrets de costums i amb la seva absorció. "Agència de matrimonis" aparegué, abans d'ésser aplegada en el volum, a la revista "Reculls", de Blanes. També figura en el llibre un discurs pronunciat "En una vetllada a honor del nou Rector de Blanes, Mn. Antoni Falcó", que és, en definitiva, una breu consideració històrica, dita en to planer i suau, sobre l'organització jeràrquica de l'Església. Ruyra fóra un excellent catequista. La seva prosa, humana i directa, tant com polida, el situa en un pla de companyonia amb el lector. "La Verge blanca" (apologia de la Immaculada Concepció) i el treball sobre Sant Francesc ens mostren un cristià perfecte: persuasiu, sincer, amb el cor que li vessa d'amor a Déu i als seus consemblants. El cristià—i, específicament, el franciscà—que és Joaquim Ruyra, traspuen no sols en els assaigs apològics, ans també en una de les seves proses narratives, la titulada "Les coses benignes", apareguda anys enrera, si la memòria no ens enganya, a les pàgines de "La Veu de Catalunya". Les coses benignes que estimaven els bons freres de Blanes i sobretot llur pare Sadurní, són adorables perquè dintre seu "hi llambrega el somris purificador de Déu". El provincial que, retut, besa la terra i abraça els arbres, i sent la germanor de la mar i dels ocells, s'assembla a Joaquim Ruyra quan adora en la blanícia de Blanes, i en les beutats que hi destria, la mà del Creador.

"Les coses benignes" tenen alguna cosa de poema. Llur exaltació lírica, i el final, simfònic, no són ben bé prosa narrativa. En

canvi, "La tragicomèdia de la Miquela", quin virtuosisme en fred no acusa! Amb quin art pacient hi descabdella l'autor, a través de vint-i-vuit pàgines gustoses i àgils, una simple anècdota!

"Els vint corders de Blanes" i "El frare escalfallits", semblen dues narracions arrencades de l'Almanac Provençal, i tenen aquella viva tremolor que Frederic Mistral sabia donar, en recrear-lo, al tresor folk-lòric del país nadiu. Són dues estampes vuitcentistes que regalimen gràcia cànvida. Simples jocs de malentesos on l'autor somriu com un infant.

La prosa de Ruyra té encara—ENTRE FLAMES ho diu ben alt—les egrègies qualitats que en feien una senyera. Allò que Ruyra veu en Sant Francesc, nosaltres ho trobem reflectit en les seves narracions: "l'amen per la seva augusta visió de la naturalesa, i l'amen també perquè en ell l'elegància neix de la mateixa senzillesa, d'una art sense artificis, d'una harmonia cristiana que no admet falsejament. No hi ha res pompós, res inflat". Tots els sucus pairals en un idioma ple i transparent.

* * * * *

Una mostra bellíssima de la prosa de Joaquim Ruyra, que clou el seu últim llibre ENTRE FLAMES:

"Quan parlem de la nostra costa brava amb algú que no la coneix, veiem passar pels seus ulls l'ombra d'una idea llòbrega. El nom de la costa brava sol suggerir la imatge d'unes ribes poc hospitalàries, abruptes, cavernoses, simistres, despallades de verdor, amigues de multiplicar tots els sons paorosos de la naturalesa i més ben avingudes amb la tempesta que amb la serenitat; i sembla que els habitants de tals paratges hagin de tenir quelcom de taciturns, d'inhumans i de fantàstics, com aquells bretons que provocaven naufragis i consideraven sacrílegament com a presents de la Divinitat les desferres que n'obtenien.

Cap idea més oposada a la veritat, si es referís a la nostra costa brava! Dubto que enlloc del món hi hagi una mar més plàcida i atractivola, una atmosfera més serena i una naturalesa que expressi amb més claredat l'alegria i la dolçor. Sobretot a l'estiu, no és possible aquí la tristesa. Les onetes i les falsies envaeixen el nostre cel, cridant "visca! visca!". El rovell de les nostres més humils teulades es converteix en una crosta d'or, que les fa tan esplendoroses com aquelles amb què la llegenda corona la meravella dels seus palaus encantats. Els penyals esclaten en una brillant florida de ginesta, que els dóna l'aspecte d'altars en lluminària. I, a la manera de sacerdots, d'aquells altars, els ar-

brets d'atzavara s'aixequen ací i allà, al cim de les cingleres, amb una actitud gallardíssima d'entusiastes oferents, presentant amb múltiples braços a la benedicció del cel les tofes de llurs flors flamejants. Voleu més esclat de llum? No, els jardins artificials de la Costa d'Atzur de França no són tan harmòniosos, com els que creixen venturerament a la nostra Costa Serena. Allí quasi desapareix la penya sota terres sobreposades i vegetacions d'un verd obscur. El paisatge fa en certa manera l'efecte d'un cap on hagi traficant un hàbil perruquer amb afegits i tintures. A la nostra costa, en canvi, tot és natural. Els penyals subsisteixen i el sol hi canta de pròpia veu amb les notes més adequades a la seva glòria. I, en veure'ls florir, un hom pensa: "Fins i tot els ossos de la nostra terra s'han estremit de goig i s'han vestit de festa; eixamplem el cor; associem-nos al llur somriure." Què té d'estrany, doncs, que les nostres campanes tritllequin, que les músiques recorrin els nostres carrers i que les nostres viles es moguin amb aires de dansa i amb fervors de poesia?

Hi ha res més digne d'ésser cantat que la nostra Costa i el nostre mar? Jo, que he fet alguns viatges per l'Atlàntic, no puc oblidar l'emoció agradable que experimentava cada vegada que tornava a veure el Mediterrani. I no era deguda a una il·lusió del sentiment, a la idea que aquell mar era el de la meua enyorada pàtria, no. Si hagués desconegut completament la situació de la nau, la impressió hauria sigut la mateixa. Amb un sol cop de vista hauria comprès que havíem deixat enrera les aigües pesants i profundes de l'Atlàntic, i que entràvem en altres de naturalesa distinta. La blavor del Mediterrani és més esblaimada, però infinitament més pura que la de l'Atlàntic. Quan s'entra al Mediterrani, s'ha la impressió que l'aigua es subtilitza, prenent una consistència semi-aèria; i aquesta impressió és tan forta que a un hom li sembla que la nau i àdhuc el cos de la pròpia persona s'hagin d'haver despullat d'una gran part de llur pesantor, tota vegada que suren en aquell element d'aparença tan fluida i delicada. Jo em sentia tot alleugerit, tot espiritualitzat... I com que, a manera que anàvem elevant-nos cap al Nord, ens apartàvem més i més de l'atmosfera grassa de les zones càlides i sentíem primejar l'aire com els qui pugen a una muntanya, el viatge des de l'estret de Gibraltar fins a Barcelona em feia l'efecte d'una ascensió. Sí, es diria que ascendíem, que volàvem entre l'aire cel i un altre aire més blau, més dens, més resistent... i ondulant. Oh, fluïdesa ideal del Mediterrani!

Però si el Mediterrani és notable per aquesta qualitat, que s'adiu tan bé amb els somnis més jolius i primorosos de la fantasia, no ho és menys per la seva transparèn-

cia i per la seva avidesa de llum; la qual avidesa és tan gran, que es pot dir que el Mediterrani s'apodera de la claror del cel, se n'impregna i la reté d'una manera admirable. Quantes de vegades, entre dues aigües, com a través d'un vel, l'ull s'encanta de percebre dins aquesta mar una finíssima vibració lluminosa, difusa i estesa per tot arreu i que flameja en el llavi esmaragdí de les ones que esclaten! Quantes de vegades a la vesprada, quan ja negreja l'horitzó calitjós i sols a ponent resten alguns rastres brillants del crepuscle, el mar calm i daurat resplendeix llarga estona amb llum tendra i humida dins el si de la nit invasora! Tots ho haureu pogut observar. Tant i tant amic de la dolça llum és el nostre Mediterrani!

Doncs, aquest mar, el més poètic dels mars, és l'amable company de la nostra Costa Serena; i enlloc troba més gais reflexos amb què engalanar-se, cales més delicioses on admirar-se, ni platges més belles on estendre les seves manyagueries. Oh, les nostres platges! Amagades entre penyals, tenen un encant inexplicable. Són unes blanícies que se'n brinden en mig de cert secret. Riuen entre les roques, i llur color s'assembla de tal manera al de les carns rosades d'una fresca donzella, que si les nimfes de la falla fossin una realitat i s'hi aageuessin després del bany, fàcilment passarien desapercubudes, per tal que la llur nuesa es confondria amb el to de les castes arenes..."

* * * * *

Obres en preparació de Prudenci Bertrana, Víctor Català, Alfons Maseras, Josep M. de Sagarra, Josep Lleonart, J. Pous i Pagès, E. Duran Reynals, M. Brunet, Carles Riba, Josep Pla, etc.

* * * * *

A hores d'ara, ja s'ha posat a la venda o està a punt d'ésser posat a la venda, SANG NUA, la sensacional novella de Josep Roig i Raventós. És un bell volum de més de 400 pàgines. L'obra ve encapçalada d'un retrat definitiu de l'autor, dibuixat per Ferran Callicó.

* * * * *

De "La Publicitat":
"Sabem que el llibre ENTRE FLAMES, d'En Joaquim Ruyra és a tot Catalunya, l'obra del dia".

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

EDICIONS DIVERSES

OBRES DE JOSEP M. CAPDEVILA.— Les edicions de L. N. R. tenen el propòsit d'editar els treballs crítics de Josep M. Capdevila—els publicats i els que es vagin publicant successivament—en diversos volums a part sota la denominació comú de LECTURES I REVISIONS.

Els articles crítics de Josep M. Capdevila tenen un fons molt sòlid de doctrina: un credo estètic i moral net i clar. La seva prosa, és una de les millors proses que s'escriuen actualment en llengua catalana.

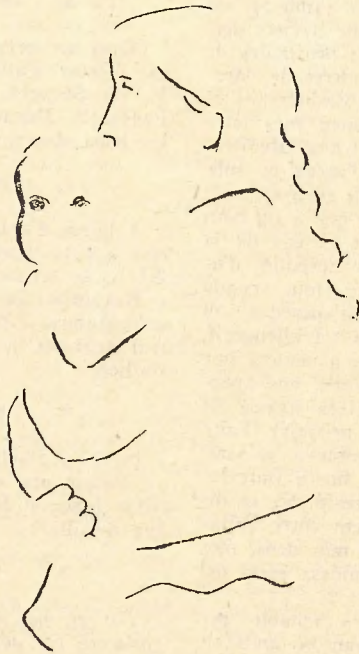
Fora de sèrie, i a part d'aquests volums numerats, tenim intenció de publicar, també, altres estudis i assaigs del mateix autor. Un gros volum, per exemple, compost de tres grans monografies panoràmiques sobre tres obres i tres homes, gosariem dir, de llum: Frederic Mistral, Joan Maragall i Joaquim

Ruyra. El magne prefaci que encapçala el primer volum de les obres completes de Joan Maragall, d'imminent publicació, pot donar als lectors una idea—un tast—del que serà aquest tríptic monogràfic que anunciem.

L. N. R. publicarà, a més a més, els diversos treballs de Josep M. Capdevila, sobre filosofia, moral i estètica, en les seves seccions editorials o biblioteques corresponents.

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

F. DOMINGO

QÜESTIONS FILOSÒFIQUES POLÍTIQUES I SOCIALS

DIRECTOR: E. JARDÍ

A punt d'ésser posat a la venda el llibre de crítica filosòfica—tan esperat—del Dr. Joan Tusquets, CRÍTICA D'UN SEGLE, donen ja a la impremta una obra de Pere Coromines, CAMPS DE SOBIRANIA, que cridarà molt l'atenció.

* * * * *

Recordem, una vegada encara, els noms d'alguns dels autors dels quals tenim obres en preparació: A. Rovira i Virgili, Enric Jardí, Josep Pla (el segon volum de CAMBÓ),

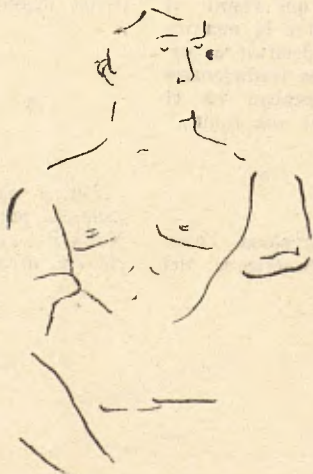
R. A. Latcham, J. M. Boronat, Ferran Soldevila, Pau Romeva, Josep M. Capdevila, etc.

* * * * *

El llibre que tenim anunciat de Gonçal de Reparaz (fill), portarà per títol: CATALUNYA A LES MARS.

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

F. DOMINGO

ELS ARTISTES CATALANS

DIRECTOR: CARLES CAPDEVILA

PRIMER SALÓ DE LA NOVA REVISTA.—Estem a un bon moment de la pintura catalana. Els aprenents d'ahir ja són mestres d'avui, i hem vist el fruit de moltes esperances. El públic—o una partida selecta del públic—va seguint amb interès i finesa de comprensió la nostra pintura moderna, i alhora que els museus n'acollien una part, es formaven també colleccions privades, fetes amb un bon gust de coneixedor subtil.

El lloc on els artistes i el públic fan coneixença són les nombroses exposicions de Barcelona. Entre aquestes (algunes d'elles verament selectes) n'hi escauria una de nova on s'apleguessin poc més d'una dotzena d'obres, escollint-ne una de cada artista dels que ja tenen fins pel públic un prestigi, una obra que es pogués tenir com de les millors i més acabades.

Una exhibició d'aquest aire, orientaria el públic, li demanaria amb fruit un moment d'atenció en mig de l'abundor de pintures que el desorienten i potser el distreuen de les millors. Seria una exposició passada abans per una crítica severa i que reflectiria el gust de la mateixa selecció del públic que s'interessa per la nostra pintura i que l'entén. Seria, dins cada any, la Sala que resumiria la feina acomplida en els millors tallers.

* * * * *

Aquesta iniciativa, sortida d'una conversa entre alguns amics, fou acollida per LA NOVA REVISTA. I així obrirem cada any un Saló que tingui pels amadors de la pintura totes les garanties.

No hem de dir que, vora la pintura, no havíem d'oblidar la importància, dins de l'art modern, de l'escultura catalana, tan rica d'harmonia i serenitat, d'una lluminositat mediterrània, i d'una tècnica tan sàvia que ablana la matèria a totes les gràcies. Cada anys es podrien exhibir, doncs, dues o tres escultures que tal vegada foren obres mestres, i que s'aplegarien sense mescla d'obres més imperfectes, potser dels mateixos artistes.

* * * * *

Aquests artistes catalans ja són, alguns d'ells, coneguts a tot el món, alguns comencen a ser-ho, i altres ho mereixerien. I tenint LA NOVA REVISTA el projecte de pu-

blicar, en edicions acurades i amb el luxe avinent, uns llibres on fossin reproduïdes llurs obres millors, aquesta labor es podria ben unir amb la d'una exposició com la que dèiem.

Una tria ben feta en l'exposició i en les reproduccions depuraria més el gust, tal vegada que no poden fer molts museus on sovint la tria és defectuosa i on es perd tot contacte social, i prenen de vegades un aire de necròpolis de les arts. Abans, doncs, que les obres entrin al Museu, haurien viscut entre la nostra gent. I moltes pintures haurien estat a les cases dels nostres compatricis i moltes escultures haurien sentit l'ambient dels jardins.

* * * * *

I encara, doncs, per acabar d'arrodonir aquest projecte, faríem, sempre que fos possible, que aquell SALÓ DE LA NOVA REVISTA anés seguint les ciutats i pobles de Catalunya, acollit en el SERVEI DE DIFUSIÓ CULTURAL, iniciat i emprès per la nostra revista. I a tot el públic del reste de Catalunya, on hi ha també nuclis d'artistes i de gent entesa (també artistes a llur manera) interessaria molt que un Saló que donaria potser la tria més rigorosa i afinada de la pintura i escultura del dia, no li fos desconegut o gairebé inassequible.

No podem dubtar de la bona acollida d'aquest projecte nascut d'una conversa íntima entre alguns amadors de la pintura i alguns artistes. Per la nostra banda ja ens és plaent de poder-lo comunicar als lectors com un fet que ha de coincidir amb els primers volums de les monografies d'ELS ARTISTES CATALANS.

* * * * *

En el pròxim número publicarem el discurs, interessantíssim, de Josep Barbey, pronunciat el dia de l'obertura del Primer SALÓ DE "LA NOVA REVISTA".

* * * * *

Tot el que faci referència a l'esmentada collecció, pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA: Portaferriusa, 26, Barcelona, on també hi ha l'administració i el dipòsit central per a la venda.

NOTICIARI

L. N. R. publicarà, pròximament, una sèrie d'articles amb il·lustracions sobre les arts aplicades del Moble, Jardins, Decoració, Ceràmica, Catifes i Estampats, Bibelots.

En cartera un assaig de JAUME MIRAVITLLES: Notes a l'entorn de l'art d'avantguarda: Miró, Dalí, Domingo.

JOSEP ARAGAY ha celebrat últimament a Girona una exposició de reproduccions de les seves pintures murals del Baptisteri de Breda i dels seus treballs de Ceràmica més recents.

Revista d'Olot recull i aplaudeix cordialment el nostre projecte d'editar les OBRES DE JOSEP M. DE GARGANTA.

Fou en l'esmentada revista—diguem-ho de passada—on el malaguanyat senyor de lletres olotí donà a conèixer la part més valuosa, potser, de la seva culta i refinada producció.

I m'he llegit amb un gran interès el pulcre fullet del nostre amic JOAN ARTIGAS on es parla del seu benemèrit Arxiu d'Iconografia litúrgica. Copiem el següent paràgraf:

“L'A. d'I. L. es proposa dignificar l'estamperia religiosa, substituint tots aquells models d'una gran banalitat que ajuden a desfogar la imatge dels sants més que no pas a honorar-la.”

Comèdia, el gran rotatiu teatral i artístic de París, s'ha interessat pel SALÓ DE “LA NOVA REVISTA” i per la nova col·lecció ELS ARTISTES CATALANS, dirigida per CARLES CAPDEVILA.

Interessantíssima la conferència de JOAN SUTRA sobre els “Tres retaules de l'Empordà”.

En cartera unes notes suggestives de viatge de JOAQUIM PLA sobre Berlín, Amsterdam i Rotterdam.

La Junta Permanent de les Exposicions d'Art del Penedès va acordar, en la reunió que s'efectuà a Vilafranca el 30 del passat novembre, que la III de les Exposicions d'Art Comarcal es celebrés a Vilanova i Geltrú.

Ha estat adquirit un magnífic paisatge del nostre JOAQUIM MIR, pel Museu de Pittsburg.

En números successius, L. N. R. parlarà dels llibres: Els tres allucinats, de J. PUIG I FERRETER, i Visions de Catalunya, de JOAN SANTAMARIA.

JOSEP M.ª CAPDEVILA prepara el tercer article de la sèrie LECTURES I REVISIONS, dedicat a JOSEP PLA.

Saludem la nova secció de “Vida Literària”, que publica quotidianament La Veu de Catalunya.

En el número pròxim de L. N. R.: unes Impressions de jurat del Premi Joan Crexells.

L'Andalousie Sentimentale, suara publicat per la notable escriptora MARIA TERESA GADALA, és un d'plec d'impressions de viatge, les quals, en palesar l'extensa cultura de l'autora, ofereix als amants d'aquest gènere de literatura unes planes de llum i distinció i un caire nou de les antigues terres moresques, encara que les enteli suaument la influència vuitcentista de Dumas i Gautier.

Agraïm cordialment la gentilesa de Mme. GADALA, en enviar-nos un exemplar.

Prosseguint la seva infadigable croada per la cultura, JOAN ESTELRICH ha donat a Igualada una remarcable conferència sobre Les humanitats i la cultura del poble. L. N. R., que segueix amb interès tots els esforços que es fan en aquest sentit, aplaudeix una vegada més l'activitat del director de la Fundació Bernat Metge, tan rica de belles realitzacions.

Convé assenyalar els èxits assolits a Madrid, Londres i París, pel nostre compatriota J. RICART-MATAS, a incorporar a la plèiade dels cellistes catalans eminents. Gustave Bret, de L'Intransigent, ha dit d'ell que era un artista que s'imposa per la seva sonoritat i el seu estil. El crític del Gaulois remarcava que J. RICART-MATAS posseïa una admirable natura de músic i una virtuositat perfecta. P. Wolff el lloava pel seu temperament.

AQUEST NÚMERO HA ESTAT SOTMES A LA CENSURA GOVERNATIVA